

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№11 (282)**

Київ 2024

**Формування ринку вихідно сировини: Збірник наукових праць
Вип. 11 (282). – К., 2024. – 119 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ

Протокол №10 від 28.11. 2024 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно-інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально-трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЕЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член-кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЕЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
ВАСИЛЬЧАК С.В., доктор економічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЄШКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКИЙ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІСЕНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМІТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д-р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно-природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитор Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»

внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rînkovîh vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rînkovîh vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2024. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ГПР від 20.02.2017 року

© Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2024

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№11 (282)**

Kyiv 2024

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 11 (282). K., 2024. – 119 p.**

Recommended by the Academic Council SSRiEM

Protocol No.10 dated November 28, 2024

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro-economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social-labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
S. VASYLCHAK, Doctor of Economics, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
I. KYCHKO, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov», Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2024. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2024

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК [005:519.23]:330.16

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14824713>

ГЕЙКО Т. Ю.

Ризики для економічної безпеки в макроекономічній сфері, які впливають на функціонування МСП України в умовах воєнного стану

У статті розглянуто ризики для економічної безпеки в макроекономічній сфері, що ставлять під загрозу продовження діяльності бізнесу, який зазнає руйнувань, отримує збитки, змушений переїжджати в безпечні регіони і за кордон, нагромаджуючи кризові процеси в економіці країни. Актуальність теми обумовлена потребою у здійсненні аналізу впливу ризиків на умови ведення бізнесу для запровадження адаптованих до поточних умов, механізмів державної політики.

Проблематика стимулювання підприємництва в умовах війни на виснаження на тлі постійних загроз для економічної безпеки пов'язана із нагромадженням критичних ризиків у макроекономічній сфері. Перенесення бізнесу за кордон, згорання діяльності малих та середніх підприємств внаслідок руйнувань, розірвання ланцюгів постачання, ускладнення логістики, блекаутів, може заподіяти руйнівні наслідки для національної економіки: зниження ВВП, посилення макроекономічних дисбалансів, дестабілізуючий вплив ймовірних дефолтів підприємств на фінансову систему, виникнення дефіциту трудових ресурсів.

Об'єктом дослідження є адаптація підприємництва до викликів. Метою дослідження є ідентифікація ризиків для економічної безпеки та їх вплив на сектор підприємництва для визначення ключових напрямків державної політики, яка може прискорити відновлення позитивної динаміки підприємницької діяльності.

Методологія дослідження передбачає застосування методів емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, опис), теоретичного пізнання (формалізації) і загальнологічних методів дослідження (аналізу, системного підходу, статистичних методів).

Практичними результатами дослідження можна вважати визначення ризиків для економічної безпеки в макроекономічній сфері, що впливають на розвиток підприємництва.

Галузь застосування результатів: середовище розвитку малого та середнього підприємництва.

У висновку слід зазначити, що у статті запропоновано впровадити постійний аналіз, актуалізацію та напрацювання нових механізмів і програм, спрямованих на відновлення діяльності ММСП; впровадити заходи мінімізації дискримінаційних проявів до суб'єктів підприємництва з боку контролюючих органів; запровадити зміни в роботі платформ з податкового адміністрування; по-

кращити доступ до фінансування; створити інфраструктуру для стимулювання інтернаціоналізації МСП; поширити цифровізацію бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, розвиток підприємництва, бізнес–середовище, малі і середні підприємства, повоєнне відновлення.

HEIKO T. Yu.

Risks for economic security in the macroeconomic sphere, which affect the functioning of SMEs of Ukraine in the conditions of martial law

The article examines the risks to economic security in the macroeconomic sphere, which endanger the continuation of the business, which undergoes destruction, receives losses, is forced to move to safe regions and abroad, accumulating crisis processes in the country's economy. The topicality of the topic is due to the need to analyze the impact of risks on business conditions for the introduction of state policy mechanisms adapted to current conditions.

The problem of stimulating entrepreneurship in the conditions of a war of attrition against the background of constant threats to economic security is connected with the accumulation of critical risks in the macroeconomic sphere. The transfer of business abroad, the curtailment of the activities of small and medium-sized enterprises due to destruction, disruption of supply chains, difficulties in logistics, blackouts, can cause devastating consequences for the national economy: a decrease in GDP, an increase in macroeconomic imbalances, a destabilizing effect of probable defaults of enterprises on the financial system, the emergence of a labor shortage resources.

The object of research is the adaptation of entrepreneurship to challenges. The purpose of the study is to identify risks for economic security and their impact on the business sector in order to determine the key directions of state policy that can accelerate the recovery of positive dynamics of business activity.

Research methodology involves the use of empirical research methods (observation, comparison, description), theoretical knowledge (formalization) and general research methods (analysis, systematic approach, statistical methods).

The practical results of the study can be considered the identification of risks for economic security in the macroeconomic sphere, which affect the development of entrepreneurship.

Field of application of the results: the environment of small and medium-sized entrepreneurship development.

In the conclusion, it should be noted that the article proposes to introduce constant analysis, updating and development of new mechanisms and programs aimed at restoring the activities of MSMEs; implement measures to minimize discriminatory manifestations of business entities on the part of control bodies; introduce changes in the work of tax administration platforms; improve access to financing; create infrastructure to stimulate the internationalization of SMEs; to spread the digitalization of business.

Keywords: entrepreneurship, development of entrepreneurship, business environment, small and medium enterprises, post-war recovery.

Постановка проблеми. Підтримка розвитку підприємництва України вимагає аналізу ризиків та викликів, що виникли внаслідок впливу повномасштабного вторгнення на стан підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загрози економічній безпеці в макроекономічній сфері в умовах воєнного стану, які перешкоджають відновленню підприємницького потенціалу,

потребують постійного аналізу для напрацювання інструментів державної політики підтримки. Вивченню цих проблем присвятили свої праці українські науковці, як Верхоглядова Н.І. [1], З. С. Варналій [2] Воронко О. С. [3], та ін. Проте проблема потребує подальшого дослідження.

Активні бойові дії, окупація частини території, спричинені гібридною війною, вплинули на умови функціонування бізнесу. Підприємництво, як

потужний ініціатор відновлення, потребує розширення переліку інструментів підтримки з боку держави. Це поглиблює актуальність наукових досліджень у сфері підприємництва.

Метою статті є: аналіз загроз економічній безпеці в макроекономічній сфері в умовах війни з метою систематизації ризиків для забезпечення успішного функціонування МСП в Україні та визначення напрямків державної політики підтримки ММСП для подолання наслідків непередбачуваних економічних процесів, розривів ліквідності, постійної зміни характеру логістики, пов'язаної із блокуванням на кордоні та зміною транспортних потоків.

Вклад основного матеріалу. В період повномасштабного вторгнення діяльність підприємства найбільше відчуває ризики для економічної безпеки, негативні зміни економічного і політичного середовища в країні, що відбуваються внаслідок непередбачуваності умов ведення бізнесу. Проте підприємництво продемонструвало здатність адаптуватися до змін, спровокованих викликами воєнного часу.

Державна політика сприяє реалізації програм для підприємництва, які спрямовані на відновлення діяльності, покриття розривів ліквідності внаслідок руйнування ланцюгів постачання; сприяння у реалізації заходів енергетичної незалежності, страхуванні від воєнних ризиків.

Аналіз загроз економічній безпеці в макроекономічній сфері в умовах воєнного стану дав можливість систематизувати наявні ризики для успішного функціонування МСП в Україні:

Економічний спад через згорання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни. Через затяжний характер війни, Україна не лише зазнала руйнувань промислового потенціалу та інфраструктури, а й має обмежені можливості щодо їх відновлення, що відображається на забезпеченні діяльності економіки. Це стосується не лише підприємств з прифронтових територій, а й з інших регіонів України, які зазнають втрат внаслідок ворожих атак.

За даними звіту Світового банку[4], 20% українського бізнесу безпосередньо зазнали руйнувань (найбільше постраждав схід країни – біля 47%, південь – 29%). 70% бізнесу зазнали падіння доходів у середньому в два рази у порівнянні із 2021 роком. У східних областях дохід впав у три рази, на півдні – на рівні 60%, на заході – 40%.

За даними НБУ щодо ділових очікувань[5], бізнес має оптимізм щодо зростання ділової активності в наступні 12 місяців. Перешкодами, окрім безпекових ризиків, є порушення логістики вантажів через західні кордони внаслідок блокади, проблеми з енергопостачанням внаслідок руйнування енергетичної інфраструктури через обстріли, падіння споживчого попиту, нестача робітників через мобілізацію та виїзд за кордон, недостатнє фінансування. Проте спостерігається збільшення інвестицій в основні засоби (машини, обладнання та інвентар), що призведе до зростання обсягів виробництва товарів і послуг та розвитку власних підприємств.

Подолання економічного спаду воєнного часу залежить від швидкості та ефективності відновлювальних процесів, які визначатиме не лише перебіг військових дій та подолання диспропорції на ринку праці, а й обсяг міжнародної допомоги, яка є вагомим джерелом фінансування бюджетного дефіциту та інвестицій в Україну. Фінансовий ресурс, який спрямовується для відновлення пошкоджених чи зруйнованих активів – це джерело для виплати компенсацій постраждалому від війни населенню та бізнесу, а відповідно для підтримки економіки.

Відплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон. Відсутність прогнозованості щодо термінів закінчення війни підвищує ризик зменшення зацікавленості з боку фінансових установ у підтримці інвестиційних проєктів.

Проте, згідно дослідження Європейської Бізнес Асоціації, бізнес продовжує відновлювати активність в умовах нестабільності, а окремі компанії навіть планують здійснювати інвестиційні проєкти (середня вартість яких – до 8 млн дол).

Для запобігання непродуктивному відтоку капіталу у квітні 2022 року НБУ запровадив додаткові обмежувальні заходи для проведення транскордонних операцій, а саме: заборона на репатріацію дивідендів, повернення відсотків за «старими» кредитами від нерезидентів, обмеження ліміту у 100 тис. грн на місяць здійснення транскордонних Р2Р-переказів з рахунків, відкритих у банках у національній валюті. А операції «quasi cash» (поповнення електронних гаманців, брокерських або форекс-рахунків, оплата дорожніх чеків, купівля віртуальних активів тощо) із відповідних рахунків були тимчасово заборонені через використання платіжних карток для опла-

ти операцій «quasi cash», щоб обійти чинні обмеження Національного банку, зокрема для інвестування за кордон.

Проте одним з пріоритетів руху України на шляху до євроінтеграції є продовження валютної лібералізації з метою заохочення до надходження капіталу в Україну від потенційних інвесторів, які мають намір працювати в Україні і отримувати частину прибутку, щоб розпоряджатись нею.

Держава від початку війни здійснила низку кроків, спрямованих на боротьбу з фіктивним імпортом та експортом товарів і послуг та пришвидшення термінів повернення валюти в країну, знизивши граничні терміни розрахунків за операціями з експорту з 05.04.2022 р. з 365 до 180 днів, а з 10.11.2023 р. – до 90 днів для окремих товарів, що формують більшу частку експорту (пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, соя, насіння соняшнику, різні види олій). За оцінками Міністерства економіки у 2023 році, у порівнянні з 2021 роком, питома вага валового нагромадження основного капіталу у ВВП зросла майже на 4 в.п. до 17,1% переважно коштом бюджетного фінансування.

Основним джерелом припливу капіталу в країну залишатиметься очікувана міжнародна допомога. У 2024 році за базовим сценарієм прогнозу НБУ Україна отримає близько 37 млрд дол. США у вигляді зовнішніх кредитів і грантів, проте через руйнування енергетичної інфраструктури, масштаб втрат капіталу, ринків збуту та робочої сили, прогнозований ВВП у 2024 році не досягне рівня 2021 року. Стрімке зростання ВВП може стати можливим лише за умови реалізації масштабної відбудови за участю міжнародних партнерів, пов'язаної з цим активності приватних інвесторів та використання конфіскованих активів рф.

Внаслідок повномасштабного вторгнення у першій половині 2022 р. відбувався активний процес релокації бізнесу, який охоплював переважно більш мобільні види бізнесу, сегмент малого підприємництва, який працює в сфері послуг і не потребував значних інвестицій для переміщення за кордон і був спричинений передусім вимушеною міграцією громадян України.

У випадку посилення чи тривалого збереження економічних та воєнних перешкод для нормальної діяльності компаній в Україні ризики розширення процесів релокації можуть підвищитися.

Релокацією бізнесу слід вважати і реєстрацію бізнесів за кордоном, коли українські громадяни

проводять підприємницьку діяльність і сплачують податки на території іншої країни. Лише у Польщі, як повідомляє видання Rzeczpospolita, з посиленням на дані з Центрального реєстру та інформації про економічну діяльність, у 2023 році кожне десяте індивідуальне підприємство відкривали українці, а кількість ФОПів, якими були громадяни України, зросла на дві третини у порівнянні із 2022 роком. До початку повномасштабного вторгнення, у січні та лютому 2022 року, українці реєстрували у Польщі трохи більше за 200 індивідуальних підприємств щомісячно. Вже в березні ця кількість зросла до майже 600 на місяць, але далі кількість реєстрацій протягом наступних місяців стрімко зростала (у квітні – до 1300, а в травні та червні – до 1700). У наступні місяці кількість реєстрацій становила 2 тисячі підприємств. Починаючи з 2023 року, коли війна у свідомості громадян перейшла у затяжний характер, темпи зростання пришвидшилися. У березні, серпні, вересні та жовтні кількість нових реєстрацій зростала до 2700–2800 щомісяця. Найменше було зареєстровано у грудні 2023 року – біля 2 тисяч.

За 2023 рік було зареєстровано 30 325 нових українських індивідуальних компаній, що на понад 67% більше у порівнянні із 2022 роком (18 139 компаній).

У підсумку кількість усіх нових реєстрацій компаній у Польщі сягнула 299 тисяч, тобто українські ФОПи склали понад 10% компаній, створених на той час. Загалом у 2022–2023 роках українці зареєстрували в Польщі 48 464 ФОПи.

Зниження експортного потенціалу України. Сектори економіки, які традиційно займали провідні позиції в експорті, зазнали великих втрат внаслідок збройної агресії рф через значні руйнування та окупацію територій. Зокрема, частка металургійного виробництва у структурі реалізації промислової продукції за 9 міс. 2023 р. скоротилася на 7,9 в.п. порівняно з 2021 р. і складає 9,9%, через значні руйнування підприємств, тимчасову їх окупацію та заблоковану логістику.

Згідно розрахунків Центру досліджень продовольства та землекористування Київської школи економіки (KSE Агроцентр), проведених спільно зі Світовим банком[6], експортоорієнтований агросектор внаслідок повномасштабного російського вторгнення зазнав прямих збитків і втрат на суму понад \$80 млрд. За підсумками 2023 року вартість знищених активів становить \$10,3

млрд, що на 18% більше, ніж було оцінено у квітні 2023 року. \$5,8 млрд, або 56,7% від усіх збитків становить пошкоджена та знищена сільськогосподарська техніка. Частково або повністю пошкоджено близько 181 000 одиниць сільськогосподарської техніки та устаткування.

Експерти оцінюють шкоду від викрадення або знищення вже виробленої продукції у суму \$1,97 млрд, збитки через пошкодження зерносовищ – \$1,8 млрд, збитки, завдані багаторічним насадженням – \$398 млн, тваринництву – \$254 млн, аквакультурі та рибальству – \$35 млн.

Втрати виробників сільськогосподарської продукції внаслідок недоотримання доходу та збільшення собівартості продукції склали \$69,8 млрд. Загальні потреби у реконструкції та відновленні протягом наступних 10 років становлять \$56 млрд. Пріоритетні потреби на 2024 рік – \$435 млн, більшість із яких уже покрито донорським фінансуванням.

Крім значних збитків від руйнування та пошкодження виробничих об'єктів, чинниками, які перешкоджають експорту є продовження блокади вантажних перевезень на західному кордоні, обмеження морських транспортних шляхів. Все це негативно впливає на зовнішньоторговельний баланс та генерує ризики для валютної стабільності.

Висновки

1. Суттєвими загрозами економічній безпеці в макроекономічній сфері, які впливають на діяльність МСП в Україні в умовах воєнного стану є: економічний спад через згортання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни; вплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон; зниження експортного потенціалу України, руйнування ланцюгів постачання, незначеність на міжнародних ринках та регуляторна непередбачуваність. Можливості відновлення підприємницького потенціалу в Україні суттєво залежать від державної політики підтримки МСП.

2. Державна політика щодо підтримки ММСП має включати напрямки:

- постійний аналіз, актуалізацію та напрацювання нових механізмів і програм, спрямованих на відновлення діяльності ММСП;
- впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію дискримінаційних проявів до суб'єктів підприємництва з боку контролюючих органів;

- запровадження змін в роботі платформ з податкового адміністрування;

- покращення доступу до фінансування підвищення обізнаності бізнесу щодо кредитних та грантових програм;

- створення антикорупційної організаційної інфраструктури для стимулювання інтернаціоналізації МСП;

- поширення цифровізації бізнесу для посилення незалежності фінансово-господарських операцій, переведення їх в онлайн.

3. В умовах гібридної війни актуалізується потреба у постійному поліпшенні бізнес-середовища з метою максимального розкриття підприємницького потенціалу як головного рушія відновлення. Це вимагає постійного моніторингу поточних потреб і наявних перешкод для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Верхоглядова Н.І. Особливості управління безпекою підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39.

2. Варналій З. С. Бондаренко С. М. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Економічний вісник університету. 2023.

3. Атларова В. О. Науковий керівник: Воронко О. С., к.е.н., доц. Львівський торговельно-економічний університет проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні. Львівський торговельно-економічний університет. Матеріали. ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів. 2 березня 2023 року Україна, м. Львів. с.20

4. WorldBankGroup. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/56478284-da0c-4f4d-ac9c-10d12870564e/content>. (date of application: 24.06.2024).

5. НБУ. Щодо ділових очікувань підприємств України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-tretyi-kvartal-pospil-pozitivno-otsiniv-perspektivi-svogo-ekonomichnogo-rozvitku--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-iv-kvartali-2023-roku> (дата звернення: 23.06.2024).

6. KSE. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/RDNA2.pdf> (дата звернення: 24.06.2024).

References:

1. Verhoglyadova N.I. Peculiarities of security management of business activity in the conditions of martial law. Economy and society. 2022. Issue 39.

2. Varnalii Z. S. Bondarenko S. M. Financial security of enterprises of Ukraine in the conditions of war and post-war recovery. Grigory Skovoroda University in Pereyaslav. Economic Bulletin of the University. 2023.

3. V. O. Atlarova Scientific supervisor: O. S. Voronko, Doctor of Economics, Assoc. Lviv University of Trade and Economics, problems and prospects of business development in Ukraine. Lviv University of Trade and Economics. Materials. III International scientific and practical conference of young scientists and students. March 2, 2023, Ukraine, Lviv. p. 20.

4. WorldBankGroup. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/56478284-da0c-4f4d-ac9c-10d12870564e/content>. (date of application: 24.06.2024).

5. NBU Regarding the business expectations of Ukrainian enterprises. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-tretyi-kvartal-pospil-pozitivno-otsiniv>

perspektivi-svogo-ekonomichnogo-rozvitku--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-iv -kvartali-2023-roku (date of application: 23.06.2024).

6. KSE. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/RDNA2.pdf> (access date: 24.06.2024).

Дані про автора

Гейко Тетяна Юніївна,

здобувачка, головна консультантка відділу економічної стратегії, Національний інститут стратегічних досліджень, Україна

e-mail: geykotu@niss.gov.ua

Data about the author

Tatiana Heiko,

PhD student, Senior Consultant, Economic Strategy Division, National Institute for Strategic Studies, Ukraine

e-mail: geykotu@niss.gov.ua

UDC 658.339:005.334

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14824751>

OLSHANSKYI H. V.

Key factors of influence on the strategic activity of international business in conditions of risk

The subject of the research is the theoretical analysis and determination of the practical value of the main factors influencing the strategic activities of international business under conditions of uncertainty and risk.

The aim of the research is to investigate the key factors influencing the strategic activities of international business under risk and to identify the priority ones.

Research methods. The research used economic and special, general scientific methods of research, methods of induction, deduction, classification and grouping, analysis and synthesis, graphical and tabular method.

Results of the investigation. It has been established that the study and analysis of key factors influencing the strategic activities of international business under risk should be comprehensive, flexible and resilient to external economic and political shocks. As a result of the study of the key factors influencing the strategic activities of international business under risk, the following main two groups were identified: external factors of influence (economic factors, social changes, technological progress, environmental challenges, legal conditions, global crises – pandemics, wars, international conflicts, changes in world trade); internal – organizational structure (management flexibility, adaptability); financial potential (availability of capital, investment, cost management); human resources (qualifications of personnel).

Scope of the results. Management, strategic management, risk management, economics.

Conclusions. The study found that the key factors influencing the strategic activities of international business are an important step towards developing innovative approaches to risk management and ensuring long-term success in the global market, which helps to raise managers' awareness of effective risk management tools, and which minimizes losses, improves decision-making and increases business sustainability.

Keywords: strategic activity, external and internal factors of influence, risk management, risk conditions, international business.

Ключові чинники впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах ризику

Предметом дослідження є теоретичний аналіз та визначення практичної цінності основних чинників впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах невизначеності та ризику.

Метою дослідження є оцінка ключових чинників впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах ризику та визначення пріоритетних з них.

Методи дослідження. В статті було використано економічні, спеціальні та загальнонаукові методи дослідження, методи індукції, дедукції, класифікації та групування, аналізу та синтезу, графічно-табличний метод.

Результати роботи. Встановлено, що дослідження та аналіз ключових чинників впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах ризику повинен мати комплексний характер, бути гнучким та стійким до зовнішніх економічних та політичних шоків. В результаті дослідження ключових чинників впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах ризику було визначено такі основні дві групи: зовнішні чинники впливу (економічні чинники, соціальні зміни, технологічний прогрес, екологічні виклики, правові умови, глобальні кризи – пандемії, війни, міжнародні конфлікти, зміни у світовій торгівлі); внутрішні – організаційна структура (гнучкість управління, здатність до адаптації); фінансовий потенціал (доступність капіталу, інвестиції, управління витратами); людські ресурси (кваліфікація персоналу, ефективність команди, корпоративна культура); внутрішні інновації (розробка нових продуктів, оптимізація процесів); управління ризиками (виявлення, оцінка та мінімізація ризиків); корпоративна стратегія (чіткість бачення, цілепокладання, стратегічне планування) та репутація компанії (довіра партнерів, клієнтів та співробітників).

Галузь застосування результатів. Менеджмент, стратегічне управління, ризик-менеджмент, економіка.

Висновки. В результаті дослідження було встановлено, що ключові чинники впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу є важливим кроком до розробки інноваційних підходів щодо управління ризиками та забезпечення довгострокового успіху на глобальному ринку, який сприяє підвищенню обізнаності менеджерів щодо ефективних інструментів управління ризиками, і який дозволяє мінімізувати втрати, покращити процес прийняття рішень і підвищити стійкість бізнесу.

Ключові слова: стратегічна діяльність, зовнішні та внутрішні чинники впливу, ризик-менеджмент, умови ризику, міжнародний бізнес.

Formulation of the problem. In the current globalization and unstable economic environment, the strategic activities of international businesses are subject to constant change and risks. Geopolitical conflicts, wars, financial crises, changes in regulatory policies, technological innovations and environmental threats create a complex foundation for making strategic and effective operational decisions. That is why international companies are constantly forced to adapt to rapidly changing operating conditions and effectively optimize emerging risks to ensure their competitiveness and sustainable development in the global markets.

The research of the key factors influencing the strategic activities of international business in a risky environment is important, since international business operates in a constantly changing en-

vironment, where the identification and assessment of risks (geopolitical, economic, social, etc.) allows developing effective strategies to avoid or minimize their negative consequences. Identification of key factors of influence will enable international business to direct its resources to the most promising areas, ensuring stability and development in the long term. In the context of global competition, studying and analyzing strategic factors helps international companies to take advantageous positions in international markets, using their strengths and avoiding threats, not least by finding innovative solutions that reduce the impact of risks and increase efficiency. Timely identification of risk factors will allow companies to develop anti-crisis strategies while maintaining their reputation and financial stability. Thus, the study of the

key factors influencing the strategic activities of international business will allow it to operate effectively in risky conditions, ensuring the sustainability of its operations, development and competitiveness in the international arena.

Analysis of research and publications on the problem. The impact of key factors on the strategic activities of international business under risk is one of the most important topics in the modern world. Since, in a globalized economy, companies are forced to operate in conditions of constant uncertainty, adapting to a complex and dynamic environment, attention to the main factors that influence the strategic activities of international business has been studied by many scientists from different countries, with the following being among the main ones: P. Druker [1], D. Danninh [2], A. Dunska, V. Fedun [3], A. Kasych [4–5], M. Klymchuk, I. Achkasov, S. Klymchuk, O. Poliak [6], K. Kovalska [7], V. Kravchenko, O. Maliutenko [8], M. Kudinova, A. Lonska, T. Kovina [9], L. Martynova, E. Chernodubova [10], H. Mintserh [11], I. Okhrimenko, N. Vdovenko, Ye. Ovcharenko, I. Hnatenko [12], O. Perenchuk [13], M. Porter [14], O. Riabukha [15], K. Rohoff [16], R. Rumelt [17], M. Soroka [18], N. Taleb [19], M. Tiukhtii, Yu. Sotchenko, Ye. Strykalo [20], L. Tykhonchuk [21], A. Varava [22], I. Verbovskiy [23], L. Yevchuk [24], M. Zhelekhovska [25] and others. Nevertheless, the issues related to the specifics of the influence of key factors on the strategic activities of international business under risk remain insufficiently researched. In particular, there is a need for a more detailed analysis of how external and internal factors interact in specific economic sectors and regions, which strategies are most effective in adapting to rapidly changing conditions, and which risk management tools can ensure maximum resilience of companies. Understanding these aspects is critical to developing modern and sustainable strategies that allow international companies not only to survive but also to thrive in a complex and volatile environment.

Presenting main material. In an unstable international business environment, companies must pay great attention to the study of key factors influencing their strategic activities, as the quality and specificity of managing these factors in the risky environment that constantly surrounds the business environment will determine the further success of companies in the international market, their stability and profitability.

International companies face numerous obstacles arising from political, economic, social, technological, innovation, digital, environmental and legal factors. In this context, effective risk management becomes critical to ensure business stability and competitiveness. Analyzing the key factors that affect strategic activities will allow companies not only to identify potential threats but also to find potential opportunities for development by adapting their strategies to a dynamically changing environment [3–11].

The key factors that affect the strategic activities of international business in a risky environment can be divided into external and internal (Table 1).

The impact on the strategic performance of an international business in a risky environment can vary significantly depending on the nature of the business and the market in which the company operates. Political factors, for example, in countries with unstable political situations, can be critical as they affect the ability to do business, the regulatory environment, access to markets and asset security. For companies engaged in energy or infrastructure, these risks have a higher level of impact than for businesses in the service sector [4–8].

Economic risks, such as inflation, currency fluctuations, or financial market volatility, can have a significant impact on companies with a high dependence on local purchasing power or import/export. For example, FMCG producers in countries with unstable currencies will face greater pressure than those focused on the high-margin luxury segment. Socio-cultural factors, such as differences in traditions, language, or consumer preferences, will have a different impact depending on the level of product adaptability. For international food or fashion companies, these aspects are critical, as their products must meet the cultural expectations of the market. Technology companies, on the other hand, may have standardized products that reduce the impact of these risks.

Technological factors have a particularly strong impact on high-tech industries, such as IT or electronics. High demands for innovation, the speed of change, and competition in these markets force companies to quickly adapt their strategies. Environmental risks related to climate change, regulations or natural disasters are more significant for companies that have physical production or depend on natural resources, such as in agriculture or energy.

Table 1. Factors influencing the strategic activities of international business under risk

Sphere of occurrence	Key factors
External factors	Political instability (change of governments, wars, sanctions)
	Economic factors (inflation, exchange rates, crises)
	Social changes (demographics, culture, social values)
	Technological progress (digitalization, innovation, introduction of new technologies)
	Environmental challenges (climate change, natural disasters, regulation of environmental standards)
	Legal environment (changes in legislation, trade restrictions, customs regulations)
	Global crises (pandemics, wars, international conflicts, changes in world trade)
Internal factors	Organizational structure (management flexibility, adaptability)
	Financial resources (availability of capital, investments, cost management)
	Human resources (staff qualifications, team efficiency, corporate culture)
	Internal innovations (new product development, process optimization)
	Risk management (identification, assessment and minimization of risks)
	Corporate strategy (clarity of vision, goal setting, strategic planning)
	Company reputation (trust of partners, customers and employees)

Source: systematized by the author based on [1–8].

Legal aspects, such as differences in tax systems or labor laws, can pose a significant barrier for companies operating across borders, particularly in highly regulated industries such as pharmaceuticals or finance. Thus, the impact of each factor depends on the industry, geography, strategic goals and the level of a company’s readiness to adapt to uncertainty and risk. Companies need to consider these aspects in strategic planning to minimize risks and ensure sustainability in international business [12–16].

In addition, the strategic activities of international business involve the development of long-term plans to achieve competitive advantages in a global environment, which is often characterized by instability, uncertainty and risks. The main types of risks that affect strategic activities in international business include (Fig. 1):

In order to optimize and effectively manage risks in international business, it is necessary to use the most common management strategies: diversification strategy (expansion of business processes and operations to a significant part of markets, in order to prevent dependence on one particular region or industry); currency risk hedging strategy (deep use of various financial instruments is required to reduce and optimize the risks of currency fluctuations in international markets); strategic geopolitical analysis (provides for constant analysis, assessment, monitoring and possible impact and correction of the political situation in order to

respond in a timely manner to potential changes in the region); outsourcing and localization strategy (will ensure the reconfiguration of production facilities closer to the consumer market or the use of local partners to minimize logistical risks); strategic investments in the development of digitalization (the emergence and development of new technological solutions to improve risk management, increase the efficiency of business operations and maximize cybersecurity [20–25].

In order to effectively manage the strategic activities of international companies under risk, the latter should take into account two main principles – flexibility of strategies and their adaptability, which will help to quickly change business models, optimize operations and respond to crisis situations. For example, during the COVID–19 pandemic, successful companies have adapted by switching to digital sales channels and introducing remote work (for example, Apple diversified its production facilities in different countries to reduce dependence on one market; Toyota used just-in-time to optimize supply chains and minimize operational risks; and Amazon invested in digital technologies and automated logistics processes to improve the efficiency of its operations [14–19].

In addition, risk management in international business requires determining the criteria for the effectiveness of the strategic activities of international business under risk, which is determined by the company’s ability to achieve its goals, maintain

Fig. 1. Key risks of impact on the strategic activities of international business

Source: built by the author based on [14–22].

Table 2. Main criteria for the effectiveness of strategic activities of international business in view of risks

Criteria	Indicators
Financial	<ol style="list-style-type: none"> 1. Profitability indicators (maintaining positive dynamics of net profit and profitability (ROI, ROE) in an unstable environment). 2. Financial stability (sufficient liquidity, mitigation of financial risks and balanced capital structure). 3. Resource efficiency (cost control, optimization of operational processes in response to crises). 4. Investment attractiveness (ability to attract investments despite market risks).
Adaptability to changing environmental conditions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Flexibility of strategies (ability of the business to quickly restructure its activities depending on new challenges and threats). 2. Innovation (introduction of new technologies and business models to minimize risks and increase competitiveness). 3. Diversification of markets and products (reducing dependence on one market or product by expanding the portfolio of services/goods).
Risk management	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identification and assessment of risks (identification of potential threats and assessment of their impact). 2. Development of anti-crisis strategies (implementation of mechanisms to minimize losses in the event of risk situations). 3. Hedging financial risks (use of financial instruments to protect against fluctuations in exchange rates, raw material prices, etc.) 4. Creation of reserve funds (accumulation of resources to ensure sustainability during a crisis).
Competitiveness	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maintaining market share (effectively holding positions in key markets or expanding into new regions). 2. Customer loyalty indices (customer satisfaction and brand trust even in unstable conditions). 3. Pricing policy (balance between product affordability and maintaining margins in response to global challenges).
Social and corporate responsibility	<ol style="list-style-type: none"> 1. Compliance with environmental and social standards (strategic initiatives to support sustainable development that enhance the company's reputation). 2. Working with local communities (social projects that provide support from local communities). 3. Corporate governance (transparency of management decisions and compliance with international business ethics).
Strategic growth	<ol style="list-style-type: none"> 1. Attracting new partners (effective international cooperation to share risks and expand the market). 2. Innovative development (introduction of new products or services to enter new segments). 3. Increasing staff productivity (development of competencies and motivation of employees to achieve strategic goals).
Information security and digital transformation	<ol style="list-style-type: none"> 1. Protection against cyber risks (implementation of modern cybersecurity systems to protect data). 2. Process automation (use of digital technologies to increase efficiency and reduce risks).

Source: compiled by the author based on [15–25].

competitiveness and adapt to changing conditions in the global market (Table 2).

The effectiveness of the strategic activities of international business under risk is determined by a combination of financial stability, adaptability to changes, flexible risk management and innovative development. Companies that pay attention to diversification, anti-crisis strategies and technological solutions have a better chance of successful operation even in unstable global economic conditions.

Thus, the analysis of the impact of key factors on the strategic activities of international business under risk requires a comprehensive approach and adaptation to new realities, where the main areas of improvement in this area will be:

- increasing the flexibility of strategic management: adaptive strategies; real-time strategic planning;
- risk management through innovation: diversification of activities; digital transformation;
- sustainability and sustainable development: integration of ESG approaches; development of sustainable supply chains;
- strengthening financial risk management: hedging currency risks; formation of reserve funds;
- increasing transparency and trust in partnerships: improved communication; long-term alliances;
- application of advanced technologies for risk management: Big Data and analytics; cybersecurity.
- improvement of personnel policy: development of key competencies; involvement of international specialists [12–17].

These advantages will help international businesses not only manage risks effectively, but also ensure sustainable growth and competitive advantage in the face of global uncertainty. In general, international businesses should have strategies that take into account not only potential opportunities but also various risk factors to ensure long-term stability and successful development.

Conclusions

Thus, we have established that the study and analysis of the key factors influencing the strategic activities of international business under risk should be comprehensive, flexible and resilient to external economic and political shocks. As a result of the study of the key factors influencing the strategic activities of international business under risk, the following main groups have been identified: external factors of influence; economic factors; social changes; technologi-

cal progress; environmental challenges; legal conditions; global crises (pandemics, wars, international conflicts, changes in world trade). The internal factors include: organizational structure (flexibility of management, adaptability); financial potential (availability of capital, investment, cost management); human resources (staff qualifications, team efficiency, corporate culture); internal innovations (new product development, process optimization); risk management (identification, assessment and minimization of risks); corporate strategy (clarity of vision, goal setting, strategic planning) and company reputation (trust of partners, customers and collaborators).

As a result, it was found that the study of key factors influencing the strategic activities of international business is an important step towards developing innovative approaches to risk management and ensuring long-term success in the global market, which helps to raise managers' awareness of effective risk management tools and which minimizes losses, improves decision-making and increases business sustainability.

References:

1. Drucker, P. F. (1999). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: HarperBusiness [in English].
2. Dunning, J. H. & Lundan, S. M. (2008). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Second Edition. Cheltenham: Edward Elgar [in English].
3. Dunska, A. R., Fedun, V. V. (2021). *Kontseptsia stratehichnoho rozvytku mizhnarodnoi diialnosti pidpriemstva* [The concept of strategic development of the international activity of the enterprise]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Issue 60, pp. 74–89 [in Ukrainian].
4. Kasych A.O., Liashenko H.O. (2022). *Innovatsii yak chynnyk konkurentospromozhnosti mizhnarodnykh avtomobilnykh kompanii* [Innovations as a factor of competitiveness of international automobile companies]. *Efektivna ekonomika = Effective economy*, № 2, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10018> [in Ukrainian].
5. Kasych, A. Petrushko, A. S. (2017). *Upravlinnia protsesamy detsentralizatsii: zarubizhnyi dosvid ta stratehichni zavdannia dlia Ukrainy* [Management of decentralization processes: foreign experience and strategic tasks for Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo = Ekonomika i obozrennya*, Vy. 13, pp. 71 – 77 [in Ukrainian].
6. Klymchuk, M. M., Achkasov, I. A., Klymchuk, S. A., Poliak, O. P. (2021). *Vplyv ryzyk-menedzhmentu na*

formuvannya stratehii upravlinnia biznes–protsesamy pidpriemstva v umovakh tsyvrovoi ekonomiky: mizhnarodnyi dosvid [Influence of risk management on the formation of a strategy for managing business processes of an enterprise in the digital economy: international experience]. *Biznes Inform = Business Inform*, № 1, pp. 272–278 [in Ukrainian].

7. Kovalska, K. (2008). Vplyv transformatsiinykh chynnykiv na stratehichne upravlinnia pidpriemstvamy [Influence of transformational factors on the strategic management of enterprises]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika = Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, Iss. 99–100, pp. 39–40 [in Ukrainian].

8. Kravchenko, V. O., Maliutenko, O. Yu. (2014). Otsinka ryzyk–faktoriv v protsesi upravlinnia stratehichnyamy ryzykamy pidpriemstv [Evaluation of risk factors in the process of managing strategic risks of enterprises]. *Ekonomika: realii chasu = Economics: realities of time*, № 2, pp. 47–51 [in Ukrainian].

9. Kudinova, M. M., Lonska, A. Ye., Kovina, T. O. (2024). Tendentsii stratehichnoho menedzhmentu zovnishnoekonomichnoi diialnosti mizhnarodnykh pidpriemstv [Trends in the strategic management of foreign economic activity of international enterprises]. *Efektivna ekonomika = Effective Economy*, No. 6, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_6_63 [in Ukrainian].

10. Martynova, L. V., Chernodubova, E. V. (2023). Osoblyvosti stratehichnoho upravlinnia ryzykamy hospodarskoi diialnosti pidpriemstv v umovakh systemnoi kryzy v Ukraini [Features of strategic risk management of economic activity of enterprises in the conditions of systemic crisis in Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo = Ekonomika. Finance. Law*, № 5, pp. 69–72 [in Ukrainian].

11. Mintzberg, H., Ahlstrand, B., & Lampel, J. (2005). *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*. London: Financial Times/Prenice Hall [in English].

12. Okhrimenko, I. V., Vdovenko, N. M., Ovcharenko, Ye. I., Hnatenko, I. A. (2021). Innovatsii v systemi stratehichnoho upravlinnia bezpekoiu natsionalnoi ekonomiky v umovakh ryzykiv ta nevyznachenosti hlobalizatsii [Innovations in the system of strategic management of the national economy security in the context of risks and uncertainty of globalization]. *Ekonomika ta derzhava = Economy and State*, № 8, pp. 4–9 [in Ukrainian].

13. Perenchuk, O. P. (2011). Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy ta yii stratehichni vektory [International economic activity of Ukraine and its strategic vectors]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava = Mod-*

ern issues of economics and law, Issue 1, pp. 38–43 [in Ukrainian].

14. Porter, M. E. (2008). *On Competition*. Updated and Expanded Edition. Harvard Business Review Press [in English].

15. Riabukha, O. O. (2023). Stratehichne upravlinnia rozvytkom pidpriemstva v umovakh konkurentnykh ryzykiv ta nevyznachenosti [Strategic management of enterprise development in the conditions of competitive risks and uncertainty]. *Efektivna ekonomika = Effective Economy*, No. 12, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_12_76 [in Ukrainian].

16. Rogoff, K. (2016). «Emerging Market Debt Crises». *IMF Economic Review*, 64(1), 1–28 [in English].

17. Rumelt, R. P. (2011). *Good Strategy Bad Strategy: The Difference and Why It Matters*. New York: Crown Business [in English].

18. Soroka, M. P. (2011). Formuvannya stratehichnykh prioritytetiv rozvytku mizhnarodnoi ekonomichnoi diialnosti rehionu z urakhuvanniam vplyvu svitovykh hlobalizatsiinykh protsesiv [Formation of strategic priorities for the development of international economic activity of the region, taking into account the impact of world globalization processes]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnia = Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series: Public administration*, № 2, pp. 183–188 [in Ukrainian].

19. Taleb, N. N. (2012). *Antifragile: Things That Gain from Disorder*. New York: Random House [in English].

20. Tiukhtii, M. P., Sotchenko, Yu. K., Strykalo, Ye. A. (2018). Stratehichne upravlinnia pidpriemstv v umovakh ryzyku ta nevyznachenosti [Strategic management of an enterprise in conditions of risk and uncertainty]. *Ekonomichni visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii = Economic Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, Issue 5, pp. 138–142 [in Ukrainian].

21. Tykhonchuk, L. Kh. (2018). Rol mizhnarodnykh instytutsii v udoskonalenni systemy derzhavnoho rehulivuvannya diialnosti stratehichnykh korporatsii Ukrainy [The role of international institutions in improving the system of state regulation of strategic corporations of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience*, № 11, pp. 97–101 [in Ukrainian].

22. Varava, A. A. (2013). Vyznachennia prioritytetnosti vplyvu informatsiinykh chynnykiv na rezultuiuchy pokaznyk realizatsii stratehichnykh upravliiskykh rishen [Determination of the priority of the influence of information factors on the resulting indicator of the implementation of strategic management decisions]. *Biznes Inform = Business Inform*, № 4, pp. 177–182 [in Ukrainian].

23. Verbovskiy, I. (2024). Stratehichne upravlinnia v umovakh ryzyku na nevyznachenosti [Strategic management in conditions of risk and uncertainty]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriya : Ekonomichni nauky = Ekonomika. Management. Innovations. Series: Economic Sciences, Issue 1*, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2024_1_10 [in Ukrainian].

24. Yevchuk, L. A. (2024). Stratehichne planuvannya rozvytku subiektiv biznesu yak instrument upravlinnia ryzykom v umovakh nevyznachenosti [Strategic planning of business entities' development as a risk management tool under conditions of uncertainty]. *Investytsii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience, № 7*, pp. 7–12 [in Ukrainian].

25. Zhelikhovska, M. V. (2022). Modeliuvannya pidpryiemnytskoi stratehii upravlinnia finansovoiu bezpekoiu v umovakh didzhitalizatsii ta mihratsiinykh ryzykiv [Modeling of the entrepreneurial strategy of financial

security management in the conditions of digitalization and migration risks]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini = Formation of market relations in Ukraine, 2022, № 5*, pp. 74–82 [in Ukrainian].

Data about the author

Hleb Olshanskyi,

PhD student of the Department of Management and Smart Innovations, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

e-mail: mikolahmel1951@gmail.com

Дані про автора

Гліб Ольшанський,

аспірант кафедри управління та смарт-інновацій, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

e-mail: mikolahmel1951@gmail.com

УДК 330.101.541:330.354:001.891.5(477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14824771>

БРЕНЗОВИЧ О. І., БЕГУН Е. І.,
ПОП М. В., МАРЦИНОВСЬКИЙ В. В.

Прикладне застосування теорій економічного росту в економіці України

Предметом дослідження є прикладне застосування теорій економічного росту в економіці України.

Метою дослідження є визначення найбільш ефективних теорій економічного росту в економіці України.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті наведені теорії економічного росту та їх прикладне застосування. В результаті аналізу цих теорій встановлено, що залучення іноземних інвестицій, покращення бізнес-клімату, розвиток людського капіталу та інноваційності зможуть сприяти економічному розвитку. Визначено перелік найбільш ефективних теорій економічного росту в економіці України.

Висновки. Визначення ефективних теорій економічного росту в економіці України є надзвичайно актуальним завданням, оскільки країна стикається з численними економічними викликами, які потребують комплексного підходу. Сучасні теорії, такі як ендогенні та екзогенні моделі росту, пропонують різні перспективи на інтеграцію інновацій, технологічного прогресу та людського капіталу в процесі економічного розвитку. Аналізуючи український контекст, важливо враховувати вплив структурних реформ, зовнішніх інвестицій та глобалізаційних тенденцій. Наприклад, теорія Солоу зосереджена на ролі накопичення капіталу і технологічних інновацій, тоді як ендогенні теорії підкреслюють значення знань та освіти як важливих чинників зростання. В Україні, з огляду на її специфіку, необхідно зосереджуватись на адаптації цих теорій до існуючих економічних реалій. Спільна реалізація політик, які підтримують інноваційний розвиток і сприяють інтеграції в світову економіку, зможе стати каталізатором сталого зростання.

Ключові слова: зовнішні інвестиції, інноваційний розвиток, ендогенні теорії, економічний ріст, національна економіка, технологічний прогрес, глобалізація, структурні реформи, фактори виробництва, екологічні проекти.

Applied application of theories of economic growth in the economy of Ukraine

The subject of the study is applied application of theories of economic growth in the economy of Ukraine.

The purpose of the study is to determine the most effective theories of economic growth in the economy of Ukraine.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of summarizing data.

Work results. The article presents theories of economic growth and their practical application. As a result of the analysis of these theories, it was established that the attraction of foreign investments, improvement of the business climate, development of human capital and innovativeness can contribute to economic development. The list of the most effective theories of economic growth in the economy of Ukraine is determined.

Conclusions. Determining effective theories of economic growth in the economy of Ukraine is an urgent task, as the country faces numerous economic challenges that require an integrated approach. Modern theories, such as endogenous and exogenous growth models, are different perspectives on the integration of innovation, technological progress and human capital in the process of economic development. Analyzing the Ukrainian context, it is important to take into account the impact of structural reforms, foreign investments and globalization trends. For example, Solow's theory focuses on the role of capital accumulation and technological innovation, while endogenous theories emphasize the importance of knowledge and education as important factors of growth. In Ukraine, given its specificity, it is necessary to focus on the adaptation of these theories to existing economic realities. The joint implementation of policies that support innovative development and promote integration into the world economy will be able to become a catalyst for sustainable growth.

Keywords: foreign investments, innovative development, endogenous theories, economic growth, national economy, technological progress, globalization, structural reforms, factors of production, environmental projects.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних викликів і стрімких змін на світових ринках, Україні важливо орієнтуватися на сучасні теорії економічного зростання. Використання класичних та новітніх моделей, таких як кінцева продуктивність факторів виробництва, теорія людського капіталу та ендогенний ріст, дає можливість формувати ефективні стратегії розвитку. Зокрема, акцент на інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації робочої сили зможе підвищити продуктивність праці. Крім того, запровадження інноваційних технологій та підтримка малих і середніх підприємств створює умови для зростання. Важливим є також стимулювання експортної орієнтації. Підключення до глобальних ланцюгів постачання через інтеграцію в міжнародні ринки зможе забезпечити доступ до нових технологій та капіталу. Отже, прикладне застосування теорій економічного росту не лише сприяє стабілізації економіки України, але й відкриває

нові можливості для її сталого розвитку в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різностороннім аспектам проблеми економічного росту присвячені праці вітчизняних економістів, таких як Бондарчук Т.Г., Буркинський Б.В., Диленко В.А., Макогон Ю.В., Чернега О.Б., а також вчених зарубіжних країн: Будвіля Ж.–Р., Ласуена Х.Р., Мінцберга Г., Перру Ф., Портера М., Тейлора Ф., Уотермена Р. та інших. Однак, недостатньо вивченими залишаються питання прикладного застосування теорій економічного росту в економіці України і тому потребують подальшого вивчення.

Мета статті – визначення найбільш ефективних теорій економічного росту в економіці України.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасних економічних реалій теорії економічного зростання набувають особливого значення для України, що переживає кризові явища і потребує стабільного розвитку. Використання класичних

теорій, таких як неокласична, ендегенна, а також теорії інституціонального зростання, дає можливість виявити фактори, які сприяють або перешкоджають росту ВВП. Впровадження цих теорій в Україні потребує адаптації до локальних умов, оскільки основними чинниками економічного розвитку є: інвестиційний клімат, інфраструктурні проблеми, рівень освіти та інноваційного потенціалу. Наприклад, акцент на інвестиційних стимулах зможе активізувати бізнес, підвищити конкурентоспроможність національної економіки. Крім того, важливо інтегрувати соціальні аспекти економічного зростання, забезпечуючи рівність можливостей для всіх верств населення. Розробка ефективних державних програм та стратегій, спрямованих на модернізацію промисловості, підтримку малого та середнього бізнесу, стимулюватиме економічний розвиток України у довгостроковій перспективі.

Прикладне застосування теорій економічного росту в Україні може бути проаналізовано через декілька основних аспектів, які сприяють розвитку економіки, враховуючи специфіку країни. Нижче наведені деякі теорії та їхні можливі застосування:

1. Неокласична теорія росту (Солоу):

- Застосування: фокус на накопиченні капіталу, технологічному прогресі та зростанні населення. В Україні можна використовувати цю теорію для стратегічного планування інвестицій у науку та технології, покращення інфраструктури і підвищення рівня освіти.

- Приклад: програми, орієнтовані на модернізацію промислового обладнання та підвищення продуктивності праці.

2. Теорія кінцевого продукту (Ромер):

- Застосування: підкреслює роль знань і технологій у зростанні. В Україні це зможе проявитися у підтримці стартапів, інноваційних компаній і високотехнологій.

- Приклад: створення державних програм підтримки інновацій, розвиток ІТ-сектора, залучення інвестицій у дослідження та розробки.

3. Теорія інституціонального зростання:

- Застосування: зосереджуватися на ролі інститутів у економічному розвитку. Україні важливо зміцнювати інститути, покращувати управлінські практики, боротьбу з корупцією.

- Приклад: реформи в судовій системі, зміни в податковій політиці, поліпшення умов для ведення бізнесу.

4. Теорія людського капіталу:

- Застосування: акцент на значенні освіти та підготовки кадрів для економічного розвитку. Україні необхідно інвестувати в освіту, професійне навчання та перекваліфікацію.

- Приклад: програми підвищення кваліфікації для працівників, підготовка спеціалістів у галузях, таких як агробізнес, ІТ та інженерія.

5. Екологічні теорії економічного росту:

- Застосування: з найбільшим акцентом на сталій розвиток, Україні слід враховувати екологічні фактори при плануванні економічного зростання.

- Приклад: ініціативи щодо зеленого бізнесу, інвестиції в екологічно чисті технології, розвиток відновлювальних джерел енергії.

Для досягнення економічного зростання України необхідно не лише впроваджувати теоретичні принципи, але й адаптувати їх до специфіки країни. Залучення іноземних інвестицій, покращення бізнес-клімату, розвиток людського капіталу та інноваційності зможуть сприяти економічному розвитку.

Адаптація теорій економічного росту також потребує інтеграції між різними секторами економіки. Наприклад, реалізація проектів у науково-дослідній сфері, яка тісно пов'язана з виробництвом, зможе призвести до значних інновацій також у традиційних галузях, таких як агрономія або машинобудування. Це забезпечить синергію, що є важливим для підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Крім того, важливо зосередити увагу на регіональному розвитку, оскільки в Україні існують значні відмінності в економічному потенціалі різних областей. Застосування регіональних стратегій, що базуються на принципах інституціонального зростання, зможе підвищити ефективність використання ресурсів і зменшити диспропорції між регіонами.

Важливим аспектом також є міжнародна співпраця. Залучення зовнішніх інвестицій та партнерства з міжнародними організаціями зможе сприяти впровадженню технологій та знань, які необхідні для реалізації інноваційних проектів в Україні. Це стане запорукою не лише короткострокових, а й довгострокових економічних вигод.

Економічний ріст України може бути проаналізований через призму різних теорій економічного зростання. Ось декілька теоретичних підходів, які зможуть бути актуальними для України:

Класична теорія економічного росту: основними умовами для довгострокового росту в цій теорії є капіталовкладення, збільшення населення та продуктивності праці. Для України важливо залучати інвестиції в інфраструктуру, промисловість, аграрний сектор та ІТ, що зможе сприяти економічному зростанню.

Нова класична теорія: ця теорія акцентує увагу на ролі технологічних інновацій, людського капіталу і політики. В Україні важливим є інвестиції в освіту та науку, що дасть можливість підвищити рівень кваліфікації працівників і сприятиме інноваційному розвитку.

Ендогенна теорія зростання: ця теорія визначає важливість внутрішніх факторів, таких як людський капітал, знання та інновації, для економічного росту. Україні необхідність зосередитись на підвищенні інвестицій в дослідження і розвиток (R&D), а також на підтримці стартапів та нових технологій.

Теорія росту Солоу: вона робить акцент на впливі заощаджень та інвестицій на зростання, але також вважає, що технологічний прогрес є важливим стимулом економічного розвитку. Україні необхідно визначити можливості для стимулювання інвестицій у нові технології та екологічні проекти.

Моделі інституційного розвитку: в Україні важливо враховувати роль інститутів у забезпеченні стабільності економіки. Надійні правові рамки, боротьба з корупцією, а також підтримка підприємницького середовища зможуть сприяти економічному зростанню.

Секторальний підхід: аналізуючи окремі сектори економіки, необхідно визначити, які з них мають найбільший потенціал для зростання (наприклад, агропромисловість, ІТ-сектор, зелена економіка) і на ці сфери зосередити зусилля.

Для ефективного розвитку економіки України важливо поєднувати різні теорії та підходи, орієнтуючись на специфіку країни, її ресурси та конкурентні переваги. Також доцільно використовувати дані міжнародного досвіду й адаптувати їх до українських умов.

Висновки

Визначення ефективних теорій економічного росту в економіці України є актуальним завданням, оскільки країна стикається з численними економічними викликами, які потребують комп-

лексного підходу. Сучасні теорії, такі як ендогенні та екзогенні моделі росту, пропонують різні перспективи на інтеграцію інновацій, технологічного прогресу та людського капіталу в процесі економічного розвитку. Аналізуючи український контекст, важливо враховувати вплив структурних реформ, зовнішніх інвестицій та глобалізаційних тенденцій. Наприклад, теорія Солоу зосереджується на ролі накопичення капіталу і технологічних інновацій, тоді як ендогенні теорії підкреслюють значення знань та освіти як важливих чинників зростання. В Україні, з огляду на її специфіку, необхідно на адаптації цих теорій до існуючих економічних реалій. Спільна реалізація політик, які підтримують інноваційний розвиток і сприяють інтеграції в світову економіку, зможе стати каталізатором сталого зростання.

Список використаних джерел:

1. Вадимський Ф. А., Ноджак Л. С., Колодійчук А. В. Оцінка ефективності управління системою збуту машинобудівних підприємств. Економіка промисловості. 2010. № 1. С. 119–122.
2. Гаврилко П.П., Колодійчук А.В., Каганець–Гаврилко Л.П., Гуштан Т.В., Крамченко Р.А. Конкурентні технології в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид–во ННБК «АТБ», 2023. 184 с.
3. Гаврилко П.П., Колодійчук А.В., Лазур С.П., Вадимський Ф.А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Видавництво ННБК «АТБ», 2019. – 258 с.
4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Вадимський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид–во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.
5. Гаврилко П. П., Лалакулич М.Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2012. Вип. 22.4. С. 158–164.
6. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов недосконалої конкуренції: монографія. Львів: Ліга–Прес, 2015. 324 с.
7. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.
8. Колодійчук А. В., Гуштан Т.В., Молнар О.С., Василиха Н.В., Чобаль Л.Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид–во ННБК «АТБ», 2021. 189 с.

9. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.

10. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

12. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References:

1. Vazhynskyy, F. A., Nodzhak, L. S., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Otsinka efektyvnosti upravlinnya systemoyu zbutu mashynobudivnykh pidpryyemstv [Assessment of the efficiency of management of the sales system of machine-building enterprises]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 1, 119–122. [in Ukrainian].

2. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Kahanets-Havrylko, L. P., Hushtan, T. V., & Kramchenko R. A.. (2023). Konkurentni tekhnolohiyi v mizhnarodniy ekonomitsi [Competitive technologies in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). Mizhnarodna ekonomika v tablytsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). Mizhnarodni finansy i finansovy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International finance and financial management in problems and examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Osnovni factory vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V. (2015). Innovatsiynny rozvytok promyslovosti: zavdannya upravlinnya pry vrakhuvanni

umov nedoskonaloyi konkurentsiyi [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation of market relations in Ukraine]*: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukrainian].

10. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretichni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

12. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Брензович Олександр Іванович,

викладач кафедри економіки, підприємництва та торгівлі, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Бегун Ерік Іштванович,

здобувач 2 курсу, третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, ОНП «Економіка», ВНЗ «Національна академія управління»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Поп Михайло Васильович,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Марциновський Володимир Валерійович,

аспірант Кафедри маркетингу та комунікаційного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну

e-mail: v.martsynovskyi@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-3992-7239>

Data about the authors**Oleksandr Brenzovych,**

Lecturer of the Department of Economics, Entrepreneurship and Trade, Uzhgorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Eric Behun,

Graduate of the 2nd course, third educational and scientific level of higher education, ESP "Economics", National Academy of Management

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Mykhailo Pop,

Master, Faculty of Economics, Uzhgorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Volodymyr Martsynovskyi,

PhD student, Department of Marketing and Communication Design, Kyiv National University of Technologies and Design

e-mail: v.martsynovskyi@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-3992-7239>

УДК 330.322

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14824801>

МАЛЮК Т. М.

Залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як одного з ключових чинників стабілізації та розвитку промислового сектору економіки України, який виступає драйвером національного господарства. У сучасних умовах, коли країна стикається зі значними викликами, пов'язаними з економічною нестабільністю, військовими діями та глобальними кризами, залучення інвестицій є важливим інструментом модернізації промислових потужностей.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз поточного стану залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор України, визначення ключових бар'єрів і можливостей, а також розробка стратегічних підходів для активізації інвестиційної діяльності в контексті сучасних економічних викликів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження, зокрема методи системного аналізу, порівняльного аналізу, статистичного узагальнення, а також методи теоретичного моделювання для формування рекомендацій щодо покращення інвестиційного клімату в промисловості.

Результати дослідження. В результаті дослідження проаналізовано динаміку залучення ПІІ у промисловий сектор України за період 2020–2023 рр., виявлено основні тенденції та структурні зміни інвестиційних потоків. Досліджено ключові чинники, що впливають на інвестиційну привабливість промислових галузей, зокрема наявність кваліфікованих кадрів, логістичні переваги, а також необхідність модернізації інфраструктури. Обґрунтовано стратегічні заходи для стимулювання ПІІ, серед яких податкові пільги, розвиток індустріальних парків, приватно-державне партнерство та реформування регуляторної бази.

Сфера застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані державними органами влади, інституціями, що займаються інвестиційною політикою, а також підприємствами промислового сектору для розробки стратегічних планів залучення іноземних інвестицій, створення інвестиційно привабливого середовища та стимулювання економічного зростання.

Висновки за статтею. Висновки дослідження акцентують увагу на необхідності комплексного підходу до активізації залучення ПІІ в промисловий сектор України, що включає удосконалення інституційної бази, стимулювання інвестицій через пільгові механізми, поліпшення інфраструктури та захист прав інвесторів. Реалізація запропонованих заходів сприятиме модернізації промислових потужностей, підвищенню конкурентоспроможності української економіки на світових ринках та створенню умов для сталого економічного зростання країни.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, промисловий сектор, інвестиційна привабливість, економічний розвиток, модернізація виробництва, інвестиційні стимули.

MALIUK T. M.

Attraction of foreign investments in the industrial sector of the economy of Ukraine

Relevance of the study. The relevance of the study is due to the need to attract foreign direct investment (FDI) as one of the key factors in the stabilization and development of the industrial sector of the economy of Ukraine, which acts as a driver of the national economy. In modern conditions, when the country is facing significant challenges associated with economic instability, military operations and global crises, attracting investment is an important tool for the modernization of industrial capacities.

Purpose of the study. The purpose of the study is to analyze the current state of attracting foreign investment in the industrial sector of Ukraine, identify key barriers and opportunities, and develop strategic approaches to intensify investment activity in the context of modern economic challenges.

Research methods. To achieve the goal, a set of research methods was used, in particular, the methods of system analysis, comparative analysis, statistical generalization, as well as theoretical modeling methods to formulate recommendations for improving the investment climate in industry.

Research results. As a result of the study, the dynamics of FDI attraction in the industrial sector of Ukraine for the period 2020–2023 were analyzed, the main trends and structural changes in investment flows were identified. Key factors influencing the investment attractiveness of industrial sectors were studied, in particular, the availability of qualified personnel, logistical advantages, as well as the need for infrastructure modernization. Strategic measures to stimulate FDI were substantiated, including tax breaks, the development of industrial parks, private–public partnerships, and reform of the regulatory framework.

Scope of application of the results. The results of the study can be used by state authorities, institutions involved in investment policy, as well as enterprises in the industrial sector to develop strategic plans for attracting foreign investment, creating an attractive investment environment and stimulating economic growth.

Conclusions by article. The conclusions of the study emphasize the need for a comprehensive approach to activating FDI in the industrial sector of Ukraine, which includes improving the institutional framework, stimulating investments through preferential mechanisms, improving infrastructure and protecting investors' rights. The implementation of the proposed measures will contribute to the modernization of industrial capacities, increasing the competitiveness of the Ukrainian economy in world markets and creating conditions for sustainable economic growth of the country.

Keywords: foreign direct investment, industrial sector, investment attractiveness, economic development, modernization of production, investment incentives.

Актуальність теми дослідження. Залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, оскільки промисловість традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності національної економіки, її конкурентоспроможності та інтеграції у глобальні

виробничі процеси. Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з потребою у відбудові економіки України, оскільки значна частина промислових об'єктів зазнала руйнувань під час бойових дій. Саме залучення іноземних інвесторів є важливим механізмом відновлення зруйнованої інфраструктури, розвитку стратегічних га-

лузей, зокрема машинобудування, металургії та обробної промисловості, а також стимулювання регіонального економічного розвитку. На тлі глобальних економічних викликів, посилених наслідками пандемії COVID-19 та масштабної військової агресії Росії проти України, питання залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) набуває стратегічного значення як для відновлення інфраструктури, так і для забезпечення довгострокового зростання національної економіки.

Крім того, актуальність дослідження зумовлена необхідністю покращення інвестиційного клімату, який залишається одним із основних бар'єрів для залучення ПІІ. Сучасні виклики, такі як політична нестабільність, високі ризики для інвесторів, недостатня прозорість регуляторної системи та обмеженість інфраструктури, потребують комплексного аналізу та розробки стратегічних рекомендацій, що сприятимуть зростанню довіри іноземного бізнесу до України як перспективної локації для інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях останніх років значна увага приділяється питанням залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор України як ключового чинника модернізації виробництва та економічного відновлення. Бойко І. В. та Ковальчук О. М. [1] проаналізували вплив іноземних інвестицій на розвиток промислових підприємств України, підкресливши важливість їх ролі у створенні конкурентоспроможної продукції та залученні новітніх технологій. Гончаренко Т. О. та Лисенко П. В. [2] дослідили сучасні тенденції іноземного інвестування, визначивши перспективи зростання інтересу інвесторів до ключових галузей, Данилюк М. С. та Петренко І. В. [3] акцентували увагу на ролі іноземних інвестицій у модернізації промислового комплексу України, обґрунтовуючи необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату для впровадження інновацій. Захарченко О. П. та Мельник А. В. [4] виявили ключові фактори привабливості промислового сектору України, серед яких вони виділили логістичні переваги та наявність кваліфікованої робочої сили.

Семенюк І. О. та Яковенко Т. С. [12] запропонували інноваційні підходи до залучення іноземного капіталу, зокрема впровадження податкових пільг і створення індустріальних парків. Тимошенко Н. та Вишневецька А. [13] дослідили інвес-

тиційну привабливість економіки України, вказавши на важливість структурних реформ для підвищення довіри інвесторів. У контексті відновлення промислового сектору наголошується на важливості міжнародної допомоги та оцінці потреб реконструкції [14]. Таким чином, сучасна наукова література висвітлює як проблеми, так і можливості залучення іноземних інвестицій, підкреслюючи роль структурних реформ, державної підтримки та інноваційних підходів у стимулюванні відновлення промисловості України.

Мета статті. Метою дослідження є визначення стратегічних підходів, механізмів та інструментів залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України, а також аналіз їхнього потенційного впливу на відновлення та розвиток національної економіки в сучасних умовах глобалізації та внутрішніх викликів.

Виклад основного матеріалу. Промисловий сектор економіки України, який виступає одним із провідних драйверів розвитку національної господарської системи, характеризується складним і багатоетапним технологічним циклом, який вимагає значних капітальних вкладень, а також потенційно привабливими можливостями для реалізації масштабних інноваційних проєктів і створення конкурентоспроможної продукції, що обумовлює підвищений інтерес іноземних інвесторів до вітчизняного виробничого середовища, незважаючи на певні політичні, економічні та інфраструктурні виклики, з якими стикається бізнес у сучасних реаліях.

Важливим чинником, який визначає особливості промислового сектору України як об'єкта для іноземних капіталовкладень, є його певна диверсифікація, що історично склалася завдяки різноплановості радянського виробничого спадку, а також транзитному положенню країни між європейським ринком і просторами Азії, яке дає додаткові логістичні переваги для підприємств, орієнтованих на експорт. З одного боку, ми можемо спостерігати значний потенціал розвитку в традиційних галузях, як-от металургія, хімічна промисловість чи агропереробка, які вже мають сформовану інфраструктуру та історично розвинуті виробничі потужності, а з іншого боку, відбувається активне зростання високотехнологічних секторів, серед яких можна відзначити машинобудування, оборонно-промисловий комплекс, авіаційне та ракетно-космічне виробництво, що

вимагають специфічних інженерних компетенцій, різнопрофільних наукових досліджень і, відповідно, суттєвих фінансових вливань у дослідження і розробки [2].

Стимули інвестування в промисловий сектор передбачають низку різноманітних інструментів, серед яких чільне місце посідають податкові пільги, що формують привабливий режим оподаткування для нових проєктів або передбачають спеціальні умови у вільних економічних зонах чи промислових парках, які часто супроводжуються гарантованою доступністю інфраструктури, логістичними перевагами та спрощеною дозвільною процедурою, а також податковими канікулами, що надають змогу скоротити видатки на початкових етапах розвитку підприємства і забезпечити більш передбачувану фінансову модель для іноземних інвесторів, які водночас отримують можливість імпортувати сучасне обладнання без надмірних митних платежів і користуватися програмами державного співфінансування науково-дослідних робіт, спрямованих на підвищення технологічного рівня вітчизняної промисловості (табл. 1).

Створення інвестиційно привабливого середовища, яке сприяє масштабному припливу прямих іноземних інвестицій у промисловий сектор, обумовлене також ефективною взаємодією дер-

жави та приватного бізнесу при розробці комплексних програм, що передбачають прозору нормативну базу, дієві механізми розв'язання спорів та захисту прав власності, а також вдосконалену судову систему, здатну оперативно і справедливо реагувати на корпоративні та договірні конфлікти, забезпечуючи довіру учасників ринку і стимулюючи їх до довгострокових проєктів, які потребують значних капіталовкладень і найчастіше розраховані на поступове повернення вкладених ресурсів [5, с. 62].

Поліпшення бізнес-клімату з метою залучення інвестицій, водночас із гармонізацією національних стандартів із міжнародними правилами ведення господарської діяльності, потребує втілення низки структурних реформ, спрямованих на зменшення корупційних ризиків, спрощення дозвільно-бюрократичних процедур і впровадження сучасних електронних сервісів, які підвищують швидкість та прозорість процесів реєстрації підприємств і отримання ліцензій, а також на стимулювання конкуренції та розвиток фондового ринку, що забезпечує різноманітні формати інвестування в промисловість (від прямих інвестицій та облігаційних позик до краудфандингових платформ, де можна залучати кошти на інноваційні стартапи й масштабні дослідні проєкти).

Таблиця 1. Стимули інвестування в промисловий сектор України

Стимул	Можливості реалізації	Вплив на економіку України	Фактори розвитку промислових галузей
1. Податкові пільги	Зниження податкових ставок, податкові канікули, пільги на ПДВ при імпорті обладнання	Стимулювання розширення виробництва, модернізація підприємств	Прозорість податкової системи, доступність кредитів
2. Спеціальні економічні зони	Створення індустріальних парків із готовою інфраструктурою, спрощена реєстрація	Залучення іноземного капіталу, створення нових робочих місць	Якість інфраструктури, підтримка місцевої влади
3. Митні преференції	Скасування мит на ввезення обладнання, прискорене митне оформлення	Зменшення витрат на запуск нових виробництв, покращення конкурентоспроможності	Політика зниження митних бар'єрів, міжнародна співпраця
4. Приватно-державне партнерство (ПДП)	Спільне фінансування проєктів у інфраструктурі, енергетиці, машинобудуванні	Розвиток стратегічних секторів економіки, впровадження технологій	Наявність держпрограм розвитку, гарантії прозорості угод
5. Фінансові інструменти (кредити, гранти)	Пільгові кредити, гранти для інновацій, фінансування наукових досліджень	Збільшення інноваційності, поліпшення доступу до фінансування	Співпраця з міжнародними фондами, підтримка інновацій
6. Поліпшення бізнес-клімату	Спрощення регуляторних процедур, захист прав власності, судова реформа	Зростання довіри інвесторів, залучення великих обсягів капіталу	Ефективне управління реформами, прозорість регулювання

Джерело: укладено автором за даними [4].

Залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в промисловий сектор економіки України відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку держави, оскільки воно є основою для модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та створення нових робочих місць. У період 2020–2024 рр. цей процес зазнав значних коливань через вплив глобальних і внутрішніх викликів, таких як пандемія COVID–19, повномасштабна війна Росії проти України та економічні реформи, що проводилися в країні. Проте аналіз основних тенденцій ПІІ у цей період свідчить про потенціал української промисловості та необхідність структурних змін для активізації інвестиційної діяльності.

За даними Національного банку України (НБУ), у 2020 р. приплив прямих іноземних інвестицій в Україну знизився на 47%, до 0,87 млрд дол. США, що стало наслідком глобальної пандемії та економічного спаду, який охопив більшість країн світу. Зокрема, індустриальні галузі, що потребують значних капітальних вкладень, постраждали від скорочення інвестицій через невизначеність на ринку та обмеження міжнародної торгівлі [14]. У 2021 р. ситуація дещо стабілізувалася, і обсяг ПІІ зріс до 6,7 млрд дол. США, що в 7 разів перевищило показник попереднього року. Значна частина інвестицій була спрямована в обробну промисловість (33%), а також у харчову та металургійну галузі, що пояснюється відновленням світових ланцюгів поставок і поліпшенням умов для експорту української продукції. Проте початок повномасштабної війни в лютому 2022 р. кардинально змінив інвестиційний клімат. У 2022 р.

обсяг ПІІ скоротився на 72%, до 1,2 млрд дол. США, через зростання ризиків та руйнування промислової інфраструктури в ключових регіонах країни. Незважаючи на ці виклики, в Україні було зафіксовано приплив інвестицій у галузі, пов'язані з відновлюваною енергетикою та сільським господарством, що свідчить про інтерес інвесторів до секторів з потенціалом стійкого зростання. У 2023 р. інвестиційна активність почала відновлюватися завдяки заходам державної підтримки та міжнародної допомоги [7]. Так обсяг ПІІ у перші три квартали 2023 р. склав 4,25 млрд дол. США, причому найбільші інвестиції надійшли у переробну промисловість (41%), машинобудування та логістичну інфраструктуру. Цей тренд пояснюється підвищенням довіри інвесторів до реформ, спрямованих на поліпшення регуляторного середовища, а також підтримкою з боку міжнародних фінансових організацій, таких як Світовий банк та ЄБРР. За перший квартал 2024 р. обсяг ПІІ становив 1,84 млрд дол. США, що демонструє стабільну динаміку зростання інвестицій (рис. 1).

Очікується, що за підсумками 2024 р. загальний обсяг ПІІ зросте на 20% порівняно з 2023 роком, що дозволить відновити потенціал промислових галузей та інтегрувати українську економіку у світові ринки.

Протягом 2020–2023 рр. динаміка Індексу інвестиційної привабливості України зазнала суттєвих коливань через вплив внутрішніх і зовнішніх викликів, які визначали сприйняття інвесторами ризиків та перспектив вкладення капіталу в українську економіку (рис. 2).

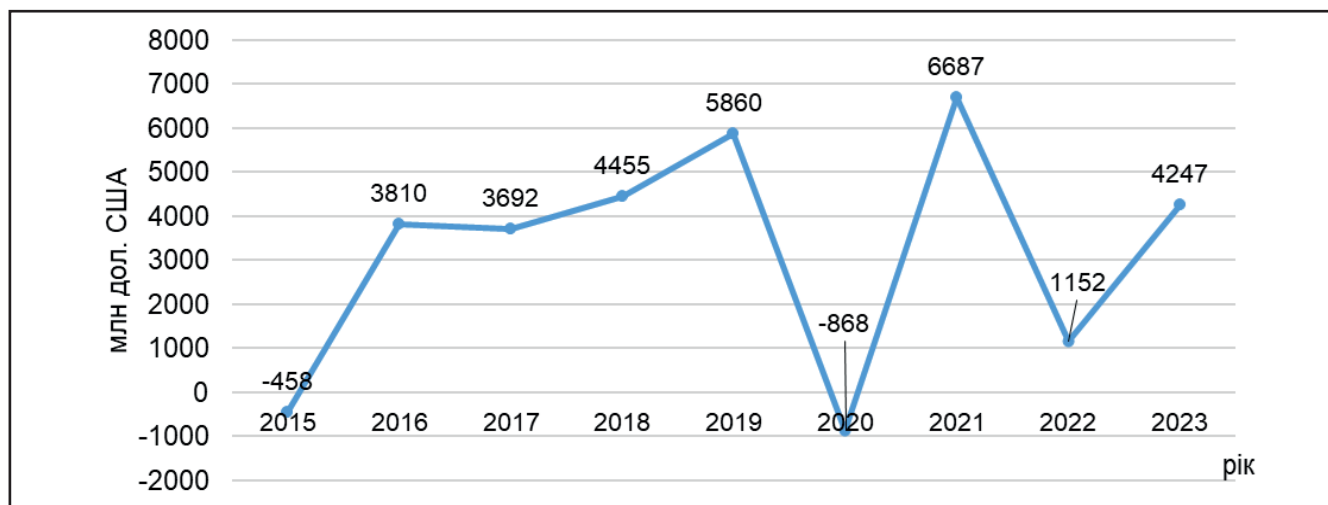

Рисунок 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україні за 2002–2023 рр., млн дол. США [12]

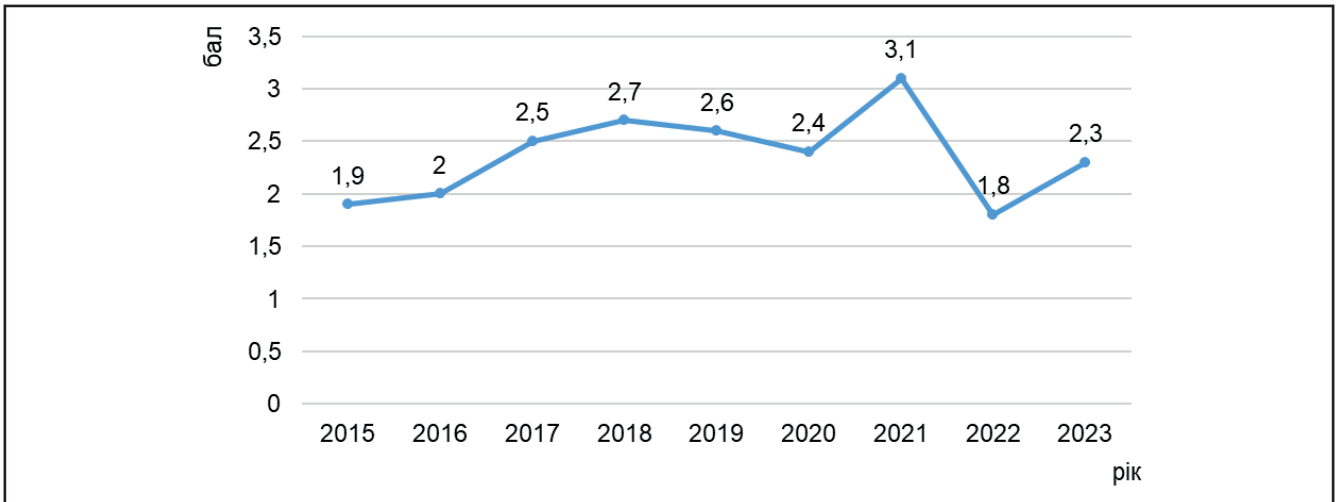

Рисунок 2. Динаміка формування Індексу інвестиційної привабливості України за період 2015–2023 рр. [7]

У 2020 р., на фоні пандемії COVID–19 та економічного спаду, індекс знизився до 2,4 пункти, що відображало невизначеність і скорочення глобальних інвестиційних потоків. Обмеження міжнародної торгівлі та падіння ділової активності значно вплинули на інвестиційний клімат. У 2021 р. ситуація покращилася завдяки відновленню економіки та певному прогресу у реалізації реформ, що сприяло зростанню індексу до 3,1. Це свідчило про позитивну динаміку довіри інвесторів до українського ринку, особливо у ключових секторах промисловості та інфраструктури. Однак у 2022 р. повномасштабна війна, що розпочалася в лютому, призвела до падіння індексу до 1,8. Високі ризики, руйнування інфраструктури, втрата виробничих потужностей і нестабільна

ситуація в регіонах суттєво знизили інтерес інвесторів до української економіки.

У 2023 р. індекс поступово відновлювався, досягнувши рівня 2,3. Часткове зростання пов'язане з міжнародною фінансовою підтримкою, активізацією проектів з відбудови інфраструктури, а також позитивними кроками українського уряду у напрямку спрощення регуляторного середовища та забезпечення прозорості інвестиційних процесів [6]. Таким чином, у період 2020–2023 рр. динаміка Індексу інвестиційної привабливості відображає складні економічні умови, зумовлені глобальними викликами та війною, проте тенденція до його відновлення у 2023 р. свідчить про поступове зміцнення інвестиційного клімату в Україні [8].

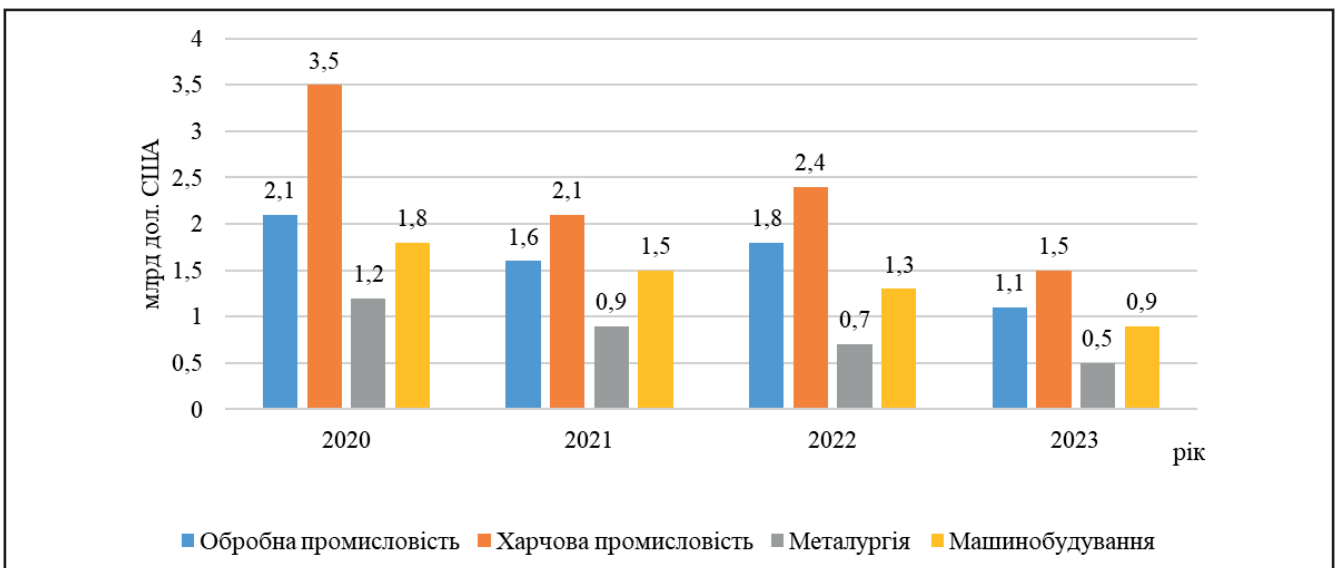

Рисунок 3. Динаміка зміни структурної складової ПІІ у промисловість України у період 2020–2023 рр. [7]

Аналіз структурної складової ПІІ свідчить, що основними напрямками вкладення іноземного капіталу є:

Обробна промисловість – найбільший реципієнт ПІІ, на який припадає близько 30–40% загально-го обсягу інвестицій щорічно. Галузь залишається привабливою завдяки можливостям для створення виробництв з високою доданою вартістю.

Харчова промисловість – стабільно отримує до 20% інвестицій, що пояснюється високим попитом на українську сільськогосподарську продукцію та розвитком переробних підприємств.

Металургія – один із традиційних секторів, на який припадало до 15% інвестицій до 2022 р., проте війна суттєво зменшила вкладення у цей сектор через руйнування промислових об'єктів.

Машинобудування – отримує до 10% ПІІ, переважно у виробництво обладнання, автомобілебудування та залучення інноваційних технологій [10].

Формування довгострокової стратегії залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України є ключовим завданням державної політики, орієнтованої на забезпечення сталого економічного зростання, модернізацію виробничих потужностей та інтеграцію у глобальні економічні процеси, що вимагає розроблення ефективних програм стимулювання, удосконалення інституційної бази, проведення системних реформ і впровадження дієвих гарантій для інвесторів, які прагнуть вкладати капітал у стратегічно важливі галузі української промисловості [13].

Державні програми стимулювання та удосконалення інституційної бази, як одна із базових складових довгострокової інвестиційної стратегії, повинні бути спрямовані на створення сприятливих умов для іноземних інвесторів, які включають податкові стимули, розвиток спеціальних економічних зон, надання доступу до пільгового фінансування та підтримку спільних проєктів у ключових промислових галузях. Важливо, щоб державні програми охоплювали як короткострокові заходи для стабілізації економічної ситуації, так і довгострокові проєкти, орієнтовані на залучення інновацій, створення індустріальних кластерів та розвиток інфраструктури [3]. Для досягнення успіху необхідно вдосконалити інституційну базу, що передбачає посилення ролі інвестиційних агентств, запровадження єдиного вікна для обслуговування інвесторів, а також налагодження ефективної взаємодії між державою, бізнесом

та міжнародними фінансовими інститутами, що дозволить мінімізувати бар'єри для приходу іноземного капіталу та забезпечить прозорість усіх процедур на етапі планування, реалізації та моніторингу інвестиційних проєктів [12].

Проведення судової та адміністративної реформ, а також спрощення дозвільних процедур є критично важливим етапом на шляху до підвищення інвестиційної привабливості промислового сектору України, оскільки сучасні інвестори в першу чергу оцінюють стабільність і передбачуваність регуляторного середовища, рівень захисту прав власності та наявність ефективних механізмів вирішення конфліктних ситуацій. Судова реформа повинна забезпечити справедливість та оперативність ухвалення рішень у спорах, що стосуються інвестиційної діяльності, а адміністративна реформа має на меті зменшити бюрократичне навантаження на бізнес, шляхом запровадження електронного документообігу, автоматизації дозвільних процедур та скасування застарілих регуляторних актів. Спрощення дозвільних процедур є особливо важливим для великих інфраструктурних проєктів у промисловості, де інвестори стикаються з численними регуляторними вимогами, що можуть затягувати реалізацію ініціатив і призводити до зростання непередбачених витрат.

Система мотивацій та гарантій для іноземних інвесторів, яка є невід'ємним елементом довгострокової стратегії, повинна охоплювати комплекс фінансових, податкових і організаційних інструментів, що стимулюють вкладення в українську промисловість. Важливими складовими такої системи є державні субсидії на створення нових робочих місць, надання пільгових кредитів для впровадження інноваційних технологій та фінансова підтримка проєктів, орієнтованих на експортно-орієнтовану діяльність. Крім того, необхідно забезпечити створення механізмів компенсації частини інвестиційних витрат, особливо для підприємств, що працюють у сфері зеленої енергетики, машинобудування та інших стратегічних галузях. Запровадження мотиваційних інструментів дозволяє мінімізувати ризики для інвесторів та стимулювати масштабні довгострокові вкладення, що є необхідними для технологічного оновлення промислового сектору України.

Гарантії захисту інвестицій, податкові канікули та прозорі правила гри виступають наріжним каменем у процесі побудови довіри між державою

Таблиця 2. Стратегічні заходи активізації іноземного інвестування у промисловий сектор України

Стратегічний захід	Формат реалізації	Очікуваний економічний ефект	Вплив на промисловий сектор	Оцінка можливості реалізації
1. Запровадження податкових канікул	Тимчасове скасування податку на прибуток для нових підприємств	Зниження витрат підприємств у початковий період діяльності	Модернізація виробництва, зростання кількості підприємств	Висока за умови ефективної податкової політики
2. Створення індустріальних парків	Формування промислових кластерів із готовою інфраструктурою	Залучення капіталу, розвиток регіональної економіки	Створення нових індустріальних об'єктів та стимулювання експорту	Середня через потребу у великих інвестиціях у інфраструктуру
3. Спрощення дозвільних процедур	Автоматизація дозвільних процесів, впровадження електронного документообігу	Скорочення часу та витрат на запуск нових підприємств	Прискорення запуску інноваційних виробництв	Висока завдяки цифровізації та впровадженню технологій
4. Розвиток приватно-державного партнерства	Спільне фінансування стратегічних проєктів між державою та інвесторами	Залучення іноземних технологій та створення нових робочих місць	Реалізація масштабних інфраструктурних і технологічних проєктів	Середня, потребує прозорих механізмів контролю
5. Покращення судової системи	Реформування судової системи для забезпечення швидкого вирішення спорів	Зростання довіри інвесторів та зменшення ризиків вкладень	Забезпечення справедливого судочинства для бізнесу	Середня через складність реалізації судової реформи
6. Гарантії захисту інвестицій	Укладання двосторонніх угод про захист інвестицій	Підвищення стабільності інвестиційного середовища	Захист капіталовкладень і підвищення привабливості сектору	Висока за підтримки міжнародних партнерів і угод

Джерело: укладено автором.

та іноземними інвесторами. Зокрема, держава має забезпечити повний захист капіталовкладень через укладання двосторонніх угод про захист інвестицій, участь у міжнародних арбітражах та створення спеціальних механізмів страхування ризиків. Податкові канікули, які надаються на період від 3 до 5 років для нових підприємств, дозволяють знизити початкове навантаження на бізнес і стимулюють активний розвиток виробничих потужностей. Важливо, щоб правила ведення бізнесу були зрозумілими, прозорими та стабільними, оскільки зміни в законодавстві чи непередбачувані регуляторні рішення можуть значно вплинути на інвестиційні плани міжнародних компаній [9]. Забезпечення чіткої і зрозумілої системи правил, а також їх відповідність міжнародним стандартам, є запорукою довіри з боку стратегічних інвесторів і створює умови для формування позитивного іміджу України на світовій арені (табл. 2).

Таким чином, формування довгострокової стратегії залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України передбачає послідовне впровадження державних програм стимулюван-

ня, проведення структурних реформ, побудову дієвої системи мотивацій для інвесторів та створення гарантій захисту їхніх інтересів, що у сукупності здатне перетворити національний промисловий сектор на конкурентоспроможну, інноваційну та інвестиційно привабливу галузь, яка забезпечуватиме довгострокове економічне зростання країни.

Висновки

В результаті проведеного дослідження виявлено, що промисловий сектор економіки України є стратегічно важливою складовою національної господарської системи, яка завдяки своїй диверсифікації та наявності значного потенціалу залучає інтерес іноземних інвесторів навіть у складних умовах політичної та економічної нестабільності. Досліджено особливості функціонування промислового сектору, які зумовлені багатоступеневим технологічним циклом, необхідністю модернізації виробничих потужностей, створенням нової інфраструктури та активним впровадженням інновацій для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Обґрунтовано необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату, що включає податкові стимули, розвиток спеціальних економічних зон, спрощення дозвільних процедур та забезпечення ефективної судової системи для захисту прав інвесторів. Розроблено комплекс стратегічних заходів для активізації процесу залучення іноземного капіталу у промисловий сектор, серед яких ключовими є запровадження податкових канікул, розвиток індустріальних парків, підтримка приватно-державного партнерства та стимулювання інноваційної діяльності.

Запропоновано інструменти для підвищення інвестиційної привабливості промислового сектору, що передбачають посилення інституційної спроможності державних органів, гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, створення прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу та розширення програм фінансування науково-дослідних робіт. Водночас наголошено на важливості забезпечення довгострокових гарантій для інвесторів, що сприятиме масштабному залученню капіталу та прискорить процеси технологічної модернізації, підвищення продуктивності та створення нових робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. В., Ковальчук О. М. Аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток промисловості України. *Економічний вісник*. 2023. № 2. С. 45–53.
2. Гончаренко Т. О., Лисенко П. В. Іноземні інвестиції в українському промисловому секторі: сучасні тенденції та перспективи. *Журнал економічних досліджень*. 2023. № 3. С. 78–87.
3. Данилюк М. С., Петренко І. В. Роль іноземних інвестицій у модернізації промислового комплексу України. *Промислова економіка*. 2023. № 1. С. 12–21.
4. Захарченко О. П., Мельник А. В. Фактори привабливості промислового сектору України для іноземних інвесторів. *Економіка та держава*. 2023. № 4. С. 33–41.
5. Іваненко В. Г., Сидоренко Л. М. Динаміка іноземних інвестицій у промисловість України в умовах глобальних викликів. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 56–64.
6. Іноземні інвестори вже повертаються? Як Україна отримала \$4,2 млрд у 2023 р. URL: <https://mind.ua/publications/20271636-inozemni-investori-vzhe-povertayutsya-yak-ukrayina-otrimala-42-mlrd-u-2023-roci>
7. Міністерство економіки України. Інвестиції в Україну та відновлення економіки URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Павленко Ю. В., Соколенко І. П. Ризики та можливості для іноземних інвесторів у промисловому секторі України. *Журнал ризик-менеджменту*. 2023. № 13. С. 40–48.

10. Підтримка інвестицій у промисловість України в умовах війни та повоєнного відновлення. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovisht-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>

11. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

12. Семенюк І. О., Яковенко Т. С. Інноваційні підходи до залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор України. *Журнал інноваційної економіки*. 2023. № 15. С. 19–27.

13. Тимошенко Н., Вишневіська А. Аналіз інвестиційної привабливості економіки України. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2023. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272016>

14. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.

References:

1. Boyko, I. V., Kovalchuk, O. M. (2023). Analysis of the impact of foreign investments on the development of Ukrainian industry. *Economic Bulletin*, No. 2, 45–53.
2. Goncharenko, T. O., Lysenko, P. V. (2023). Foreign investments in the Ukrainian industrial sector: current trends and prospects. *Journal of Economic Research*, No. 3, 78–87.
3. Danylyuk, M. S., Petrenko, I. V. (2023). The role of foreign investments in the modernization of the industrial complex of Ukraine. *Industrial Economics*, No. 1, 12–21.
4. Zakharchenko, O. P., Melnyk, A. V. (2023). Factors of attractiveness of the industrial sector of Ukraine for foreign investors. *Economy and State*, No. 4, 33–41.
5. Ivanenko, V. G., Sydorenko, L. M. (2023). Dynamics of foreign investments in the industry of Ukraine in the context of global challenges. *Finance of Ukraine*, No. 5, 56–64.
6. Foreign investors are already returning? (2023). How Ukraine received \$4.2 billion in 2023. Available at: <https://mind.ua/publications/20271636-inozemni-investori-vzhe-povertayutsya-yak-ukrayina-otrimala-42-mlrd-u-2023-roci>

ni-investori-vzhe-povertayutsya-yak-ukrayina-otri-mala-42-mlrd-u-2023-roci.

7. Ministry of Economy of Ukraine. (2023). Investments in Ukraine and economic recovery. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=Investitsii-VUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>.

8. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. (2023). Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Pavlenko, Yu. V., Sokolenko, I. P. (2023). Risks and opportunities for foreign investors in the industrial sector of Ukraine. *Journal of Risk Management*, No. 13, 40–48.

10. Supporting investment in Ukrainian industry during the war and post-war recovery. (2023). Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovisht-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>.

11. Foreign Direct Investment (FDI) in Ukraine. (2023). Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.

12. Semenyuk, I. O., Yakovenko, T. S. (2023). Innovative approaches to attracting foreign investment in the

industrial sector of Ukraine. *Journal of Innovative Economics*, No. 15, 19–27.

13. Tymoshenko, N., Vyshnevskaya, A. (2023). Analysis of the investment attractiveness of Ukraine's economy. *Biznes, Innovatsii, Menedzhment: Problemy ta Perspektyvy*. Available at: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272016>.

14. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. (2024). Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.

Дані про автора

Малюк Тарас Миколайович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ORCID ID: 0009-0001-5787-8899

Data about the author

Taras Maliuk,

Graduate student, State Research Institute of Informatization and Modeling of Economy

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14824889>

ВАСИЛЬЧАК С. В., ЖИДЯК О. Р.,
СОЛОВІЙ С. Б., ВІВЧАРУК О. М.

Інвестиційна стратегія розвитку виробничої діяльності підприємств в умовах циркулярної економіки

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств за умов циркулярної економіки.

Метою дослідження є окреслення економічної сутності формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств за умов циркулярної економіки, враховуючи наукові підходи та перспективи розвитку підприємництва.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, логічний, індукції, дедукції, метод порівнянь та наочного зображення, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств за умов циркулярної економіки, визначено економічну суть поняття «інвестиційна стратегія розвитку виробничої діяльності підприємств».

Галузь застосування результатів. Сфера розвитку бізнес структур та в системі вищої освіти в мінливих умовах сьогодення.

Висновки. Основні підсумки дослідження та його методологічні результати можна звести до формулювання: на основі проведеного аналізу розвитку підприємств тваринницької галузі за умов циркулярної економіки доведено, що з метою забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання в контексті принципів циркулярної економіки доцільне формування інвестиційної стратегії розвитку їх виробничої діяльності.

Ключові слова: інвестиційна стратегія, формування, розвиток, підприємство, виробнича діяльність, циркулярна економіка.

VASYLCHAK S. V., ZHYDIAK O. R.,
SOLOVIY S. B., VIVCHARUK O. M.

Investment strategy for the development of production activities of enterprises in the conditions of the circular economy

The subject of the study is the theoretical and methodological aspects of the formation of an

investment strategy for the development of the production activity of enterprises under the conditions of a circular economy.

The purpose of the study is to outline the economic essence of the formation of an investment strategy for the development of production activities of enterprises under the conditions of a circular economy, taking into account scientific approaches and prospects for the development of entrepreneurship.

Research methods. The research used a set of scientific methods and approaches, including systematic, logical, induction, deduction, the method of comparisons and visual representation, which made it possible to ensure the conceptual unity of the research.

Results of work. The article substantiates the need for the formation of an investment strategy for the development of the production activity of enterprises under the conditions of a circular economy, and defines the economic essence of the concept of «investment strategy for the development of the production activity of enterprises».

Field of application of results. The sphere of development of business structures and in the system of higher education in the changing conditions of today.

Conclusions. The main conclusions of the study and its methodological results can be summarized as follows: based on the analysis of the development of enterprises in the livestock industry under the conditions of the circular economy, it has been proven that in order to ensure the sustainable development of business entities in the context of the principles of the circular economy, it is appropriate to form an investment strategy for the development of their production activities.

Key words: investment strategy, formation, development, enterprise, production activity, circular economy.

Постановка проблеми. Одним з найбільш важливих завдань, що стоять перед суб'єктами господарювання, є забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності в складних умовах сьогодення. Зокрема це важливо в тих господарюючих суб'єктів, які мають проблеми із фінансовим забезпеченням виробництва та впровадженням інновацій [1]. Необхідність забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств, їх економічного розвитку полягає у фінансуванні виробничих процесів, в тому числі і на основі інвестицій. Інвестиції у виробничу діяльність підприємств України стали особливо важливими в сьогднішній ситуації. Економічна криза, війна в країні та інфляційний процес не сприяють розвитку підприємництва і створюють нові проблеми в його функціонуванні. Виявилось, що неможливо розвивати бізнес без залучення інвестиційних ресурсів. Тому питання формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств набувають актуальності, зокрема це важливо в умовах циркулярної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих механізмів інвестиційної діяльності підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: І. Бойчик, В. Вальчук, В. Василенко, С. Ва-

сильчак, В. Васильчук, О. Галаченка, В. Гейця, І. Дем'яненко, І. Кадирус, Н. Ковтун, Н. Краснокутська, Л. Курбацька, Лилик, Л. Лояк, К. Соловчук, Т. Сторожук, Томпсона–мл, А. Стрікланда–III, Р. Чейза, А. Хілла та інших. Однак, певні питання формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств в умовах циркулярної економіки залишаються не дослідженими, що робить актуальним потребу подальших досліджень цієї сфери.

Метою статті є окреслення економічної сутності формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності підприємств за умов циркулярної економіки, враховуючи наукові підходи та перспективи розвитку підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення сталого економічного зростання на основі мобілізації й ефективного використання всього комплексу ресурсів та умов, в умовах циркулярної економіки країни, є одним із головних чинників стабільності позитивних економічних тенденцій в державі в умовах інтеграції. Серед найважливіших шляхів зміцнення економіки та ефективного використання ресурсного потенціалу регіонального розвитку особливе місце посідає забезпечення конкурентоспроможності та розвитку суб'єктів господарювання [2].

Сфера виробничої діяльності підприємств є невід’ємною складовою конкурентного механізму, що надає ринковій економіці гнучкість, вирішує проблему зайнятості населення, акумулює виробничі та фінансові ресурси, забезпечує ринок споживчими товарами і послугами.

Значення виробничої діяльності полягає першодусім у тому, що економічний розвиток бізнесструктур:

- по–перше, сприяє структурним змінам у системі господарювання;
- по–друге, сприяє регіональному і ефективному використанню інвестиційних матеріальних і нематеріальних ресурсів;
- по–третє, забезпечує зайнятість трудових ресурсів і належну мотивацію до високопродуктивної праці;
- по–четверте, створює умови для розвитку новаторства, ініціативи, творчості і розвитку інтелектуальної особистості кадрового потенціалу;
- по–п’яте, створює сприятливе середовище для здорової конкуренції і завдяки цьому стає своєрідним каталізатором соціально–економічного розвитку країни, інтеграції до ЄС.

Загальновідомо, що економічний розвиток бізнес–структур на основі ефективного використання ресурсів та мінімізації відходів у циркулярній економіці – важливий фактор, що впливає на темпи економічного зростання в країні, склад і розмір валового національного продукту [2]. Одним із важливих напрямів забезпечення виробничої діяльності підприємства на основі ефективного використання ресурсів та мінімізації відходів, подовження матеріалів в обігу за умов циркулярної економіки є впровадження сучасних інноваційних технологій на основі формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності.

Інвестиційне забезпечення виробництва пов’язане із вкладанням інвестиційних ресурсів у виробничу діяльність підприємства, і перш за все у впровадження сучасних інноваційних технологій в контексті розвитку циркулярної економіки. Таким чином, можна підсумувати, що інвестиції являють собою сукупність витрат (матеріальних і нематеріальних), які спрямовуються в різні сфери діяльності підприємств в активи для отримання більшого прибутку і досягнення певних економічних результатів. Адже ефективне здійснення господарської діяльності підприємствами і орга-

нізаціями залежить в першу чергу від фінансових вкладень (інвестицій).

На нинішньому етапі розвитку української держави категорія «інвестиції» широко використовується в економічній та управлінській сфері. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» із змінами і доповненнями від 15 серпня 2022 року № 2518–ІХ, інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об’єкт підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або отримуються соціальні ефекти [3].

Інвестиції в бізнес інвестуються в різних формах і діляться за значною кількістю характеристик. За класифікацією інвестицій можна більш детально проаналізувати інвестиційну діяльність підприємства. Однак одних тільки інвестицій недостатньо для успішного розвитку різних підприємств. Важливо, як прогножуються і плануються інвестиційні потоки, як організований інвестиційний процес, як географічно орієнтовані інвестиції, в які цілі та обладнання інвестуються інвестиційні ресурси, хто є інвестором і хто реалізує інвестиційний проект. Важливий весь інвестиційний процес від початку і до кінця: попередній аналіз інвестиційного проекту, його моніторинг і коригування в процесі реалізації, доопрацювання.

В дослідженні проведено аналіз інвестування сільського господарства за видами економічної діяльності, де виробництво продукції в переважній більшості аграрних підприємствах ведеться на основі ефективного використання ресурсів та мінімізації відходів за умов циркулярної економіки (рис. 1).

Із представлених даних вище поданого рисунка наочно видно, що основна питома вага вкладених капітальних інвестицій припадає на суб’єкти виробничої діяльності галузі рослинництва – 82,8%, тоді як в галузі тваринництва у виробництво інвестовано тільки 12,9% від усіх капітальних інвестиційних вкладень в сільське господарство.

Проте якщо порівняти кількість вкладених інвестиційних ресурсів в 2022 році у виробництво тваринницької продукції в кількох країнах із розвитком сільськогосподарським сектором, аналіз засвідчує, що найменше їх вкладено в тваринництво в Україні порівняно із такими країнами як Казахстан, Індія та Канада (табл. 1).

Згідно з даними таблиці 1 в Індії порівняно із Україною у тваринництво вкладено в 2022 році у два рази більше інвестицій, а в Канаді в 21 раз

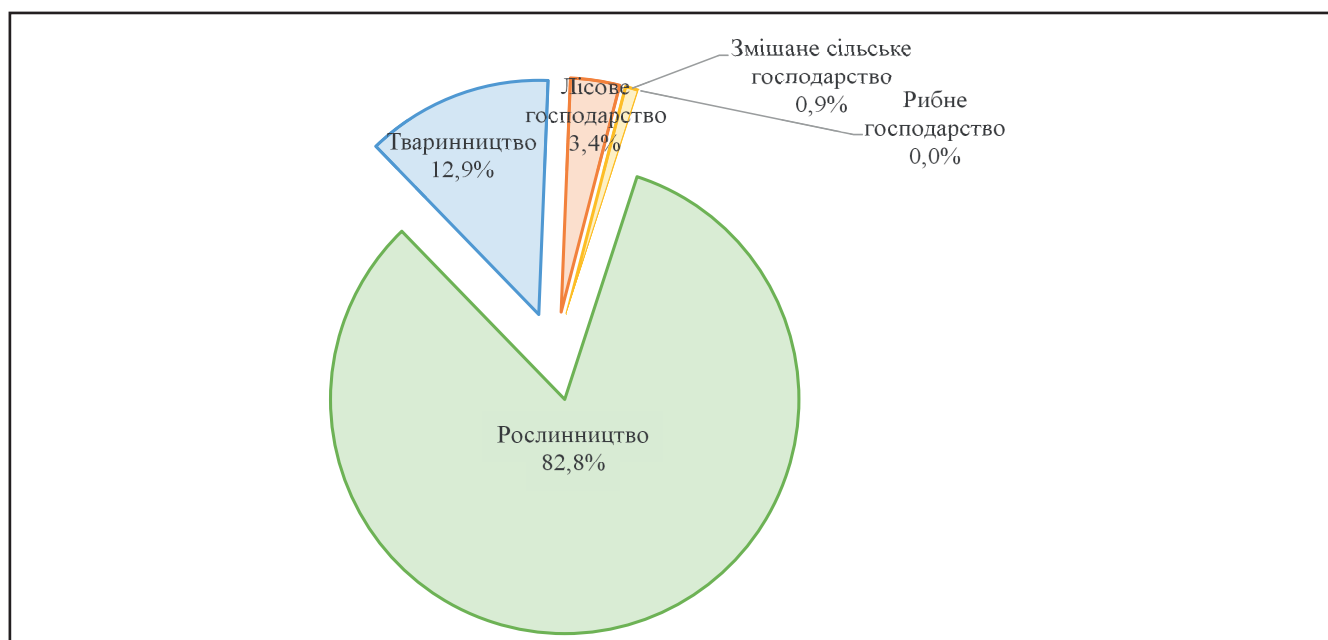

Рисунок 1. Капітальні інвестиції в сільське господарство за видами економічної діяльності у 2023 році, %*

* Побудовано авторами на основі [4]

Таблиця 1. Порівняння інвестицій у тваринництві в різних країнах з розвинутим сільськогосподарським сектором, 2022 рік*

Країна	Млн. грн	Місцева валюта	Середній курс валюти у 2022 році
Україна	6768,2	Гривня	–
Казахстан	8766,8	Тенге	0,0707
Індія	17934,5	Рупія	0,4144
Канада	140371,0	Канадський долар	25,031

* Джерело: побудовано авторами на основі: [5; 6; 7; 8]

більше (провести порівняння вкладених інвестиційних ресурсів на умовну голову виявилось не можливо за відсутністю даних).

Як засвідчують дослідження, є потреба збільшення інвестування у вітчизняний сектор виробництва сільськогосподарської продукції та тваринницької продукції зокрема. Перш за все, на нашу думку, однією із передумов для цього є формування інвестиційної стратегії розвитку виробничої діяльності аграрних підприємств в сьогоденні складних економічних умовах країни, коли не вистачає фінансових ресурсів для сталого розвитку виробництва якісних, екологічних продуктів за умов циркулярної економіки.

Слід зазначити, що стратегія в сучасній науці менеджменту розглядається як сукупність взаємопов'язаних рішень, що визначають пріоритетні напрямки використання ресурсів, зусилля підприємства з реалізації своєї місії, як засобу реалізації інтересів підприємства, щодо забезпечення довгострокової конкурентної переваги.

У сучасній економічній ситуації активізація інвестиційного процесу є одним з найбільш ефективних механізмів трансформації – інвестицією, яка відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності бізнесу та загального соціального оновлення, оскільки безпосередньо впливає на потенціал економічного зростання в довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим важливо використання підприємствами інвестиційних стратегій розвитку в якості основного інструменту управління своєю виробничою діяльністю.

Враховуючи наявні наукові підходи до змістовного наповнення «стратегія» доцільно окреслити економічну сутність поняття «інвестиційна стратегія розвитку виробничої діяльності підприємств» як сукупність взаємопов'язаних організаційно-економічних дій, що визначають пріоритетні напрямки використання інвестиційних ресурсів, що спрямовані у виробничу діяльність підприємств в контексті реалізації їх корпоративної мети, за умов циркулярної економіки, і

направлені на ефективне використання ресурсів та відходів, подовження матеріалів в обороті, покращення природних екологічних систем враховуючи наукові підходи та перспективи розвитку підприємництва щодо забезпечення довгострокової конкурентної переваги.

Інвестиційна стратегія служить системою довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, залежить від загальної мети його розвитку і методів, використовуваних для їх досягнення [9].

Довгострокова інвестиційна стратегія підприємства окреслює:

- основні напрями інвестиційної діяльності;
- об'єкти інвестиційної діяльності;
- джерела інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання;
- етапи і послідовність реалізації довгострокових інвестиційних цілей суб'єктів господарювання;
- оптимальну інвестиційну активність підприємств відповідно до форми інвестиційної діяльності;
- набір встановлених критеріїв для ведення та оцінки власної інвестиційної діяльності [10].

При створенні загальної інвестиційної стратегії розвитку підприємства можна назвати три основних типи об'єктів: інвестиційну діяльність підприємства загалом; інвестиційну діяльність стратегічних зон господарювання; інвестиційну діяльність стратегічних інвестиційних центрів.

Процес формування інвестиційної стратегії є одним з найважливіших елементів загальної системи стратегічного управління підприємством. Роль побудови інвестиційної стратегії полягає в забезпеченні механізму реалізації довгострокових цілей і функціональних одиниць економічного і соціального розвитку підприємства в цілому.

Інвестиційна стратегія дає можливість провести реальну оцінку інвестиційних можливостей підприємства, повною мірою використовувати його внутрішній інвестиційний потенціал, забезпечити можливість активного управління інвестиційно-ресурсною базою, можливість оперативної реалізації нових і перспективних інвестиційних ідей, які можуть виникнути в результаті змін у факторах інвестиційного макросередовища і основне впровадження нових сучасних технологій виробництва конкурентоспроможних продуктів, які направлені на ефективне використання ресурсів, мінімізацію відходів і подовження матеріалів в обороті за умов циркулярної економіки.

При розробці інвестиційної стратегії враховуються можливі коливання в розвитку факторів інвестиційного макросередовища, що знаходяться поза контролем підприємства, і зводяться до мінімуму негативні ознаки впливу на виробничу діяльність підприємства. Інвестиційна стратегія відображає сукупність порівняльних (конкурентних) переваг підприємства в інвестиційній діяльності [11], яка спрямована на ефективне використання ресурсів, мінімізацію відходів за умов циркулярної економіки.

Встановлена інвестиційна стратегія може забезпечити чіткий взаємозв'язок між управлінською діяльністю підприємства стратегічним, поточним і оперативним чином. Ця стратегія може забезпечити реалізацію інвестиційних дій в найбільш важливих стратегічних рішеннях інвесторів (компаній, приватних осіб). Для бізнесу діяльність в області інвестицій є пріоритетом, оскільки вона забезпечує реальний розвиток бізнесу, його матеріально-технічну базу і становище на ринку.

Розробка ефективної інвестиційної стратегії підприємства призведе до раціонального використання інвестиційних ресурсів та підвищення ефективності його виробничої діяльності в майбутньому за умов циркулярної економіки.

Процес планування і розробки інвестиційної стратегії підприємства здійснюється за наступними етапами:

- а) визначення сукупного періоду формування інвестиційної стратегії підприємства;
- б) проведення дослідження взаємозв'язку між різноманітними факторами та поточним середовищем зовнішнього інвестиційного клімату підприємства і ринком інвестицій;
- в) визначення деталей інвестиційного розвитку та оцінка сильних та слабких сторін підприємства;
- д) визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності підприємства;
- е) проведення аналізу стратегічних варіантів, вибір стратегічних напрямів і форм інвестиційного розвитку;
- ж) визначення стратегічних джерел формування інвестиційних ресурсів;
- к) розробка інвестиційної політики за основними напрямками інвестиційної діяльності;
- л) розробка системи організаційно-економічних заходів, що забезпечують здійснення інвестиційної діяльності;
- м) оцінювання ефективності встановленої інвестиційної стратегії по ряду параметрів.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Така стратегія дозволяє зосередити свої ресурси на певній потенційній можливості або виключити інші можливості, які можуть бути несумісними з нею. Оскільки підприємство досягає необхідних результатів, потреба у вдосконаленій стратегії відпадає, оскільки вона розробляє нові потреби та завдання, необхідні для розробки нових стратегій. На етапі розробки стратегії неможливо точно спрогнозувати всі можливості, які можуть відкритися при плануванні і реалізації конкретного проекту. В результаті надається досить узагальнена, неповна і неточна інформація про набір опцій. У міру отримання більш точної інформації можуть бути внесені корективи або може знадобитися розробка альтернативних стратегій. Для цього організовується форма зворотного зв'язку, щоб гарантувати своєчасний прийом сигналів і почати процес розробки альтернативних стратегій [12].

Висновки

Одними із важливих заходів покращення діяльності підприємств є формування інвестиційної стратегії управління їх розвитком, яка ґрунтується на методах і заходах, організаційно-економічних діях, метою яких є підвищення ефективності та збільшення прибутковості виробництва у достатньо мінливому та конкурентному середовищі за допомогою використання інвестицій, які направлені на ефективне використання ресурсів, мінімізацію відходів і подовження матеріалів в обороті за умов циркулярної економіки.

Таким чином, інвестиційна стратегія є одним з визначальних елементів ефективного та успішного розвитку бізнесу. Роль інвестиційних стратегій в процесі розвитку підприємства дозволяє визначати довгострокові цілі напрямку розвитку, ставити перед собою ряд завдань для їх досягнення, оцінювати реальний потенціал і перспективи суб'єкта господарювання і навіть більш ефективно використовувати існуючі бізнес-моделі, що впливають на інвестиційну програму. Формування інвестиційної стратегії дає можливість привернути увагу потенційних інвесторів до об'єкта інвестування.

Список використаних джерел:

1. Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Дубина М.П., Соловій С.Б. Маркетингові інструменти забезпечення конкурентоспроможності бізнес структур в умовах інте-

грації до ЄС. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2022. № 12 (259). С.5–12. URL: [pdfhttp://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2022_12_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2022_12_3).

2. Васильчак С.В., Галаченко О.О. Оцінка виробничого потенціалу санаторно-курортних підприємств в розрізі туристичних регіонів. Економічний вісник ДВ-НЗ «Переяслав-Хмельницького Державного Педагогічного Університету ім. Г.Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2016. С.134–138.

3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» із змінами і доповненнями від 15 серпня 2022 року № 2518-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T156000?an=825257>.

4. Дані Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_df_ved/arh_kin_df_ved_21_u.htm.

5. Капітальні інвестиції за видами активів за видами економічної діяльності у 2022 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_va_ved/arh_kin_va_ved_21_u.htm.

6. Animal husbandry market in Kazakhstan: Dynamics and prognosis. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/en/journals/tom-27-4-2024/rinok-tvarinnitstva-v-kazakhstani-dinamika-ta-prognoz>.

7. Investment Trends and Growth Potential of Animal Husbandry Industry in India. URL: <https://www.ibef.org/blogs/investment-trends-and-growth-potential-of-animal-husbandry-industry-in-india>.

8. Subsequent to the tabling of the Public Accounts of Canada, corrections were made in Volume II, Budgetary details by allotment, page 460. URL: https://epe.lac-bac.gc.ca/100/201/301/public_accounts_can/pdf/2022/2022-vol2-eng.pdf

9. Курбацька Л.М., Кадирус І.Г. Впровадження маркетингових інновацій в діяльність промислових підприємств. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 187–190.

10. Вальчук В.О. Управління збутовою діяльністю виробничого підприємства. Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі (частина 2): мат. доп. V Ювіл. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчен. з міжн. участю м. Тернопіль, 12 листопада 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 352–355.

11. Краснокутська Н.С. Управління потенціалом торговельного підприємства: монографія. Харків: ХДУХТ, 2019. 322 с.

12. Лилик І. Ринок маркетингових досліджень в Україні 2020 рік: експертна оцінка та аналіз УАМ. Маркетинг в Україні. 2020. №1–2. С. 19–33.

References:

1. Vasylychak S.V., Petrynyak U.Ya., Dubina M.P., Solovii S.B. Marketing tools for ensuring the competitiveness of business structures in the conditions of EU integration. Formation of market relations in Ukraine: coll. of science works Kyiv, 2022. No. 12 (259). P.5–12. URL: pdfhttp://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2022_12_3.
2. Vasylychak S.V., Galachenko O.O. Evaluation of the production potential of sanatorium–resort enterprises in the section of tourist regions. Economic Bulletin of the Pereyaslav–Khmelnyskyi State Pedagogical University named after G. Skovorody». Pereyaslav–Khmelnyskyi, 2016. P.134–138.
3. Law of Ukraine «On Investment Activities» as amended from August 15, 2022 No. 2518–IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T156000?an=825257.
4. Data from the State Statistics Service of Ukraine. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_df_ved/arh_kin_df_ved_21_u.htm.
5. Capital investments by types of assets by types of economic activity in 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_va_ved/arh_kin_va_ved_21_u.htm.
6. Animal husbandry market in Kazakhstan: Dynamics and prognosis. URL: https://sciencehorizon.com.ua/en/journals/tom-27-4-2024/rinok-tvarinnitstva-v-kazakhstani-dinamika-ta-prognoz.
7. Investment Trends and Growth Potential of Animal Husbandry Industry in India. URL: https://www.ibef.org/blogs/investment-trends-and-growth-potential-of-animal-husbandry-industry-in-india.
8. Subsequent to the tabling of the Public Accounts of Canada, corrections were made in Volume II, Budgetary details by allotment, page 460. URL: https://epe.lac-bac.gc.ca/100/201/301/public_accounts_can/pdf/2022/2022-vol2-eng.pdf
9. Kurbatska L.M., Kadyrus I.G. Implementation of marketing innovations in the activities of industrial enterprises. Economy and the state. 2020. No. 4. P. 187–190.
10. Valchuk V.O. Management of sales activities of a manufacturing enterprise. Actual problems of the domestic economy, entrepreneurship and management at the current stage (part 2): Mat. add. V Jubil. science – practice conf. study and young scientists. from international with the participation of Ternopil, November 12, 2020 Ternopil, 2020. P. 352–355.
11. Krasnokutska N.S. Management of the potential of a trading enterprise: a monograph. Kharkiv: KhDUHT, 2019. 322 p.
12. Lilyk I. Marketing research market in Ukraine 2020: expert assessment and analysis of UAM. Marketing in Ukraine. 2020. #1–2. WITH. 19–33.

Дані про авторів

Васильчак Світлана Василівна,

доктор економічних наук, професор, Державний університет економіки і технологій

e-mail: vsv123@i.ua

ORCID 0000–0001–9757–1683

Жидяк Олександра Романівна,

доктор економічних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій, Україна

e-mail: gidyak@i.ua

ORCID 0000–0002–7667–439X

Соловій Сергій Богданович,

кандидат економічних наук, старший викладач, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького

e-mail: soloviy1977@gmail.com

ORCID 0000–0002–2975–4661

Вівчарук Ольга Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент, Львівський Національний університет ім. Івана Франка, Україна

e-mail: olgavivcharuk@ukr.net

ORCID ID:0000–0001–9640–9414

Data about the authors

Svetlana Vasylychak,

Doctor of Economics, Professor, State University of Economics and Technology

e-mail:vsv123@i.ua

ORCID 0000–0001–9757–1683

Oleksandra Zhydiak,

Doctor of Economics, associate professor, State University of Economics and Technology

e-mail: gidyak@i.ua

ORCID 0000–0002–7667–439X

Serhiy Soloviy,

candidate of economic sciences, senior lecturer, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

e-mail: soloviy1977@gmail.co

ORCID 0000–0002–2975–4661

Olha Vivcharuk,

PhD in Economics, associate professor, Lviv National University named after Ivan Franko, Ukraine

e-mail: olgavivcharuk@ukr.net

ORCID ID:0000–0001–9640–9414

Marketing tools as an element of innovative development and demand generation in conditions of uncertainty

The subject of the research is a theoretical and methodological analysis of basic marketing tools that will help in innovative development and demand generation for companies under conditions of uncertainty.

The aim of the research is to determine the essence, main advantages and features of the use of marketing tools in the context of innovative development, demand generation and uncertainty.

Research methods. The article uses general research methods, as well as special economic methods, methods of abstraction, induction, analysis and synthesis, grouping, classification, graphical and tabular methods.

Results of the investigation. It has been established that in the context of rapid changes in the economic environment and globalization, market competition is becoming increasingly intense. It is determined that marketing tools play a key role in generating demand, as they allow for more accurate monitoring of market changes, forecasting consumer behavior and adapting offers to their new needs. It is proved that in the face of uncertainty and changes in consumer preferences, tools such as digital marketing, social media, content marketing and personalization of offers are becoming important, allowing effectively communicating with the target audience and responding to its needs in real time. The article analyzes innovative approaches to marketing that help enterprises not only attract new consumers but also create brand loyalty, which is an important aspect of successful development in the face of unpredictable changes in the market. The author proposes a definition of marketing tools as methods, tools and technologies used to analyze the market, identify consumer needs, promote products and build long-term relationships with customers, covering a wide range of areas (from classic tools such as advertising and direct marketing to modern digital technologies such as social media, data analytics and marketing automation).

Scope of the results. Marketing, communication marketing, management, advertising, risk management, economics.

Conclusions. It has been established that the main marketing tools are dynamic combinations of platforms and services (including social media, email marketing, SEO), which are called modern digital marketing. The following basic marketing tools have been identified: Ranktracker, Sendinblue, HubSpot, Statusbrew, Google Analytics, WordPress, Slack, BuzzStream, Basecamp, Filmora, which are an element of innovative development and demand generation in conditions of uncertainty and can improve the implementation of marketing strategies of various companies in social networks. It is proved that with the help of these tools it is possible to automate many processes and optimize marketing campaigns, which will lead to their further innovative development and competitiveness, as well as the formation and increase of demand for companies' products under conditions of uncertainty and risk.

Keywords: marketing tools, demand generation, innovative development, conditions of uncertainty, Ranktracker, Sendinblue, HubSpot, Statusbrew, Google Analytics, WordPress, Slack, BuzzStream, Basecamp, Filmora, management, companies.

УДК 658.8:338.46:339.13:658.3

ОЛЬШАНСЬКА Я. О.

Маркетингові інструменти як елемент інноваційного розвитку та формування попиту в умовах невизначеності

Предметом дослідження є теоретико–методичний аналіз базових маркетингових інструментів, що допоможуть в інноваційному розвитку та формуванні попиту компаніям в умовах невизначеності.

Метою дослідження є визначення сутності, основних переваг та особливостей використання маркетингових інструментів в контексті інноваційного розвитку, формування попиту та умовах невизначеності.

Методи дослідження. В статті було використано загальні методи дослідження, а також спеціальні економічні, методи абстракції, індукції, аналізу та синтезу, групування, класифікації, графічний та табличний методи.

Результати роботи. Встановлено, що в умовах швидких змін економічного середовища та глобалізації конкуренція на ринку стає все більш інтенсивною. Визначено, що маркетингові інструменти відіграють ключову роль у формуванні попиту, оскільки дозволяють здійснювати точніший моніторинг змін на ринку, прогнозувати поведінку споживачів та адаптувати пропозиції до їхніх нових потреб. Доведено, що в умовах невизначеності та змін у споживчих уподобаннях важливими стають такі інструменти, як цифровий маркетинг, соціальні мережі, контент–маркетинг та персоналізація пропозицій, що дозволяють ефективно комунікувати з цільовою аудиторією та реагувати на її потреби в реальному часі. Проаналізовано інноваційні підходи до маркетингу, які допомагають підприємствам не лише привертати нових споживачів, а й створювати лояльність до бренду, що є важливим аспектом успішного розвитку в умовах непередбачуваних змін на ринку. Запропоновано визначення маркетингових інструментів – як методів, засобів та технологій, що використовуються для аналізу ринку, виявлення потреб споживачів, просування продукції та побудови довгострокових відносин із клієнтами, які охоплюють широкий спектр напрямів (від класичних інструментів, таких як реклама та прямий маркетинг, до сучасних цифрових технологій, таких як соціальні мережі, аналітика даних та автоматизація маркетингу).

Галузь застосування результатів. Маркетинг, комунікативний маркетинг, управління, реклама, ризик–менеджмент, економіка.

Висновки. Встановлено, що основні маркетингові інструменти – це динамічні комбінації платформ і сервісів (включаючи соціальні мережі, email–маркетинг, SEO), які називають сучасним цифровим маркетингом. Визначено такі базові маркетингові інструменти: Ranktracker, Sendinblue, HubSpot, Statusbrew, Google Analytics, WordPress, Slack, BuzzStream, Basecamp, Filmora, що являють собою елемент інноваційного розвитку та формування попиту в умовах невизначеності, і можуть поліпшити реалізувати маркетингові стратегії різних компаній в соціальних мережах. Доведено, що за допомогою даних інструментів можливо автоматизувати безліч процесів та оптимізувати маркетингові кампанії, що призведе до їх подальшого інноваційного розвитку та конкурентоспроможності, а також формування та збільшення попиту на продукцію компаній в умовах невизначеності та ризику.

Ключові слова: маркетингові інструменти, формування попиту, інноваційний розвиток, умови невизначеності, Ranktracker, Sendinblue, HubSpot, Statusbrew, Google Analytics, WordPress, Slack, BuzzStream, Basecamp, Filmora, управління, компанії.

Formulation of the problem. In the current environment of rapid changes in the economic environment and globalization, competition in the market is becoming increasingly intense. Businesses are forced to look for new ways to meet customer needs and increase their competitiveness by applying innovative methods and strategies. In such circumstances, marketing tools play a key role in generating demand, as they allow for more accurate monitoring of market changes, forecasting consumer behavior, and adapting offers to their new needs. Due to the uncertainty of the economic environment and changes in consumer preferences, tools such as digital marketing, social media, content marketing and personalization of offers are becoming important, allowing for effective communication with the target audi-

ence and responding to their needs in real time. In addition, innovative approaches to marketing help businesses not only attract new customers but also build brand loyalty, which is an important aspect of successful development in the face of unpredictable market changes.

Marketing tools in an uncertain environment play a key role in adapting businesses to a rapidly changing environment, helping to generate demand, taking into account changes in consumer behavior, technological progress, and global economic fluctuations.

Analysis of research and publications on the problem. The problems of marketing tools as an element of innovative development and demand generation under conditions of uncertainty have been considered by various authors in the

economic, marketing and innovation literature: Ph. Kotler, P. Drucker, V. Bagiev, V. Tarasevych, and A. Jose, whose works on marketing were devoted to strategic marketing and demand management, and who considered marketing tools as the key to the success of innovative solutions. David A. Aaker and C. M. Christensen analyzed how innovation and marketing strategies allow companies to operate successfully in the face of uncertainty. Jean-Jacques Lambin and Lynch A. R. studied the adaptation of marketing tools in conditions of instability and their role in demand generation.

The following economists are worth highlighting among domestic authors: Yu. Doroshenko, S. Shumskiy, O. Borysenko, Yu. Fisun, A. Tkachenko, O. Zhamoïda, H. Zhosan, O. Karpenko, Ye. Matviichuk, M. Kochevoi, O. Kolesnyk, H. Vlasova, I. Kulyniak, D. Holovetskyi, I. Losheniuk, O. Zeleniuk, S. Markova, O. Holovan, V. Kovalenko, H. Ostrovska, O. Ostrovskiy, O. Pashchenko, V. Vyhovskiy, T. Zavaliï, D. Pedchenko, A. Proshchenko, T. Riabova, Yu. Sotnikov, A. Butenko, V. Chobitok, A. Kibets, O. Shulha and others.

However, the issues related to the high level of uncertainty, rapid technological changes and unstable market conditions (integration of innovative technologies into marketing, creating demand for innovative products under conditions of uncertainty, adaptation of marketing strategies to consumer behavioral changes, synergy of traditional and innovative approaches to marketing) still remain unresolved, which in turn requires further study of the optimal combination of traditional marketing methods with new digital and innovative tools.

Presenting main material. In the present-day world, innovations play a key role in business development. In the context of rapid digitalization and growing competition, marketing tools are becoming an important element in ensuring sustainable innovative development of enterprises, where the use of innovative marketing tools allows businesses to:

- increase the effectiveness of advertising campaigns through precise targeting;
- reduce marketing costs through process automation;
- increase competitiveness by responding quickly to changes in consumer needs;
- create new sources of revenue by introducing innovative services or products.

Thus, marketing tools are methods, tools and technologies used to analyze the market, identi-

fy consumer needs, promote products and build long-term relationships with customers, covering a wide range of areas (from classic tools such as advertising and direct marketing to modern digital technologies such as social media, data analytics and marketing automation) [2–12].

The role of marketing tools in driving innovation cannot be underestimated, as the use of Big Data, CRM systems and artificial intelligence allows companies to better understand customer needs and expectations, which helps to create innovative products and services. Tools such as Google Ads, social media (Facebook, Instagram, TikTok), SEO, and content marketing allow you to quickly test new ideas, collect feedback, and adapt your strategy. Implementation of marketing platforms such as HubSpot, Marketo, or SendPulse optimizes workflows and ensures quick response to market changes. The use of personalization tools, such as recommender systems, increases customer loyalty and promotes an innovative approach to interacting with the audience [3–9].

Examples of successful use of marketing tools for innovation include: Tesla, which actively uses social media and content marketing to promote its electric vehicles while introducing innovative approaches to production and sales; Amazon, which uses Big Data and machine learning algorithms to predict consumer needs and improve its service, including fast delivery and recommendations; Nike, which creates innovative marketing campaigns by integrating digital platforms, such as fitness apps and customized offers.

There are many marketing tools in the world that help marketers develop and generate demand in an environment of risk and uncertainty. In other words, effective marketing tools offer benefits such as understanding audience interests, creating original content, and managing social media, among others [11–16].

Let's take a look at the TOP-10 key marketing tools that will help companies innovate and generate demand in the face of uncertainty (Table 1).

1. Ranktracker is a modern digital tool for SEO management and search rankings analysis that helps improve the online presence of a business, providing extensive functionality for monitoring keywords, analyzing competitors, checking backlinks, and studying search traffic trends. The main value of Ranktracker lies in the ability to adapt the market-

Table 1. TOP-10 main marketing tools

Tool	Year of foundation	Owner	Country of origin	Area of application
Ranktracker	2005	Link-Assistant. Com	United Kingdom	The best tool for SEO
Sendinblue	2012	Sendinblue	France	The best email marketing tool
HubSpot	2006	HubSpot, Inc.	USA	Best marketing CRM
Statusbrew	2015	Statusbrew	India	Best social media management tool
Google Analytics	2005	Google LLC	USA	Best tool for analytics
WordPress	2003	Automattic	USA	Best content management tools
Slack	2013	Salesforce	USA	Best tools for marketing team collaboration
BuzzStream	2008	BuzzStream, Inc.	USA	Best marketing tools for influencers
Basecamp	2004	Basecamp, LLC	USA	Best tool for project management
Filmora	2015	Wondershare	China	Best video marketing tool

Source: based on [1–10].

ing strategy to changing market conditions, which is especially important in times of uncertainty.

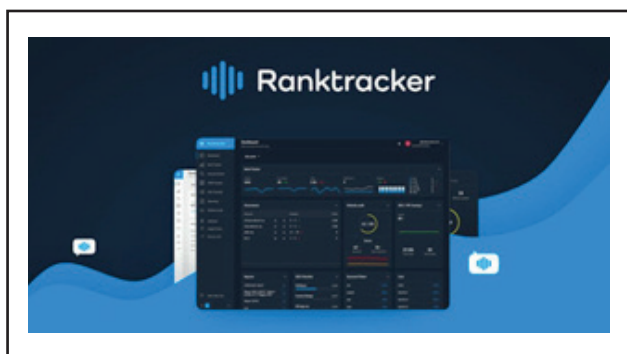

Figure 1. Ranktracker – a digital tool for managing SEO

Source: based on [1–5].

Innovative development using Ranktracker allows you to collect real data on consumer demands, which is the basis for making decisions about the development of new products or services. The tool helps to identify competitors' strengths and avoid their weaknesses, which helps to create a unique market offer. Constant monitoring of positions in search engines allows you to respond quickly to market changes and adapt your promotion strategies.

Ranktracker is a key element in demand generation due to its ability to identify trends, improve brand visibility, and increase customer engagement. Ranktracker is also an effective tool for risk mitigation, as it provides up-to-date analytics that allow for informed decision-making; helps optimize marketing costs through targeting; and helps adapt strategies to new market realities by forecasting demand dynamics. Thus, Ranktracker is

not just a technical tool for SEO, but a full-fledged element of a marketing strategy that promotes innovative business development and ensures stability even in difficult conditions.

2. SendinBlue is a multifunctional marketing automation platform that helps businesses generate demand, establish communication with customers, and increase the effectiveness of advertising campaigns (Fig. 2).

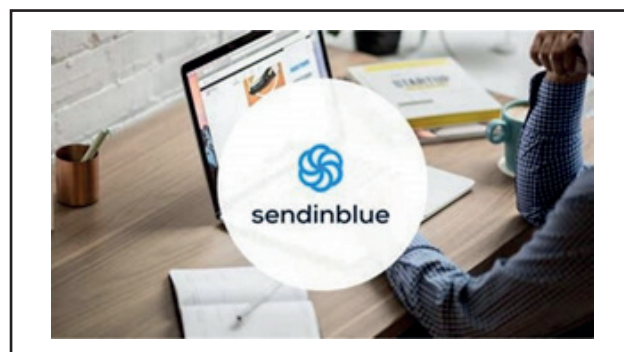

Figure 2. SendinBlue is a multifunctional marketing automation platform

Source: based on [1–5].

The main functions of SendinBlue include: Email marketing, process automation, multichannel, CRM system, analytics, and reporting. SendinBlue's role in the face of uncertainty is manifested in the fact that the platform allows businesses to quickly adapt to market changes thanks to flexible tools for planning and implementing marketing strategies, while providing access to modern automation technologies that help reduce manual labor costs. Personalization of offers increases customer trust and stimulates repeat purchases, where, thanks to

the segmentation of the contact base, companies can work with individual groups of consumers, taking into account their interests and needs.

Also, in the face of uncertainty, SendinBlue’s analytical tools allow companies to predict customer needs and adapt their offers. Among the main advantages are affordability, ease of use, and wide integration capabilities (the platform can be easily integrated with other services such as CMS, CRM, or e-commerce platforms). Thus, SendinBlue is a powerful tool for marketing communications that helps businesses stay competitive in an unstable environment. Thanks to its innovative features, this platform not only helps to generate demand, but also ensures effective company development by automating and personalizing customer interactions. The best marketing CRMs today are HubSpot, Salesforce, monday.com, Zendesk Sell, Zoho, ActiveCampaign, and Nutshell.

3. HubSpot is a modern CRM platform that provides a wide range of tools for marketing automation, sales management, customer service, and analytics. The main feature of HubSpot is the integration of all processes into a single ecosystem, which allows businesses to interact more effectively with customers and adapt to rapid changes in the market (Fig. 3).

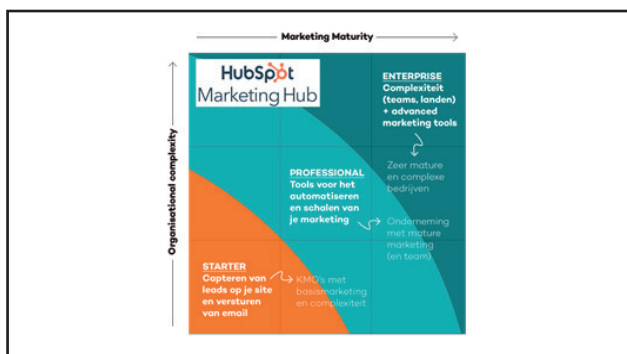

Figure 3. HubSpot – CRM platform as a single ecosystem

Source: based on [1–5].

In today’s market challenges, HubSpot is a tool that stimulates innovative business development through digital transformation, adaptability to change, and effective collaboration (the platform unites marketing, sales, and service teams, increasing their coherence and productivity). In times of instability, it is especially important to generate new demand. Thus, HubSpot allows you to: identify customer needs through data

analysis, personalize marketing, and implement inbound marketing strategies (creating valuable content to attract potential customers and develop long-term relationships) [17–21].

Thus, HubSpot is not only a marketing automation tool, but also a strategic resource that helps businesses adapt to new conditions, optimize processes, and generate demand even in the face of uncertainty. Its use allows companies to increase competitiveness and ensure sustainable development in a dynamic environment.

4. Statusbrew is a social media management tool that helps businesses communicate effectively with their audience, generate demand, and improve marketing strategies (Fig. 4). In times of uncertainty, such as economic fluctuations, social changes, or unforeseen circumstances, Statusbrew allows companies to be flexible and adaptive to new challenges. Statusbrew enables rapid customer engagement across multiple social media platforms, including automated publishing, analytics, and content management, enabling companies to innovate their marketing campaigns by simplifying content creation, management, and analysis. Statusbrew also helps marketers create adaptive strategies based on changes in consumer demand and market trends.

Figure 4. Statusbrew – a tool for social media management

Source: based on [1–5].

In times of uncertainty, when it becomes more difficult to predict the market’s reaction to changes, Statusbrew becomes an important tool for monitoring trends and consumer behavior, allowing you to respond quickly to changes, customize campaigns according to current moods and audience demand. Thanks to the tool’s analytical capabilities, marketers can anticipate changes in demand and adjust their strategies accordingly to attract new customers and maintain the loyalty of existing ones [18–23].

Thus, Statusbrew acts as an important element in building an innovative marketing process that allows

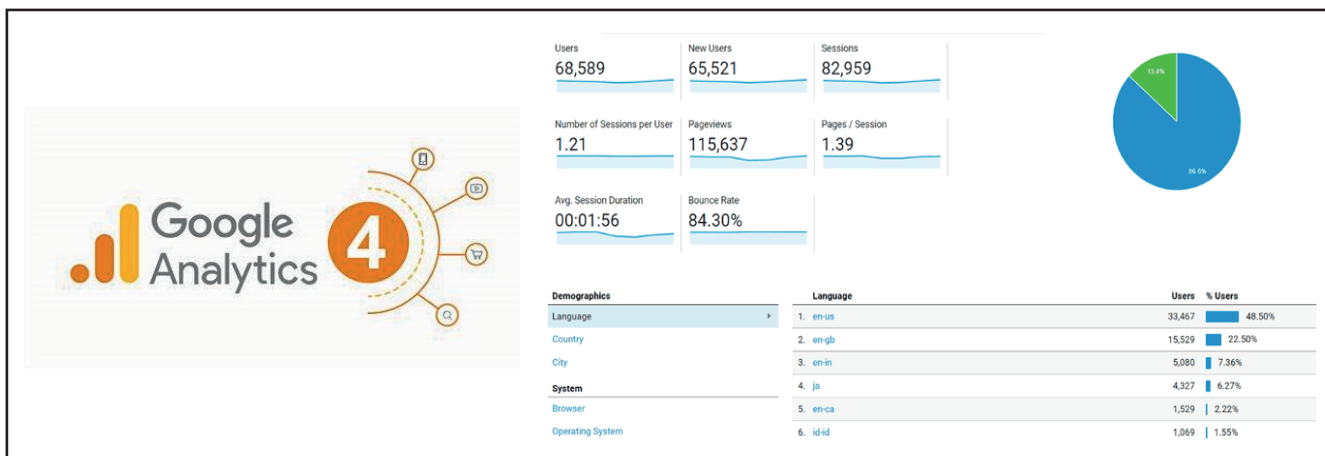

Figure 5. Google Analytics as a tool for collecting, analyzing and interpreting data on user interaction with websites or applications

Source: based on [1–5].

companies to adapt their strategies in the face of uncertainty and create conditions for stable demand. Some of the best analytics tools are Google Analytics, MixPanel, Heap Analytics, Cyfe, and Klipfolio.

5. Google Analytics is a powerful tool for collecting, analyzing, and interpreting data on user interaction with websites or applications. Its importance as a marketing tool is growing due to the high dynamism of market conditions and unpredictability of consumer preferences, which requires companies to be flexible in their decision-making (Fig. 5).

Google Analytics allows companies to obtain accurate data on consumer behavior on their digital platforms, which allows them to quickly adapt marketing strategies to changing market conditions. This data allows you to develop innovative approaches to attracting new customers and retaining existing ones, as it provides the basis for accurate forecasts and personalization of marketing messages. In the face of economic instability or changes in the external environment, Google Analytics provides an opportunity to track the most relevant trends and changes in audience behavior in real time. The main advantages of using Google Analytics include real-time, market trend analysis, personalization of marketing strategies, and cost optimization.

Thus, Google Analytics plays an important role in the process of innovative development of companies, enabling them not only to adapt to changing conditions but also to proactively create demand in an unstable environment. Its ability to provide accurate information in real time allows for informed decision-making, which is an extremely valuable business asset in times of uncertainty. Some of the

best WCMs are WordPress, Webflow, Duda, Pantheon, Sanity, and Contentools [15–23].

6. WordPress is a powerful platform for creating websites and blogs that has become an important tool for businesses in times of uncertainty. Thanks to its open architecture and many plugins, WordPress allows companies to quickly adapt to changes arising in a changing market and economic instability (Fig. 6).

Figure 6. WordPress – a powerful platform for creating websites and blogs

Source: based on [1–5].

WordPress allows you to integrate marketing tools such as SEO optimization, content marketing, e-commerce, and social media, which allows you to attract new customers and generate demand. Expanding the capabilities of analytics plugins helps to better understand user behavior and adapt strategies to increase conversions. One of the key advantages of WordPress is its scalability and availability for different business sizes. Regardless of whether the business is a small startup or a large company, WordPress allows you to develop marketing strategies and generate demand in a cost-effective way without significant finan-

cial investments. Thus, WordPress is an effective marketing tool that allows businesses to develop innovatively, adapt to changes in demand, and be flexible in the face of uncertainty [16–22].

7. Slack is a communication and collaboration platform that is widely used to exchange information between teams, departments, and partners in companies (Fig. 7).

Figure 7. Slack – a platform for communication and collaboration, information exchange between teams, departments and partners in companies

Source: based on [1–5].

As a marketing tool, Slack is a powerful element of innovative development and demand generation in an uncertain environment due to its key capabilities: flexible communication, integration with other tools, community building and audience engagement, innovative marketing campaigns, crisis management, and collaboration on innovations. Thus, Slack is not only a platform for communication, but also a powerful tool for developing marketing strategies in an ever-changing environment, which helps to generate demand even in times of uncertainty. Some of the best influencer marketing tools are BuzzStream, HypeAuditor, Storyclash, and BuzzSumo.

8. BuzzStream is a marketing tool that allows companies to effectively communicate with influencers, bloggers and other media representatives to generate demand for their products or services. BuzzStream is used in automated processes to manage interaction with media partners, create PR campaigns, and monitor the effectiveness of such campaigns (Fig. 8).

Figure 8. BuzzStream is a marketing tool for generating demand for products or services

Source: based on [1–5].

BuzzStream helps to automate many stages of marketing campaigns, which reduces time and resources and increases efficiency. The platform provides an in-depth analysis of interaction with potential partners and target audiences, which allows you to fine-tune your promotion strategies based on consumer behavioral patterns. Using influencer marketing through BuzzStream allows companies to adapt to market changes faster, particularly in times of uncertainty, and achieve high engagement of target audiences.

During periods of economic or social instability, BuzzStream allows companies to: build flexible and adaptive strategies, use social proof, and increase audience reach. Some of the best project management tools are Basecamp, Kissflow Project, Wrike, Monday.com, ProofHub, and Clarizen. Thus, BuzzStream is an important tool for marketers, as it helps to adapt promotion strategies to uncertainty, stimulating demand and ensuring innovative development in a competitive environment.

9. Basecamp is a powerful project management and teamwork platform that allows organizations to effectively coordinate their efforts in a changing environment (Fig. 9).

Figure 9. Basecamp – a platform for project management and teamwork in a changing environment

Source: based on [1–5].

In the context of marketing tools, it can become an important element of innovative development and demand generation due to several key aspects:

Basecamp allows you to create a centralized place for organizing work where the team can track all tasks, which allows you to quickly adapt to changes in the market, respond quickly to new customer needs, and adjust marketing strategies in response to uncertainty.

Basecamp enables the marketing, sales, support, and development teams to work together on campaigns, which increases the speed of response to changing conditions.

Using Basecamp, marketers can apply innovative approaches to test new ideas and get quick feedback, allowing them to test demand generation strategies in real time, reducing the risks and costs associated with traditional methods.

Basecamp can be integrated with other marketing tools to automate processes such as demand analysis, customer data processing, and campaign planning, which reduces the time spent on routine tasks and allows you to focus on strategic issues necessary for demand generation.

Basecamp makes it possible to scale work in the face of uncertainty – regardless of the size of the organization, which allows you to adapt marketing strategies to different levels of demand and quickly change focus in the face of new challenges.

Some of the best video marketing tools are Filmora, VideoScribe, Stupeflix, WeVideo, Slidely, and Viewbix. Thus, Basecamp acts as a universal tool to optimize marketing processes, reduce uncertainty, and help you quickly adapt to changes, which is critical in a dynamic market.

10. A filmorama is a marketing tool used to develop and generate demand in the face of uncertainty. In this context, fillmore can mean a certain methodology or strategy that helps companies better navigate a changing and unpredictable market (Figure 10).

Figure 10. Filmora – a marketing tool for developing and generating demand in the face of uncertainty

Source: based on [1–5].

Filmora allows businesses to apply innovative approaches to attract new consumers and meet their needs in new conditions, which can be through the introduction of new technologies, product or service improvements, as well as through the use of new marketing tools that allow them to adapt to rapid changes in the market. As markets often change due to economic instability, social change,

or other factors, marketing tools such as Filmora are used to create or stimulate demand for products or services, which may include interactive campaigns, targeting through new communication channels, and incorporating consumer variables into sales strategies. In the face of uncertainty, Filmora helps to maintain flexibility in demand forecasting, so companies can quickly respond to changes in the market and in target consumer groups. This tool can also include methods for monitoring and analyzing big data to assess consumer behavior and determine the most effective marketing strategies in each case.

Conclusions

The research has identified the main marketing tools as dynamic combinations of platforms and services (including social media, email marketing, SEO), which are called modern digital marketing. Such marketing tools as: Ranktracker, Sendinblue, HubSpot, Statusbrew, Google Analytics, WordPress, Slack, BuzzStream, Basecamp, Filmora, which are an element of innovative development and demand generation in conditions of uncertainty and can improve the implementation of marketing strategies of various companies in social networks. It has been established that these tools can automate many processes and optimize marketing campaigns, which will lead to their further innovative development and competitiveness, as well as the formation and increase of demand for companies' products under conditions of uncertainty and risk.

References:

1. 15 najkrashchych marketynhovykh instrumentiv dlia pidvyshchennia zaluchenosti vashoho brendu (2024). [15 best marketing tools to boost your brand engagement]. URL: <https://www.ranktracker.com/uk/blog/15-best-marketing-tools-to-boost-your-brand-engagement/> [in Ukrainian].
2. Borysenko, O. S. Fisun, Yu. V., Tkachenko, A. Ya. (2020). Instrumenty marketynhovykh internet-komunikatsii yak skladnyk mekhanizmu upravlinnia komunikatsiinym seredovyschem pidpriemstva [Internet marketing communication tools as a component of the enterprise communication environment management mechanism]. *Infrastruktura rynku = Market Infrastructure*, Issue 50, pp. 85–91 [in Ukrainian].
3. Chobitok, V. I., Kibets, A. M. (2024). Efektyvnist vykorystannia instrumentiv e-commerce v rozvytku

marketynhovoї diialnosti pidpriemstv [The effectiveness of using e-commerce tools in the development of marketing activities of enterprises]. *Biznes Inform = Business Inform*, No. 2, pp. 363–369 [in Ukrainian].

4. Doroshenko, Yu. A., Shumskiy S. V. (2015). Innovatsiyni marketynh v umovakh nestabilnosti rynku [Innovative marketing in conditions of market instability]. *Monohrafiia = Monograph*, Kharkiv: KhNEU named after S. Kuznetsya, 250 p. [in Ukrainian].

5. Draker, P. F. (2007). Innovatsii ta pidpriemnytstvo: praktyka i pryntsyipy [Innovation and entrepreneurship: practice and principles]. / per. z anhl. – Kyiv: Osnovy, 320 p. [in Ukrainian].

6. Karpenko, O. O. Matviichuk, Ye. I. (2024). Marketynhovi instrumenty zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva v umovakh tsyfrovoi transformatsii [Marketing tools for ensuring the competitiveness of an enterprise in the conditions of digital transformation]. *Economic synergy = Economic synergy*, Iss. 1, pp. 31–43 [in Ukrainian].

7. Kochevoi, M. M., Kolesnyk, O. O., Vlasova, H. (2024). Tsinoutvorennia yak instrument marketynhovoho planuvannia [Pricing as a marketing planning tool]. *Ekonomichnyi prostir = Economic space*, No. 190, pp. 275–279 [in Ukrainian].

8. Kotler, F. (2008). Upravlinnia marketynhom: hlobalnyi i yevropeiskyi kontekst [Marketing management: global and European context] / per. z anhl. – Kyiv: Viliams, 944 p. [in Ukrainian].

9. Kristensen, K. M. (2018). Dylema innovatora: yak novi tekhnolohii ruiniut biznes i shcho z tsym robyty [The innovator's dilemma: how new technologies destroy business and what to do about it]. / per. z anhl. – Kyiv: Nash format, 336 p. [in Ukrainian].

10. Kulyniak, I. Ya., Holovetskyi, D. I. (2023). Tsyfrovii instrumenty marketynhovoho menedzhmentu pidpriemstv: rol, perevahy ta vykyky vykorystannia [Digital tools of marketing management of enterprises: role, benefits and challenges of use]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii: Problemy ekonomiky ta upravlinnia = Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: Problems of Economy and Management, Vol. 7, No. 2, pp. 114–125 [in Ukrainian].

11. Losheniuk, I., Zeleniuk, O. (2023). Suchasni marketynhovi instrumenty prosuvannia tovariv i posluh [Modern marketing tools for promoting goods and services]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*. *Ekonomichni nauky = Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute*. Economic Sciences, Vol. 1, pp. 130–140 [in Ukrainian].

12. Lynch, A. R. (2018). Behavioral marketing: delivering personalized experiences at scale. – Hoboken: Wiley, 240 p. [in English].

13. Markova, S. V., Holovan, O. O., Kovalenko, V. S. (2021). Marketynhovi instrumenty innovatsiynoho rozvytku vitchyznianoho promysloвого pidpriemstva u suchasnykh umovakh [Marketing tools for innovative development of a domestic industrial enterprise in modern conditions]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Issue 51, pp. 188–194 [in Ukrainian].

14. Ostrovska, H. Y., Ostrovskiy, O. T. (2023). Shtuchnyi intelekt v umovakh suchasnykh pidpriemstv ta marketynhovykh kampanii: efektyvni instrumenty ta perspektyvy rozvytku [Artificial intelligence in the context of modern enterprises and marketing campaigns: effective tools and development prospects]. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii = Marketing and digital technologies*, Vol. 7, No. 3, pp. 66–82 [in Ukrainian].

15. Pashchenko, O. P., Vyhovskiy, V. H., Zavalii, T. O. (2022). Zastosuvannia suchasnykh instrumentiv marketynhu yak fundament pidvyshchennia efektyvnosti menedzhmentu orhanizatsii [Application of modern marketing tools as a foundation for increasing the effectiveness of organizational management]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Issue 63, pp. 77–81 [in Ukrainian].

16. Pedchenko, D. V. (2023). Rozvytok orhanizatsiynoho ta instrumentalnoho zabezpechennia marketynhovoho upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstva [Development of organizational and instrumental support for marketing management of the effectiveness of enterprise activities]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Ekonomika i upravlinnia = Scientific notes of the Tavria National University named after V. I. Vernadsky. Series: Economics and Management, Vol. 34(73), No. 3, pp. 62–67 [in Ukrainian].

17. Porter, M. E. (2009). Konkurentna perevaha: yak dosiahty vysokoho rezultatu i zabezpechyty yoho stabilnist [Competitive advantage: how to achieve a high result and ensure its stability]. / per. z anhl. – Kyiv: Osnovy, 496 p. [in Ukrainian].

18. Proshchenko, A. K. (2023). Influensery yak efektyvni instrumenty suchasnoho internet-marketynhu [Influencers as effective tools of modern Internet marketing]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen = Bulletin of socio-economic studies*, No. 1–2, pp. 157–170 [in Ukrainian].

19. Riabova, T. A. (2024). Vykorystannia sotsialnykh media, kontent-marketynhu ta inshykh instrumentiv u tsyfrovomu seredovyshchi v ramkakh tsyfrovoho mar-

ketynhu [The use of social media, content marketing and other tools in the digital environment within the framework of digital marketing]. Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii = Achievements of the economy: prospects and innovations, Issue 3, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aecpi_2024_3_5 [in Ukrainian].

20. Shulha, O. A. (2022). Suchasni instrumenty marketynhovoї komunikatsiinoї polityky [Modern tools of marketing communication policy]. Infrastruktura rynku = Market infrastructure, Issue 68, pp. 170–174 [in Ukrainian].

21. Sotnikov, Yu. M., Butenko, A. A. (2021). Instrumentarii marketynhovykh doslidzhen v umovakh transformatsii ekonomiky [Toolbox of marketing research in the context of economic transformation]. Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu = Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University, No. 1–2, pp. 94–99 [in Ukrainian].

22. Zhamoida, O. A. (2022). Suchasni instrumenty khedzhuvannia marketynhovykh ryzykiv pidpriemstva dlia zabezpechennia yoho konkurentospromozhnosti [Modern tools for hedging marketing risks of an enterprise to ensure its competitiveness]. Problemy systemnoho pidkhodu

v ekonomitsi = Problems of a systematic approach in economics, Issue 3, pp. 128–134 [in Ukrainian].

23. Zhosan, H. V. (2022). Analiz rezultatyvnosti instrumentiv marketynhovykh komunikatsii [Analysis of the effectiveness of marketing communication tools]. Tavriiskyi naukovi visnyk. Seriya : Ekonomika = Tavria Scientific Bulletin. Series: Economics, Issue 11, pp. 32–39 [in Ukrainian].

Data about the author

Yana Olshanska,

PhD student at the Department of Marketing and Communication Design, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

e-mail: yana89kievua@gmail.com

Дані про автора

Ольшанська Яна Олегівна,

аспірантка кафедри маркетингу та комунікаційного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

e-mail: yana89kievua@gmail.com

УДК 338.43:330.322:355.02

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14825015>

ТРЕТЯК В. А.

Сучасний стан та особливості державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану

Предметом дослідження є теоретико–методичні аспекти визначення сучасного стану та особливостей державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану.

Метою дослідження є аналіз й дослідження сучасного стану сільськогосподарських підприємств, а також визначення особливостей державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. В статті було використано загальноекономічні методи дослідження: метод аналізу та синтезу; індукції та дедукції; групування та класифікації; метод порівняльного аналізу; таблично–графічний метод та ін.

Результати роботи. Встановлено, що з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств та її державна підтримка набуває особливої уваги через те, що саме аграрний сектор становить основу у забезпеченні продовольчої безпеки України, особливо в умовах воєнного стану. Визначено, що державна підтримка може забезпечити стимулювання інвестицій, пропонуючи фінансові механізми та допомагаючи функціонуванню сприятливого середовища для іноземних і внутрішніх інвесторів, що є критичним для розвитку сільського господарства в умовах воєнного стану. Проаналізовано індекси ціни на сільськогосподарську продукцію та виявлено, що індекси цін за 2023 р. залишаються нижчим за рівень 2022 р., коливаючись у межах від 94% до 99%. Найвищі показники продуктивності праці на підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність показали Вінницька, Івано–Франківська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська та Хмельницька області за

2023р. Визначено основні завдання державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану. Запропоновано основні заходи щодо підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану, а саме: удосконалення національного інвестиційного законодавства; мотивація і стимулювання капітальних інвестицій у сільськогосподарські підприємства; активна імплементація всіх інструментів та механізмів регуляторної політики; підвищення довіри до банківського сектору; забезпечення державних гарантій для інвесторів.

Галузь застосування результатів. Економіка, сільське господарство, агропідприємства, управління підприємствами, інвестування, національна економіка, державне регулювання.

Висновки. Визначено, що в умовах військової агресії РФ сільськогосподарські підприємства стають ключовим елементом національної безпеки, збереження державності та суверенітету України, а також підтримання стабільності на глобальних ринках продовольства. Встановлено, що державне регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану має бути спрямоване на створення умов для виживання та розвитку галузі, де основними пріоритетами мають стати забезпечення фінансової підтримки, відновлення інфраструктури, гарантування безпеки інвесторам і стимулювання інноваційного розвитку, що в ефективному та комплексному поєднанні сприятиме зміцненню національної економіки та підвищенню конкурентоспроможності України на світовій арені.

Ключові слова: державне регулювання, інвестиційна діяльність, сільськогосподарські підприємства, воєнний стан, фінансова підтримка, інфраструктура, інвестори, інвестиційне законодавство, стимулювання.

TRETIAK V. A.

Current state and peculiarities of state regulation of investment activities of agricultural enterprises in the conditions of martial law

The subject of the research is the theoretical and methodological aspects of determining the current state and peculiarities of state regulation of investment activity of agricultural enterprises under martial law.

The aim of the research is to analyze and study the current state of agricultural enterprises, as well as to determine the peculiarities of state regulation of investment activity of agricultural enterprises under martial law.

Research methods. The article uses general economic research methods: method of analysis and synthesis; induction and deduction; grouping and classification; method of comparative analysis; tabular and graphical method, etc.

Results of the investigation. It has been established that with the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, the investment activity of agricultural enterprises and its state support is gaining special attention due to the fact that the agricultural sector is the basis for ensuring food security in Ukraine, especially under martial law. It is determined that state support can provide incentives for investment by offering financial mechanisms and helping to create a favorable environment for foreign and domestic investors, which is critical for the development of agriculture under martial law. The price indices for agricultural products are analyzed and it is found that the price indices for 2023 remain lower than in 2022, ranging from 94% to 99%. The highest labor productivity indicators at enterprises engaged in agricultural activities were shown by Vinnytsia, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Sumy, Ternopil and Khmelnytsky regions in 2023. The main tasks of state regulation of investment activity of agricultural enterprises under martial law are determined. The main measures to increase the investment attractiveness of agricultural enterprises under martial law are proposed, namely: improving national investment legislation; motivation and stimulation of capital investment in agricultural enterprises; active implementation of all regulatory policy tools and mechanisms; increasing confidence in the banking sector; providing state guarantees for investors.

Scope of the results. *Economy, agriculture, agricultural enterprises, enterprise management, investment, national economy, state regulation.*

Conclusions. *It has been determined that in the context of the Russian military aggression, agricultural enterprises are becoming a key element of national security, preservation of Ukraine's statehood and sovereignty, as well as maintaining stability in global food markets. It is established that the State regulation of investment activities of agricultural enterprises under martial law should be aimed at creating conditions for the survival and development of the industry, where the main priorities should be to provide financial support, restore infrastructure, ensure security for investors and stimulate innovative development, which in an effective and comprehensive combination will help strengthen the national economy and increase Ukraine's competitiveness on the world stage.*

Keywords: *state regulation, investment activity, agricultural enterprises, martial law, financial support, infrastructure, investors, investment legislation, incentives.*

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України питання аналізу та ґрунтового дослідження державної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств набуває особливої уваги через те, що аграрний сектор завжди становив і становить основу у забезпеченні продовольчої безпеки України, особливо це стосується умов воєнного стану. Військові дії на території України створюють глобальні проблеми та перешкоди, такі як пошкодження або знищення інфраструктури, зменшення обсягів фінансових ресурсів, збільшення впливу чинників ризику та забезпечення безпеки. При цьому інвестиції та їх державна підтримка стають вирішальними для відновлення та модернізації виробничих потужностей, впровадження інноваційних технологій і підвищення стійкості підприємств до зовнішніх ризиків.

Державна підтримка може забезпечити стимулювання інвестицій, пропонуючи фінансові механізми, такі як субсидії, пільгове кредитування, податкові канікули чи компенсацію збитків. Крім того, державна підтримка інвестування допомагає функціонуванню сприятливого середовища для іноземних і внутрішніх інвесторів, що є критичним для розвитку сільського господарства в умовах воєнного стану. Аналіз та дослідження державної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств сприяє адаптації економічної політики до воєнних реалій, створює підвалини для довгострокової стійкості та розвитку галузі, що є основою життєдіяльності населення країни та є важливим джерелом експортних надходжень для держави.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Сільське господарство є одним із основних секторів, що формує ВВП України та забезпечує валют-

ні надходження. Державна підтримка інвестицій та самої інвестиційної діяльності сприяють модернізації виробництва, що дозволяє зберігати та нарощувати економічний потенціал галузі й впроваджувати інноваційні технології, автоматизувати виробничі процеси, покращувати якість продукції та підвищувати ефективність використання ресурсів. Саме тому питання агропромислового сектору завжди знаходяться у сфері наукових досліджень багатьох авторів, серед яких варто наголосити на таких: Вербівська Л. [1], Качула С. [6], Миколенко І. [7], Пузирьова П. [12], Райтер Н. [13], Синюк О. [15], Ходаківський В. [16] та ін., які досліджували інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств. Проте потребує подальшого дослідження законодавча база підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану та визначення основних пріоритетних напрямів держави щодо створення умов для підтримки та розвитку агропромислового сектору в цілому.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану в Україні характеризується низкою перешкод, що впливають на динаміку розвитку аграрного сектору. З початком військових дій значна частина інфраструктури в аграрних регіонах країни була пошкоджена, що ускладнило логістику, переробку сировини та експорт продукції. Інвестори, як внутрішні, так і зовнішні, зіткнулися зі зростанням ризиків, пов'язаних із нестабільною економічною та політичною ситуацією, а також із загрозою втрати активів через бойові дії [1; 5; 6].

Одним із головних чинників, який стримує інвестиційну активність, є висока вартість залучення фінансів та обмежений доступ до кредит-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

них ресурсів. Банки та фінансові установи стали більш обережними, встановлюючи жорсткі умови для отримання позик. Проте, державні програми підтримки, такі як гранти, пільгові кредити та компенсації, створили передумови для забезпечення мінімально необхідного рівня інвестування в сільськогосподарські підприємства аграрного сектору країни. Однак, деякі сільськогосподарські підприємства незважаючи на воєнні дії продовжують інвестування у відновлення та модернізацію своїх виробничих потужностей через придбання сучасної техніки, впровадженні інноваційних технологій (точне землеробство та впровадження ресурсозберігаючих рішень), що дозволяє підвищити ефективність роботи навіть в умовах обмежених ресурсів [7; 12; 13]. Крім того, зростає інтерес до створення локальних ланцюгів доданої вартості, зокрема в галузі переробки сільськогосподарської продукції, що пов'язано з бажанням зменшити залежність від експортних поставок та посилити внутрішній ринок. Іноземні інвестори, хоча й зменшили свою активність, проте вони продовжують проявляти зацікавленість у співпраці, орієнтуючись на стратегічно важливі напрямки, як органічне землеробство та зелена енергетика.

Аналізуючи індекси цін за 2023 р. (рис. 1), можна побачити, що протягом 2023 р. загальний індекс цін на сільськогосподарську продукцію залишався нижчим за рівень 2022 р., коливаючись у межах від 94% до 99%. Найнижчий показник спостерігався у листопаді (94%), а найвищий у липні та

серпні (99%), що свідчить про зменшення доходів від реалізації сільськогосподарської продукції у порівнянні з попереднім роком. Індекси цін на продукцію рослинництва залишалися стабільно нижчими за рівень 2022 р. протягом усього року, демонструючи лише незначні коливання в діапазоні від 88% до 93%. Найвищий рівень був зафіксований у липні та серпні (93%), що можна пояснити традиційно високою активністю збору врожаю. Загалом за рік індекс склав 87%, що вказує на значне зниження цін на продукцію рослинництва. У сегменті тваринництва спостерігалася інша тенденція – індекси цін були значно вищими, ніж у рослинництві, перевищуючи рівень 2022 р. Максимальний індекс (134%) спостерігався у квітні та травні, після чого відбулося поступове зниження до 116% у підсумку за рік, що свідчить про зростання вартості продукції тваринництва через збільшення собівартості та попиту на ринку [3].

Отже, 2023 р. є роком помірною зниження цін на сільськогосподарську продукцію через суттєве зниження цін у рослинництві, тоді як тваринництво продемонструвало зростання, що є результатом як внутрішніх ринкових змін, так і зовнішніх чинників, таких як попит, умови експорту, підвищення витрат на виробництво продукції тваринництва.

Продуктивність сільськогосподарських підприємств в Україні суттєво поступається показникам країн ЄС. Основні причини низької продуктивності полягають у недостатньому впровадженні інноваційних і інформаційних технологій у галузі (частка капітальних інвестицій у нематеріальні

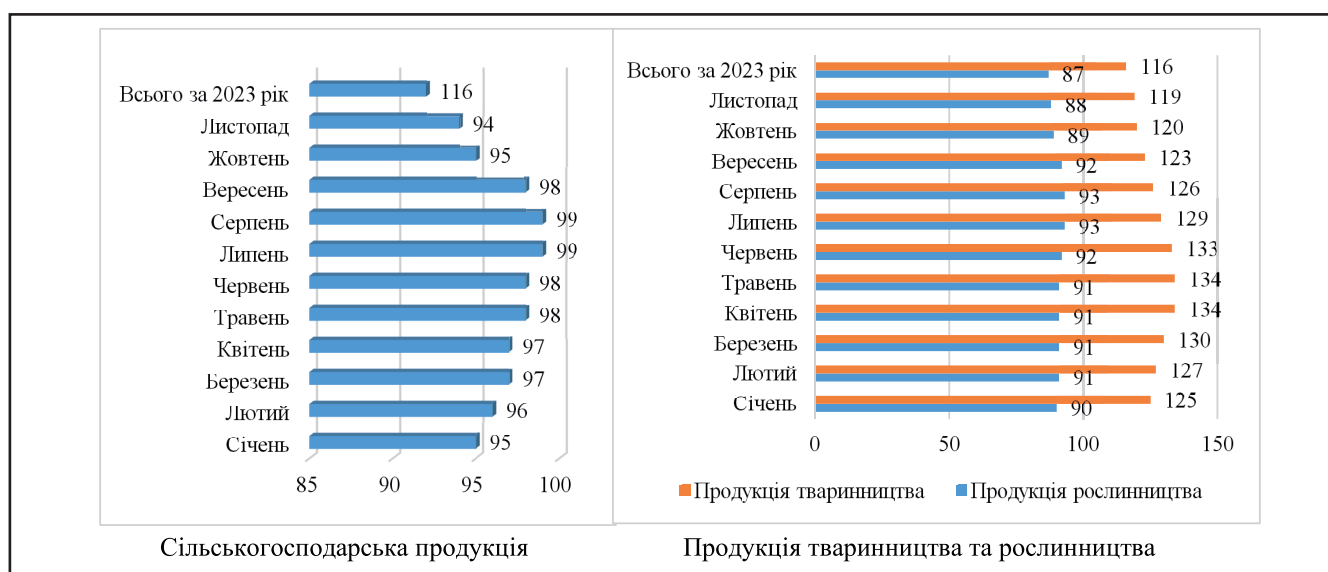

Рисунок 1. Індекси сільськогосподарської продукції за 2023 р.

Джерело: побудовано автором на основі інформації Державної служби статистики України [3].

активи в сільському, лісовому та рибному господарствах у 2022 р. склала лише 2,1%, порівняно із середнім показником 5,9% по економіці), низькому рівні утилізації або переробки аграрних відходів (23%) та невеликих обсягах переробки сільськогосподарської сировини, що обмежує створення доданої вартості в агровиробництві.

Найвищі показники продуктивності праці на підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність показали Вінницька, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська та Хмельницька області за 2023р. (рис. 2) [3]. Зростання продуктивності праці сільськогосподарських підприємств у 2023 р. мало позитивну тенденцію (з 1683 до 2112), що свідчить про загальне покращення продуктивності галузі. Значний приріст у рослинництві у 2023 р. значно перевищує рівень 2022 р. (з 1668 до 2144), що свідчить про суттєве зростання виробництва в цій підгалузі. Також відбулось помірне зростання у 2023 р. показника тваринництва із 1757 до 1956, але приріст був менш виражений, ніж у рослинництві.

Найбільший приріст продемонстрували Львівська та Тернопільська області. У Львівській області відбулось зростання у сільському господарстві з 2595 до 2688 за 2023р., а в Тернопільській області – з 2401 до 2695.

В умовах воєнного стану в Україні запроваджено декілька ключових законодавчих актів (див. таблицю), що спрямовані на підтримку інвести-

ційної діяльності сільськогосподарських підприємств [2; 4; 9; 14]. Дана законодавча база створює правові підвалини для державної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні в умовах воєнного стану, сприяючи стабільності та розвитку аграрного сектору країни в цілому.

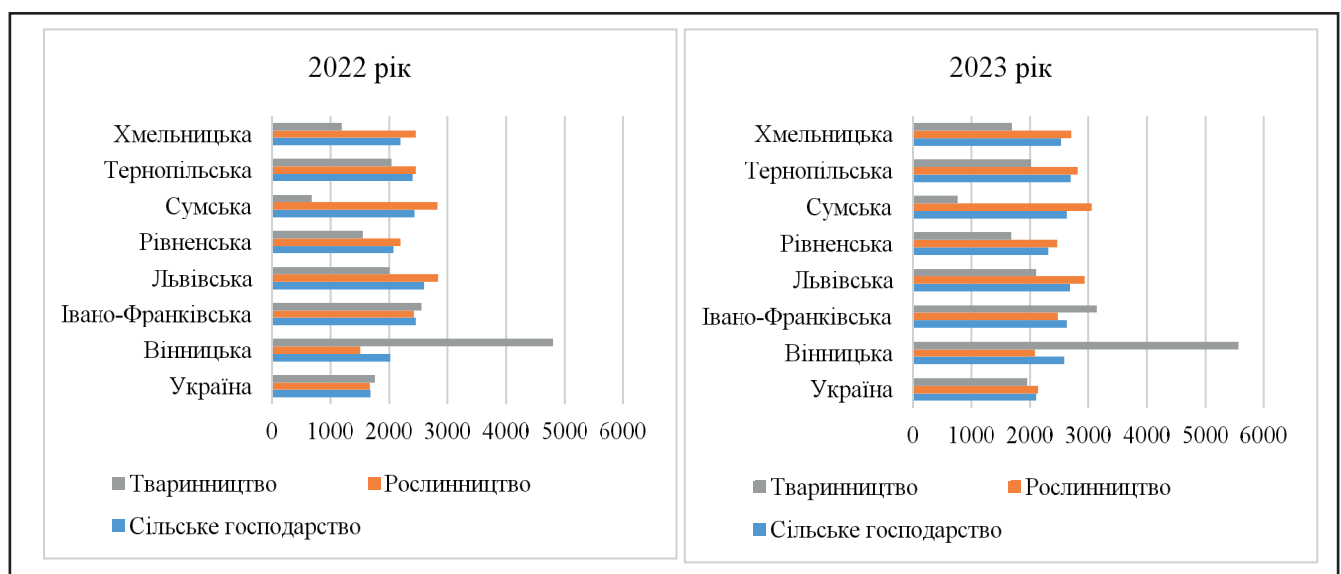
Серед основних завдань державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану визначено:

Забезпечення фінансової підтримки: впровадження спеціальних кредитних програм для аграріїв із низькими відсотковими ставками; надання державних гарантій для залучення міжнародних інвестицій; створення фондів для компенсації втрат інвесторам, спричинених воєнними діями.

Розвиток логістичної інфраструктури: відновлення транспортних шляхів для перевезення сільськогосподарської продукції; забезпечення безпечного експорту через альтернативні маршрути; розширення можливостей зберігання врожаю.

Створення сприятливих умов для інвесторів: зменшення бюрократичного навантаження для отримання державної допомоги чи іноземних грантів; спрощення податкового законодавства для аграрного сектору в умовах воєнного стану; гарантування безпеки інвестицій через законодавчі ініціативи.

Відновлення земельного фонду: демінування та рекультивация земель, пошкоджених унаслідок

Рисунки 2. Продуктивність праці сільськогосподарських підприємств (на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві у постійних цінах 2021 р., тис. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі інформації Державної служби статистики України [3].

Законодавча підтримка інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану

Законодавче регулювання	Опис
Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» із змінами, внесеними згідно із Законом № 3311–IX від 09.08.2023 № 4114–IX від 04.12.2024 [4].	Визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій, створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України.
Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2024 р. № 1288 «Деякі питання надання фінансової державної підтримки підприємствам, які визначені критично важливими для функціонування економіки в особливий період у сфері оборонно–промислового комплексу» [9].	Визначає механізми державної підтримки для інвестиційних проектів із значними інвестиціями, включаючи аграрний сектор. Підтримка може надаватися у формі податкових пільг, забезпечення об'єктами інфраструктури та інших стимулів.
Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» [2].	Визначає підтримку сільгоспвиробників в умовах воєнного стану з Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%».
Розпорядження КМУ від 15 листопада 2024 р. № 1163–р. «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» [14].	Визначає напрями розвитку аграрного сектору, включаючи заходи зі зниження ризиків інвестування та підвищення доступу до фінансування для сільськогосподарських виробників, особливо в умовах воєнного стану.

Джерело: згруповано та систематизовано автором на основі [2; 4; 9; 14]

бойових дій; забезпечення доступу до відновлення прав власності на землі в деокупованих регіонах; проведення державних програм із відновлення ґрунтів, пошкоджених під час війни.

Інтеграція сучасних технологій: розвиток «смарт–ферм» і впровадження цифрових технологій для підвищення ефективності; залучення інвестицій у розвиток біотехнологій і органічного виробництва; використання дронів і супутникових технологій для моніторингу земель і врожайності.

Міжнародна співпраця: залучення іноземних партнерів для фінансування аграрних проектів; укладення угод про надання гуманітарної та технічної допомоги для сільськогосподарських підприємств; встановлення міжнародних програм із страхування ризиків для інвесторів.

Продовольча безпека: забезпечення внутрішнього ринку необхідною кількістю продуктів харчування; розвиток програм підтримки дрібних фермерів і кооперативів; контроль за ціноутворенням для уникнення спекуляцій на аграрному ринку [15; 16; 17; 18; 19; 20].

Отже, на основі проведеного аналізу індексів сільськогосподарської продукції, продуктивності праці та законодавчої підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану пропонуємо основними заходами для підвищення інвестиційної прива-

бливості сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану вважати наступні:

- удосконалення національного інвестиційного законодавства для створення синергійної правової бази, що стимулюватиме інвестиційну активність національних підприємств;
- мотивація і стимулювання капітальних інвестицій у стратегічно важливі сектори економіки, до яких відносяться і сільськогосподарські підприємства;
- активна імплементація всіх механізмів регуляторної політики для розширення джерел інвестиційних ресурсів;
- підвищення довіри до банківського сектору з метою стимулювання населення до інвестування;
- забезпечення державних гарантій для інвесторів з метою захисту їхніх прав [15; 17; 20].

Реалізація цих заходів сприятиме покращенню інвестиційного клімату для сільськогосподарських підприємств і агросектора в цілому, формуючи національну екосистему інвестиційної привабливості та забезпечуючи конкурентоспроможність агропромислового комплексу країни.

Висновки

В умовах військової агресії РФ до України аграрний сектор та сільськогосподарські підприємства зокрема стають ключовими елементами національної безпеки, збереження державно–

ті та суверенітету України, а також підтримання стабільності на глобальних ринках продовольства, особливо на зерновому ринку, який є одним із найважливіших. Встановлено, що державне регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану має бути спрямоване на створення умов для пожвавлення та розвитку галузі, де основними пріоритетами мають бути забезпечення фінансової підтримки, відновлення інфраструктури, гарантування безпеки інвесторам і стимулювання інноваційного розвитку, що в ефективному та комплексному поєднанні сприятиме зміцненню економіки та підвищенню конкурентоспроможності України на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Вербівська Л. В. Інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах фінансової нестабільності / Л. В. Вербівська, І. Р. Вербівський. // Ефективна економіка. – 2024. – № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_21.
2. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%». URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/221683.html?utm_source
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
5. Інноваційний дизайн фінансово–управлінського обліку та впливу міграції населення на розвиток агропідприємств в умовах безпекових та інформаційних ризиків / Л. Бондарчук, Н. Мазур, Т. Р. Цалко, М. Коваленко, Н. М. Заріцька, П. В. Пузирьова // Фінансово–кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2023. – Т. 5 (52). – Р. 481–493.
6. Качула С. В. Удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств України / С. В. Качула, К. К. Кагожкіна. // Ефективна економіка. – 2023. – № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_12.
7. Миколенко І. Г. Напрями інноваційно–інвестиційного розвитку сільськогосподарського підприємства в системі підвищення його конкурентоспроможності / І. Г. Миколенко // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Т. 6, № 1. – С. 368–374.
8. Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва в редакції від 14 березня 2023 р. № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2024 р. №1288 «Деякі питання надання фінансової державної підтримки підприємствам, які визначені критично важливими для функціонування економіки в особливий період у сфері оборонно–промислового комплексу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1288-2024-%D0%BF#Text>
10. Постанова про внесення змін до переліку секторів критичної інфраструктури : Постанова КМУ від 09.05.2023 № 455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/455-2023-%D0%BF#Text>
11. Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану : Постанова КМУ від 19.06.2023 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2023-%D0%BF#Text>
12. Пузирьова П. В. Цифровізація агропромислового сектору України: переваги та функціональна основа / П. В. Пузирьова, З. Я. Шацька, М. В. Ряска // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково–практичної конференції, м. Київ, 04–05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 31–33.
13. Райтер Н. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Н. Райтер Г. Мацьків // Сільське господарство: стан та перспективи розвитку аграрна економіка, 2024, Т. 17, № 2. С. 73–84.
14. Розпорядження КМУ від 15 листопада 2024 р. № 1163–р. «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80?utm_source
15. Синюк О. Напрями підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / О. Синюк // Аграрна економіка. – 2024. – Т. 17, № 1. – С. 93–102.
16. Ходаківський В. М. Сучасні аспекти та перспективи економічного зростання сільськогосподарських підприємств в системі вдосконалення умов інвестиційного забезпечення / В. М. Ходаківський, Д. О. Бон-

дар, Є. В. Консевич, Л. О. Ненько // Агросвіт. – 2023. – № 22. – С. 167–174.

17. Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity / T. Ishcheikin, V. Liulka, V. Dovbush, N. Zaritska, P. Puzyrova, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, Y. Rusina, O. Nyshenko, S. Bebko // Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED). – 2022. – Vol. 38. – P. 243–252.

18. Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector / P. Puzyrova, Yu. Rusina, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, O. Nyshenko, V. Rubezhanska // Laplage em Revista (International). – 2021. – Vol. 7, n. 2, May.– Aug. – P. 729–736.

19. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. *Management*, 1(37): 19–28.

20. Sustainable development of the agrosocial system on the basis of innovative competitiveness in the context of post-war reconstruction of Ukraine / O. Olshanska, V. Milinov, P. Puzyrova, M. Mitkov // BIO Web of Conferences : International Conference on Agricultural, Biodiversity and Environmental Economics (ICABEE 2024), Stara Zagora, Republic of Bulgaria, June 13, 2024. – Volume 114, 01034 (2024). – P. 1–11.

References:

1. Verbivska, L. V. Verbivskiy, I. R. (2024). Investytsiinyi rozvytok silskohospodarskykh pidpriemstv v umovakh finansovoi nestabilnosti [Investment development of agricultural enterprises in conditions of financial instability]. *Efektivna ekonomika = Effective economy*, № 5, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_21 [in Ukrainian].

2. Derzhavna prohrama «Dostupni kredyty 5–7–9%» [State Program «Affordable Loans 5–7–9%»]. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/221683.html?utm_source [in Ukrainian].

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku investytsiinykh proektiv iz znachnymy investytsiinyamy v Ukraini» [Law of Ukraine «On State Support of Investment Projects with Significant Investments in Ukraine»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> [in Ukrainian].

5. Bondarchuk, L. et al. (2023). Innovatsiinyi dyzain finansovo-upravlinskoho obliku ta vplyvu mihratsii naselennia na rozvytok ahropidpriemstv v umovakh bezpekovykh ta informatsiinykh ryzkyv [Innovative design of

financial and management accounting and the impact of population migration on the development of agricultural enterprises in the context of security and information risks]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky = Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 5 (52), P. 481–493 [in Ukrainian].

6. Kachula, S. V., Kahozhkina, K. K. (2023). Udoskonalennia investytsiynoho zabezpechennia rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy [Improving the investment support for the development of agricultural enterprises of Ukraine]. *Efektivna ekonomika = Effective Economy*, No. 1, . – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_12 [in Ukrainian].

7. Mykolenko, I. H. (2021). Napriamy innovatsiino-investytsiynoho rozvytku silskohospodarskoho pidpriemstva v systemi pidvyshchennia yoho konkurentospromozhnosti [Directions of innovation and investment development of an agricultural enterprise in the system of increasing its competitiveness]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky = Ukrainian Journal of Applied Economics*, VOL. 6, NO. 1, – PP. 368–374 [in Ukrainian].

8. Poriadok nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky subiektam pidpriemnytstva v redaktsii vid 14 bereznia 2023 r. № 229. [Procedure for providing financial state support to business entities as amended on March 14, 2023, No. 229]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%DO%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 lystopada 2024 r. №1288 «Deiaki pytannia nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky pidpriemstvam, yaki vyznachen krytychno vazhlyvymy dlia funktsionuvannia ekonomiky v osoblyvyi period u sferi oboronno-promyslovoho kompleksu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 5, 2024, No. 1288 «Some issues of providing financial state support to enterprises that are identified as critical for the functioning of the economy in a special period in the field of the military-industrial complex»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1288-2024-%DO%BF#Text> [in Ukrainian].

10. Postanova pro vnesennia zmin do pereliku sektoriv krytychnoi infrastruktury [Resolution on Amendments to the List of Critical Infrastructure Sectors]. Postanova KМУ vid 09.05.2023 № 455 = Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 09.05.2023 No. 455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/455-2023-%DO%BF#Text> [in Ukrainian].

11. Pro rehuliuвання tsin na okremi vydy prodovolchychk tovariv ta zabezpechennia stabilnoi roboty vyrobnykiv prodovolstva v umovakh voiennoho stanu [On regulation of prices for certain types of food products

and ensuring stable operation of food producers under martial law]. Postanova KМУ vid 19.06.2023 № 650 = Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 19.06.2023 No. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

12. Puzyrova, P. V. Shatska, Z. Ya., Riaska, M. V. (2024). Tsyfrovizatsiia ahropromyslovoho sektoru Ukrainy: perevahy ta funktsionalna osnova [Digitalization of the agro-industrial sector of Ukraine: advantages and functional basis]. Naukovyi vymir osmyslennia ta poshuku optimalnykh modelei rozvytku Ukrainy: marketynhovi, ekonomichni, finansovi ta upravlinskyi aspekty = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : collection of materials of the International Scientific and Practical Conference, Kyiv, March 04–05, 2024, APS-VT, P. 31–33 [in Ukrainian].

13. Raiter, N. Matskiv, H. (2024). Analiz investytsiinoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Analysis of the investment activity of agricultural enterprises]. Silske hospodarstvo: stan ta perspektyvy rozvytku ahurna ekonomika = Agriculture: state and prospects of development agrarian economy, Vol. 17, No. 2, PP. 73–84 [in Ukrainian].

14. Rozporiadzhennia KМУ vid 15 lystopada 2024 r. № 1163–r. «Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 15, 2024, No. 1163–p. «On Approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the Period up to 2030 and Approval of the Operational Action Plan for its Implementation in 2025–2027”]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80?utm_source [in Ukrainian].

15. Syniuk, O. (2024). Napriamy pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Directions for increasing the investment attractiveness of agricultural enterprises]. Ahurna ekonomika = Agrarian Economics, VOL. 17, NO. 1, PP. 93–102 [in Ukrainian].

16. Khodakivskiy, V. M., Bondar, D. O., Konsevych, Ye. V., Nenko, L. O. (2023). Suchasni aspekty ta perspektyvy ekonomichnoho zrostantia silskohospodarskykh pidpriemstv v systemi vdoskonalennia umov investytsiinoho zabezpechennia [Modern aspects and prospects of economic growth of agricultural enterprises in the system of improving the conditions of investment support]. Ahrosvit = Agrosvit, № 22, PP. 167–174 [in Ukrainian].

17. Ishcheykin, T. et al. (2022). Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity. Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED), Vol. 38, P. 243–252 [in English].

18. Puzyrova, P. et al. (2021). Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector. Laplage em Revista (International), Vol. 7, n. 2, May.–Aug, P. 729–736 [in English].

19. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. Management, 1(37): 19–28[in English].

20. Olshanska, O., Milinov, V., Puzyrova, P., Mitkov, M. (2024). Sustainable development of the agrosocial system on the basis of innovative competitiveness in the context of post-war reconstruction of Ukraine // BIO Web of Conferences : International Conference on Agricultural, Biodiversity and Environmental Economics (ICABEE 2024), Stara Zagora, Republic of Bulgaria, June 13, 2024. – Volume 114, 01034 (2024). – P. 1–11 [in English].

Дані про автора

Третяк Вадим Анатолійович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

e-mail: tretiakvadym123@gmail.com

ORCID ID 0009-0003-7987-5968

Data about the author

Vadym Tretiak,

PhD student, State Research Institute of Informatization and Modeling of Economy

e-mail: tretiakvadym123@gmail.com

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14825059>

САС Л. С.
ГВОЗДИК Р. М.
МИХАЙЛЮК М. Я.

Перспективи розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі

Предметом дослідження є перспективи розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі.

Метою дослідження є оцінка перспектив розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі, визначення основних тенденцій та викликів, з якими вони зустрічаються, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення їх функціонування в умовах сучасного ринку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження перспектив розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі використовувалися наступні методи: діалектичний метод наукового пізнання – для аналізу взаємозв'язків між різними факторами розвитку фармацевтичної індустрії та їх впливу на ефективність підприємств; метод аналізу – для оцінки змін у діяльності фармацевтичних підприємств та їх адаптації до нових умов ринку; графічний метод – для візуалізації результатів дослідження; абстрактно-логічний метод – для формулювання висновків і розробки рекомендацій щодо подальшого розвитку підприємств фармацевтичної галузі.

Результати роботи. У статті розглянуто перспективи розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі. Визначено, що факторами, які впливають на виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів є: військовий конфлікт; інфляція та девальвація гривні; перерозподіл ресурсів; зниження попиту; проблеми з постачанням сировини та компонентів. Виокремлено основні напрямки розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі, а саме: впровадження інновацій та технологій в фармацевтичному виробництві; підвищення рівня локалізації виробництва; міжнародна інтеграція; підвищення доступності ліків для населення.

Висновки. Розвиток підприємств фармацевтичної галузі України має широкі перспективи та значний потенціал для росту і вдосконалення. Інноваційні технології, підвищення локалізації виробництва, розвиток міжнародної інтеграції та забезпечення доступності лікарських засобів для населення можуть стати основними рушіями для сталого розвитку галузі. Однак для реалізації цих перспектив важливо враховувати численні виклики, такі як економічна нестабільність, зовнішньоекономічні фактори, а також потребу в оновленні виробничих потужностей та підвищенні якості продукції. Успішна адаптація фармацевтичних підприємств до нових умов, інвестування в нові технології та забезпечення соціальних і екологічних стандартів допоможуть не лише зміцни-

ти національну економіку, але й сприяти поліпшенню здоров'я громадян, забезпечуючи надійний і доступний медичний догляд для всіх верств населення.

Ключові слова: фармацевтична галузь, вітчизняний фармацевтичний ринок, фармацевтичні підприємства, розвиток підприємств, конкурентоспроможність.

SAS L. S.

HVOZDYK R. M.

MYKHAILIUK M. Ya.

Prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises' activities

The subject of the study is the prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises.

The purpose of the study is to assess the prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises, identify the main trends and challenges they face, and develop recommendations for improving their functioning in the context of the modern market.

Research methods. To achieve the set goal in the study of the prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises, the following methods were used: the dialectical method of scientific knowledge – for analyzing the interconnections between various factors influencing the development of the pharmaceutical industry and their impact on the efficiency of enterprises; the analytical method – for assessing changes in the activities of pharmaceutical enterprises and their adaptation to new market conditions; the graphical method – for visualizing the research results; and the abstract–logical method – for formulating conclusions and developing recommendations for the further development of pharmaceutical industry enterprises.

Work results. The article examines the prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises. It identifies the key factors influencing the production of pharmaceutical products and medicines, including: military conflict, inflation and the devaluation of the national currency, resource redistribution, reduced demand, and supply chain issues with raw materials and components. The main directions for the development of pharmaceutical industry enterprises are outlined, namely: the implementation of innovations and technologies in pharmaceutical production; increasing the level of localization of production; international integration; and improving the accessibility of medicines for the population.

Conclusions. The development of pharmaceutical industry enterprises in Ukraine has broad prospects and significant potential for growth and improvement. Innovative technologies, increasing production localization, fostering international integration, and ensuring the accessibility of medicines for the population can serve as key drivers for the sustainable development of the industry. However, to realize these prospects, it is important to consider various challenges such as economic instability, external economic factors, as well as the need to modernize production capacities and improve product quality. Successful adaptation of pharmaceutical enterprises to new conditions, investment in new technologies, and the implementation of social and environmental standards will not only strengthen the national economy but also contribute to improving public health, ensuring reliable and affordable medical care for all segments of the population.

Keywords: Pharmaceutical industry, domestic pharmaceutical market, pharmaceutical enterprises, enterprise development, competitiveness.

Постановка проблеми. Фармацевтична галузь є однією з найважливіших складових економіки кожної країни, оскільки забезпечує здоров'я населення через виробництво лікарських засобів та медичного обладнання. Розвиток підприємств фармацевтичного сектору безпосередньо впливає на підвищення якості життя, тривалість здоров'я людей та ефективність системи охорони здоров'я в цілому. Сьогодні, на тлі стрімкого

розвитку технологій, зростання попиту на медичні препарати, а також глобальних викликів, таких як пандемії та зміни в епідеміологічній ситуації, важливою стає проблема подальшого розвитку підприємств фармацевтичної галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення особливостей діяльності фармацевтичних підприємств висвітлено в роботах багатьох дослідників. Зокрема, Кузьмінська Н.Л. та

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Місяйло О.В. [1, с. 788] оцінили тенденції розвитку національного фармацевтичного ринку до пандемії і зазначили, що в той період спостерігалось його зростання, при цьому імпортні препарати домінували у цій структурі, а вітчизняні – у натуральній.

Саліхова О.Б. [2, с. 55], Войтко С.В. та Корольова С.Г. [3] аналізують період пандемії COVID-19, яка сприяла активізації світового фармацевтичного ринку, однак ускладнила участь українських компаній. Автори підкреслюють, що за час досліджуваного періоду зростання концентрації ринку ускладнило утримання конкурентних позицій для фармацевтичних підприємств, що призвело до виходу з ринку менш потужних виробників.

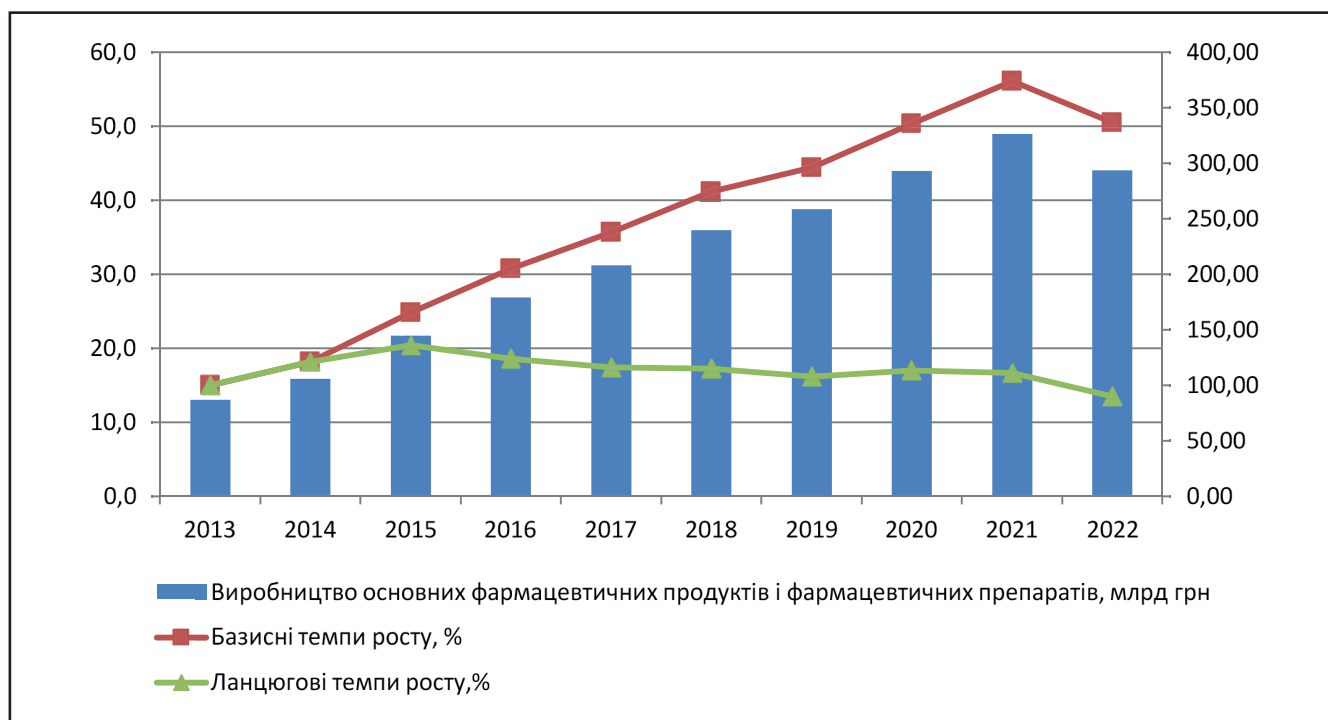
Лихолат С.М. та Левицька М.Є. [4, с. 205] дослідили проблеми, що виникли на вітчизняному ринку під час війни, зокрема зниження обсягів роздрібного продажу ліків, зменшення кількості аптек, зміну структури споживання медикаментів, а також зниження експорту та імпорту лікарських засобів.

Доровський О.В. [5] підкреслює важливий вплив економічних та політичних факторів на стратегію закупівель фармацевтичних підприємств. Питання, що стосується функціонування та розвитку фармацевтичних підприємств, про-

довжує залишатися важливим у сучасних умовах. Проте воно потребує подальших досліджень для більш детального розуміння та вивчення складних взаємозв'язків у цій сфері.

Метою статті є оцінка перспектив розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі, визначення основних тенденцій та викликів, з якими вони зустрічаються, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення їх функціонування в умовах сучасного ринку.

Виклад основного матеріалу. Перспективи розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі є надзвичайно важливими для забезпечення здоров'я нації та стабільності економіки країни. З огляду на постійні зміни в глобальному економічному середовищі, технологічні інновації, а також виклики, пов'язані з пандеміями та військовими конфліктами, фармацевтичні підприємства зобов'язані адаптуватися до нових реалій. Водночас попит на медичні препарати і фармацевтичні продукти неухильно зростає, що створює додаткові можливості для розвитку галузі. Важливим аспектом є і збільшення внутрішнього виробництва ліків, яке дозволить зменшити залежність від імпорту та підвищити рівень доступності медикаментів для населення. У цьому контексті, перспективи розвитку фармаце-

Динаміка показників виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів в Україні за 2013–2022 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [7].

втичних підприємств пов'язані з інвестиціями в новітні технології [6, с. 113], підвищенням якості продукції та інтеграцією на міжнародних ринках.

Вітчизняний фармацевтичний ринок демонстрував значну динамічність у своєму розвитку в останні роки, однак після введення воєнного стану 24 листопада 2022 р. ситуація змінилася, що спричинило уповільнення темпів його зростання (див. рисунок). Зокрема, внаслідок військового конфлікту та економічних труднощів, зумовлених нестабільністю, багато підприємств фармацевтичної галузі зіштовхнулися з проблемами у постачанні сировини, зростанням витрат і зниженням попиту на продукцію.

З 2013 р. до 2021 р. показник виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів стабільно зростав, з 13,1 млрд грн до 49,0 млрд грн. Проте в 2022 р. виробництво знизилося до 44,1 млрд грн. Базисні темпи росту відзначалися поступовим збільшенням, досягнувши 374,0% у 2021 р., однак у 2022 р. вони зменшилися до 336,6%. Ланцюгові темпи росту, що відображають річну зміну відносно попереднього року, варіювалися від 100% у 2013 р. до 90% у 2022 р., що вказує на зменшення темпів зростання в останні роки.

Зниження показників виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів у 2022 р. обумовлене кількома факторами:

- військовий конфлікт в Україні – війна призвела до значних економічних труднощів, зокрема зниження виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, нестабільності на ринку праці та руйнуванню інфраструктури, що вплинуло на фармацевтичну галузь;

- інфляція та девальвація гривні – висока інфляція та знецінення національної валюти зменшили купівельну спроможність населення і підвищили витрати на імпорт сировини, що негативно вплинуло на виробництво та ціни на фармацевтичні препарати;

- перерозподіл ресурсів – через економічні труднощі багато підприємств могли перенаправити свої ресурси на інші потреби або скоротити виробничі обсяги, щоб знизити витрати або адаптуватися до нових умов [8, с. 119];

- зниження попиту – через економічну нестабільність зменшився попит на фармацевтичні продукти внаслідок скорочення споживчих витрат, зниження рівня доступності медичних послуг та медикаментів для частини населення;

- проблеми з постачанням сировини та компонентів – в умовах війни значно ускладнилися поставки сировини та компонентів для виробництва, що призвело до зменшення обсягів продукції або її тимчасового зупинення.

Фармацевтична галузь є однією з найбільш важливих та стратегічно значущих для кожної країни, адже вона безпосередньо впливає на здоров'я населення, економічну стабільність і соціальну добробут. З огляду на численні виклики, які постають перед підприємствами фармацевтичної індустрії, важливо визначити основні напрямки їх розвитку в найближчі роки.

Першим напрямком є впровадження інновацій та технологій в фармацевтичному виробництві. Одним із основних факторів, що визначатиме майбутнє фармацевтичної галузі, є впровадження інноваційних технологій. Зокрема, використання новітніх методів синтезу ліків, автоматизація процесів виробництва, а також розробка нових фармацевтичних форм та препаратів дозволить значно підвищити ефективність виробництва та якість продукції [9, с. 369].

Технології, пов'язані з біотехнологіями та генетичними дослідженнями, відкривають нові горизонти для розробки ліків, які раніше не могли бути створені. Зокрема, це стосується лікарських засобів для лікування рідкісних і важких захворювань, а також персоналізованої медицини, що враховує індивідуальні особливості пацієнтів.

Другим напрямком є підвищення рівня локалізації виробництва. В останні роки багато країн, в тому числі і Україна, почали активно розвивати локальне виробництво фармацевтичних препаратів. Це дозволяє зменшити залежність від імпорتنих ліків і забезпечити кращу доступність медикаментів для населення. Створення сучасних виробничих потужностей і стимулювання інвестицій у фармацевтичну галузь можуть стати важливими кроками для зміцнення економічної незалежності та розвитку національної економіки. Програми підтримки вітчизняних виробників, зокрема податкові пільги та субсидії для інвестицій у модернізацію фармацевтичних підприємств, стануть важливим чинником для досягнення цієї мети.

Міжнародна інтеграція є ще одним із важливих напрямків розвитку фармацевтичних підприємств. Вихід на зовнішні ринки, зокрема на ринки Європейського Союзу та інших регіонів, відкриває нові можливості для зростання [10, с. 501].

Для цього необхідно відповідати міжнародним стандартам якості та сертифікації, що забезпечить конкурентоспроможність українських фармацевтичних виробників.

Ще одним напрямком розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі є підвищення доступності ліків для населення. В умовах економічної нестабільності, зростання вартості імпортованих ліків та інфляційних процесів, фармацевтичні підприємства повинні орієнтуватися на зниження цін на основні препарати та забезпечення їх доступності для різних соціальних груп. Створення доступних лікарських засобів, зокрема генеричних препаратів, може стати важливим кроком у цьому напрямку. Крім того, розвиток системи медичного страхування та державних програм підтримки дозволить знизити фінансове навантаження на населення при покупці ліків.

У підсумку, розвиток фармацевтичної галузі України потребує впровадження інноваційних технологій, підвищення рівня локалізації виробництва, інтеграції на міжнародні ринки та забезпечення доступності ліків для населення. Ці напрями не тільки сприятимуть зміцненню національної економіки та зниженню залежності від імпорту, але й дозволять покращити доступ громадян до якісних медикаментів. Важливо, щоб для досягнення цих цілей були створені сприятливі умови для інвестування в модернізацію фармацевтичних підприємств, підтримки вітчизняних виробників і розвитку системи медичного забезпечення. Тільки через комплексний підхід, орієнтований на інновації, економічну стабільність і соціальну відповідальність, можна забезпечити сталий розвиток фармацевтичної галузі та її ефективне функціонування у довгостроковій перспективі.

Висновки

Таким чином, розвиток підприємств фармацевтичної галузі України має широкі перспективи та значний потенціал для росту і вдосконалення. Інноваційні технології, підвищення локалізації виробництва, розвиток міжнародної інтеграції та забезпечення доступності лікарських засобів для населення можуть стати основними рушіями для сталого розвитку галузі. Однак для реалізації цих перспектив важливо враховувати численні виклики, такі як економічна нестабільність, зовнішньоекономічні фактори, а також потребу в оновленні виробничих потужностей та підвищенні якості про-

дукції. Успішна адаптація фармацевтичних підприємств до нових умов, інвестування в нові технології та забезпечення соціальних і екологічних стандартів допоможуть не лише зміцнити національну економіку, але й сприяти поліпшенню здоров'я громадян, забезпечуючи надійний і доступний медичний догляд для всіх верств населення.

Крім того, значну роль у розвитку фармацевтичної галузі відіграє співпраця з науковими установами та медичними закладами, що дозволяє здійснювати дослідження і розробку нових препаратів. Підприємства, які інвестують у наукові дослідження та інновації, зможуть не лише покращити ефективність лікування, але й вийти на міжнародний рівень, що відкриває додаткові можливості для експансії на світові ринки. Важливо також, щоб держава надавала підтримку таким ініціативам через пільгове оподаткування, гранти та інші форми стимулювання. Злагожена взаємодія між державними органами, виробниками, науковими установами та медичними закладами стане ключовою для забезпечення стабільного та довгострокового розвитку фармацевтичної галузі в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кузьмінська Н.Л., Місяйло О.В. Основні тенденції розвитку фармацевтичного ринку в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 16(17). С. 787–791.
2. Саліхова О.Б. Порівняльні переваги фармацевтичних індустрій країн крізь призму нових індикаторів. Статистика України. 2020. № 2–3. С. 48–58.
3. Войтко С.В., Корольова С.Г. Економічний огляд ситуації на світовому ринку фармацевтичної продукції під впливом карантинних обмежень COVID-19. Ефективна економіка. 2021. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.15>.
4. Лихолат С.М., Левицька М.Є. Дослідження впливу війни на ринок лікарських засобів України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Вип. 35. С.203–209.
5. Доровський О.В. Теоретичні засади визначення стійкості логістичної системи фармацевтичного підприємства. Ефективна економіка. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4482>.
6. Сас Л.С. Економічні аспекти технологічного оновлення виробництва у сільськогосподарських підприємствах: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «При-

карпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 500 с.

7. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Shelenko D., Balaniuk I., Sas L., Matkovskiy P., Kozak–Balaniuk I. (2020) Mechanism of transformation of agricultural enterprises in terms of innovative development. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2020, vol. 7, no. 3, pp. 115–127.

9. Баланюк І.Ф., Сас Л.С., Кузьмін Т.Л., Смушак М.В. Цифрові технології обліково–аналітичного забезпечення та економічного контролю аутсорсингової й консалтингової діяльності підприємств. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Том 1. Вип 20 (2024). С. 363–371.

10. Kuzmin T., Balaniuk I., Shelenko D., Shpykylak O., Smushak M. (2024). Economic Assessment Of Agricultural Enterprises In Ivano–Frankivsk Region, Ukraine – Identification Of Factors That Influence Performance. *Journal «Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*, Vol. 24 Is. 3. pp. 497–508.

References:

1. Kuzminska, N. L., & Misyaylo, O. V. (2018). Main trends in the development of the pharmaceutical market in Ukraine. *Eastern Europe: Economics, Business, and Management*, Issue 16(17), 787–791.

2. Salikhova, O. B. (2020). Comparative advantages of pharmaceutical industries of countries through the prism of new indicators. *Statistics of Ukraine*, Issue 2–3, 48–58.

3. Voytko, S. V., & Korolyova, S. G. (2021). Economic review of the global pharmaceutical market under the impact of COVID–19 quarantine restrictions. *Effective Economy*, Issue 11. <https://doi.org/10.32702/2307–2105–2021.11.15>.

4. Lyholat, S. M., & Levytska, M. Ye. (2022). Research on the impact of the war on the pharmaceutical market in Ukraine. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Economic Series. Legal Series*, Issue 35, 203–209.

5. Dorovsky, O. V. (2015). Theoretical principles for determining the sustainability of the logistics system of a pharmaceutical enterprise. *Effective Economy*, Issue 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4482>.

6. Sas, L. S. (2019). Economic aspects of technological renewal in production at agricultural enterprises: Monograph. Ivano–Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Shelenko, D., Balaniuk, I., Sas, L., Matkovskiy, P., & Kozak–Balaniuk, I. (2020). Mechanism of transformation of agricultural enterprises in terms of innovative development. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, Vol. 7, Issue 3, 115–127.

9. Balaniuk, I. F., Sas, L. S., Kuzmin, T. L., & Smushak, M. V. (2024). Digital technologies in accounting and analytical support and economic control of outsourcing and consulting activities of enterprises. *Current Issues in Regional Economic Development*, Vol. 1, Issue 20, 363–371.

10. Kuzmin, T., Balaniuk, I., Shelenko, D., Shpykylak, O., & Smushak, M. (2024). Economic assessment of agricultural enterprises in Ivano–Frankivsk region, Ukraine – Identification of factors that influence performance. *Journal of Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, Vol. 24, Issue 3, 497–508.

Дані про авторів

Сас Людмила Степанівна,

д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

e-mail: liudmyla.sas@pnu.edu.ua

Гвоздик Роман Михайлович,

аспірант кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Михайлюк Микола Ярославович,

аспірант кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Data about the authors

Liudmyla Sas,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

e-mail: liudmyla.sas@pnu.edu.ua

Roman Hvozdyk,

Postgraduate student of the Department of Economic Cybernetics of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Mykola Mykhailiuk,

Postgraduate student of the Department of Economic Cybernetics of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Економічні аспекти банкрутства підприємств: зміст поняття і причини виникнення

Предметом дослідження є теоретичні і методичні засади банкрутства підприємств, в контексті дослідження змісту поняття «банкрутство» з позиції науковців і нормативно-правової бази, характеристика його ключових аспектів і окреслення основних причин його виникнення в сучасних умовах ведення бізнесу.

Метою статті є дослідження економічних аспектів банкрутства підприємств в контексті визначення змісту поняття «банкрутство» й окреслення основних причин його виникнення.

Методи дослідження. В процесі написання статті було використано теоретичні і наукові методи дослідження для узагальнення економічних аспектів банкрутства підприємств. Використано системний й логічний методи, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження; метод аналізу для представлення визначень поняття «банкрутство», основних нормативних понять процесу і процедури банкрутства з урахуванням вимог законодавства; метод узагальнення для систематизації висновків статті.

Результати роботи. Досліджено сутність поняття «банкрутство» з точки зору вчених-фахівців, проаналізовано головні положення правового забезпечення основних термінів і категорій процесу банкрутства підприємств відповідно до Кодексу України з питань банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597–VIII, визначено ключові аспекти і економічні передумови його виникнення на підприємстві.

Галузь застосування результатів. Сфера підприємницької діяльності на мікрорівні з ціллю попередження, уникнення, раннього виявлення банкрутства підприємств, організацій, установ в Україні з урахуванням вимог і процедур законодавства України в рамках чинного правового поля.

Висновки. В результаті дослідження запропоновано під банкрутством розуміти неспроможність суб'єкта бізнесу вчасно сплачувати свої борги, що є наслідком фінансової кризи і потребує впровадження програми антикризових заходів суб'єкта господарювання.

Ключові слова: банкрутство, підприємство, попередження, причина, банкрут.

ІВАНЮТА Т. М.
ЗАБРОДСЬКИЙ В. В.

Economic aspects of bankruptcy of enterprises: the meaning of the concept and the causes of its occurrence

The subject of the study is the theoretical and methodical aspects of bankruptcy of enterprises, in the context of the study of the meaning of the concept of "bankruptcy" from the standpoint of scientists and the legal framework, the characteristics of its key aspects and the outline of the main reasons for its occurrence in modern business conditions.

The purpose of the article is to study the economic aspects of bankruptcy of enterprises in the context of defining the meaning of the concept of "bankruptcy" and outlining the main reasons for its occurrence.

Research methods. In the process of writing the article, theoretical and scientific research methods were used to generalize the economic aspects of bankruptcy of enterprises. Systematic and logical methods were used, which made it possible to ensure the conceptual unity of the research, the method of analysis to present the definitions of the concept of "bankruptcy" and the main normative concepts of the process and procedure of bankruptcy, taking into account the requirements of the law, and the method of generalization to systematize the conclusions of the article.

Work results. The essence of the concept of "bankruptcy" was studied from the point of view of scientists-specialists, the main provisions of the legal provision of the main terms and categories

of the bankruptcy process of enterprises in accordance with the Bankruptcy Code of Ukraine dated October 18, 2018 were analyzed. No. 2597–VIII, the key aspects and economic prerequisites for its occurrence at the enterprise are defined.

Field of application of results. *The sphere of entrepreneurial activity at the micro level with the aim of prevention, avoidance, early detection of bankruptcy of enterprises, organizations, institutions in Ukraine, taking into account the requirements and procedures of the legislation of Ukraine within the framework of the current legal field.*

Conclusions. *As a result of the study, it is suggested that bankruptcy should be understood as the inability of a business entity to pay its debts on time, which is a consequence of the financial crisis and requires the implementation of a program of anti-crisis measures of the business entity.*

Key words: *bankruptcy, enterprise, warning, reason, bankrupt.*

Постановка проблеми. Банкрутство підприємств є однією з найбільш гострих економічних проблем сучасної вітчизняної економіки, враховуючи постійну присутність економічних проблем функціонування суб'єктів бізнесу, впливу російсько-української війни і їх необхідністю адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх факторів, інфляційних процесів, росту цін та інших чинників.

Процеси реструктуризації і модернізації економічної системи призводять до зростання кількості збиткових та неплатоспроможних бізнес-суб'єктів. З вищевказаного зрозуміло, що така ситуація негативно впливає на економічну стабільність, фінансову безпеку та стійкість бізнесу. В результаті – позначається на безпеці держави та добробуті населення.

Отже, на разі питання дослідження сутності і основних причин банкрутства підприємств потребують поглибленого вивчення. Тому необхідно приділяти увагу дослідженню теоретичних засад поняття «банкрутство», виокремити ключові чинники, що передують цьому економічному явищу, і в подальшому розробити ефективний механізм його «профілактики» і подолання. Досліджувані питання є популярними і актуальними з урахуванням сучасних реалій економічного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасних наукових працях дослідників особливу увагу приділено актуалізації питань оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів бізнесу, напрямкам його попередження і подолання, методичним підходам до його оцінки, удосконалення визначення трактування сутності основної категорії, яка досліджується, причинами його виникнення.

Але без розуміння основних теоретичних понять головної категорії не можливо детально вивчати процес виникнення і подолання банкрутства підприємства.

Тому питання дослідження економічних аспектів банкрутства підприємств в контексті уточнення його змісту і причин виникнення є досить актуальним сьогодні серед кола науковців і порушені в законодавстві України, що ще раз підтверджує актуальність обраної теми.

У вирішенні питань економічних аспектів банкрутства підприємств в рамках визначення і удосконалення його змісту й причин виникнення в умовах розвитку сучасності взяли участь: Білоконь Т.М., Гребенюк Н.О., Ситник Д.Р., Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко–Терещенко Н.В., Марусяк Н.Л., Пильнюк Д.О., Михальчук Л.В., Куш В.А., Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д., Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В., Швець Ю.О., Мартинюк Н.Б. та інші [1,2,3,5–9]. Тематика дослідження чітко окреслена й рамками законодавства України, а саме – Кодексі України з питань банкрутства від 18.10.2018 року № № 2597–VIII [4].

Мета статті. Дослідити економічні аспекти банкрутства підприємств в контексті визначення змісту поняття «банкрутство» й окреслення основних причин його виникнення.

Виклад основного матеріалу. Ринкові умови господарювання зумовили не лише позитивні зрушення в економіці країни, але й призвели до того, що більшість українських підприємств внаслідок негативного прояву економічної кризи, повільної адаптації управлінського апарату до нових умов господарювання стали неплатоспроможними, збитковими і відчувають великі фінансові труднощі, які спричинила російсько-українська війна, економічна нестабільність, коливання курсу валюти, інфляція та інші [1, с. 40].

До прикладу, щонайменше 109 великих та середніх підприємств за підсумками 2022 року зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Відсоток збиткових підприємств

за результатами 2022 року в порівнянні з минулими роками безумовно значно зростає [2, с.62].

Тому, в сучасних економічних реаліях, охарактеризованих нестабільністю й посиленою конкуренцією, питання запобігання банкрутству підприємств набуває особливої актуальності і популярності.

У зв'язку із різними точками зору і поглядами на зміст і трактування поняття «банкрутство» існують і різні бачення до його визначення, у зв'язку з чим, єдиного розуміння до його пояснення не має, але поряд з цим існує накопичений досвід до його представлення різними авторами.

Автори Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В., зазначають в Етимологічному словнику української мови під ред. О. С. Мельничука, слово «банкрутство» має іноземне походження, проникло в українську мову через польську, запозичене з французької та німецької мов (фр. «banqueroute» та нім. «bankrott» – банкрутство) та зводиться до італійської «banca rotta», що в перекладі означає «поламана лава» (контртор банкрутів розбивали) [3, с. 243].

Автори Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д., вказують, що поняття «банкрутство» походить від двох італійських слів: banco – «лавка» і rotto – «зламаний». Поєднання цих двох слів нагадує звичай ламати або хоча б перекидати лавку, на якій сидів за своїм столиком ринковий міняйло, який став неспроможним [7, с. 127].

Пропонуємо дослідити визначення поняття «банкрутство» з позиції вчених-аналітиків, економістів, фінансистів, серед яких:

1) автори Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В., стверджують, що «банкрутство – це неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив» [3, с.248];

2) автори Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д., трактують «банкрутство як процес признання внаслідок аналізу фінансової діяльності стану нездатності підприємства продовжувати спроби виходу з фінансової кризи, що супроводжується рішенням судових органів про необхідність здійснення ліквідаційної процедури підприємства» [7, с.129];

3) автори Михальчук Л.В., Куш В.А. відзначають поняття «банкрутство як стан підприємства, який настає після неефективного управління керівництва бізнесу, без врахування змін у ринковому середовищі» [6];

4) автори Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. вказують, що «банкрутство є кризовим станом і його подолання вимагає спеціальних методів управління» [8, с.679];

5) автори Швець Ю.О. і Мартинюк Н.Б. у співавторській науковій праці зазначають, що «банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи» [9, с.38];

6) автори Марусяк Н.Л. і Пильнюк Д.О. показують, що «банкрутство – це процедура ліквідації та продаж майна неплатоспроможного підприємства з метою пропорційного задоволення вимог кредиторів у зв'язку з неможливістю та нецільністю продовження його діяльності» [5].

Досліджуючи категорії поняття «банкрутство» з позиції різних авторів, які вказані вище, пропонуємо подати власне авторське бачення щодо його категорії: «банкрутство – це неспроможність суб'єкта бізнесу вчасно сплачувати свої борги, що є наслідком фінансової кризи і потребує впровадження програми антикризових заходів суб'єкта господарювання».

В українському законодавстві терміни «неспроможність» і «банкрутство» застосовуються як взаємозамінні [5].

Це є особливістю українського правового регулювання та не повною мірою відповідає міжнародній практиці. У законодавстві інших країн термін «банкрутство» має вужче трактування, що передбачає вчинення боржником кримінально-караного діяння, яке завдає шкоди кредиторам. Своєю чергою, термін «неспроможність» є ширшим за значенням та означає засвідчену рішенням суду нездатність особи погасити свої боргові зобов'язання. Отже, незважаючи на те, що в Україні ці поняття використовуються як синоніми, їх сутнісне наповнення має певні відмінності порівняно із загальносвітовою практикою. Це є специфікою вітчизняного законодавства, що регулює процедури визнання суб'єктів господарювання неплатоспроможними [5].

Проаналізуємо головні положення правового забезпечення основних термінів і категорій процесу банкрутства підприємств відповідно до Кодексу України з питань банкрутства від 18.10.2018 року № № 2597–VIII в таблиці 1 [4].

Для більш повного розуміння процесу банкрутства підприємств в сучасних умовах варто обов'язково врахувати ключові аспекти його виникнення. Перерахуємо основні.

Таблиця 1. Нормативно-правове визначення основних термінів процесу банкрутства підприємства відповідно до Кодексу України з питань банкрутства

№	Поняття	Зміст і сутність поняття
1	«банкрутство»	«...визнана господарським судом нездатність боржника, крім страховика або кредитної спілки, відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника, а також віднесення страховика або кредитної спілки відповідно до рішення Національного банку України до категорії неплатоспроможних відповідно до Закону України «Про страхування» або Закону України «Про кредитні спілки»»
2	«неплатоспроможність»	«...неспроможність боржника (іншого, ніж страховик або кредитна спілка) виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом, або встановлена Національним банком України неплатоспроможність страховика відповідно до Закону України «Про страхування» чи неплатоспроможність кредитної спілки відповідно до Закону України «Про кредитні спілки»»
3	«боржник» – суб'єкт банкрутства	«...це юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа – підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав»
4	«борг (грошове зобов'язання)»	«...зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України»

Джерело: складено автором за даними [4].

1. Врахування зовнішніх і внутрішніх факторів і чинників, що впливають на банкрутство.

2. Акцентування уваги на негативному впливі фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання.

3. Засвідчення неспроможності суб'єкта господарювання виконувати свої фінансові зобов'язання.

4. Юридичне підтвердження втрати ефективності функціонування організації, товариства або підприємства.

5. Визначення банкрутства як підсумкового результату дії зазначених причин і факторів.

Комплексне розуміння причин банкрутства містить оцінку як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу на діяльність суб'єкта господарювання, що у сукупності призводять до його неспроможності і втрати економічної ефективності.

На нашу думку, причини виникнення банкрутства підприємства – це сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, чинників та явищ, що негативно впливають на фінансову діяльність суб'єкта господарювання, призводячи до його неможливості своєчасно виконувати фінансові зобов'язання, що як наслідок, призводить до правового (юридичного) визнання його банкрутом.

Враховуючи і погоджуючись із викладеними твердженнями і думками авторів, можна їх узагальнити й відзначити, що найбільш вразливим до банкрутства є ті підприємства, керівництво яких не впрова-

джувало превентивні заходи, спрямовані на запобігання настанню фінансової кризи. Некомпетентність керівників підприємств може призвести до доведення суб'єкта бізнесу до стану банкрутства.

Серед економічних чинників банкрутства суб'єктів господарювання слід виокремити фактори зовнішнього і внутрішнього впливу. Зовнішні чинники пов'язані з макроекономічними умовами, в яких працює суб'єкт бізнесу, а внутрішні – зумовлені безпосередньо діяльністю та управлінськими рішеннями на самому підприємстві.

Отож, схильність підприємств до банкрутства значною мірою зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, серед яких особливу і ключову роль відіграє ефективність антикризового управління і реагування керівництва на зовнішні і внутрішні виклики.

Дослідивши і узагальнивши теоретичний і практичний досвід фахівців в області питань з причин виникнення банкрутства підприємств, представимо економічні передумови його прояву в таблиці 2.

Тому проведення діагностики причин виникнення банкрутства є вкрай важливим, з метою завчасного попередження настання цього негативного явища для суб'єкта бізнесу.

Висновки

Із вищевикладеного наукового матеріалу, проаналізувавши поняття сутності «банкрут-

Таблиця 2. Економічні передумови виникнення банкрутства підприємства

№	Передумова
1	Дефіцит кваліфікованого фінансового менеджменту
2	Брак зовнішньої фінансово-економічної підтримки
3	Зниження прибутковості, що є наслідком дефіциту власних оборотних коштів та спричиняє заборгованість
4	Тривала і довготривала неплатоспроможність підприємства, причиною чому найчастіше є низька ліквідність активів
5	Погіршення фінансової стійкості підприємства, яке заважає нормальному функціонуванню і ходу діяльності суб'єкта бізнесу (господарювання)
6	Значна незбалансованість протягом досить довгого періоду обсягів грошових потоків (надходження і видатки) підприємства, організації

Джерело: складено автором.

ство», можна виділити основні причини, чому для суб'єкта бізнесу діагностика основних причин його виникнення є необхідною. Це пов'язано із:

1) завчасним виявленням фінансових проблем – діагностика дозволяє своєчасно ідентифікувати фінансово-економічні проблеми підприємства, що можуть призвести до банкрутства, і це дасть змогу вчасно реагувати та вживати превентивних заходів для його усунення;

2) розробкою ефективних антикризових заходів – на основі результатів діагностики можна розробити комплексну програму антикризового управління, спрямовану на стабілізацію діяльності і відновлення платоспроможності;

3) мінімізацією збитків – в термін виявленні ознаки банкрутства і впровадження відповідних заходів, дозволить уникнути значних фінансових витрат, зберегти активи і бізнес;

4) захист інтересів стейкхолдерів – діагностика банкрутства, допомагає врахувати інтереси власників, кредиторів, персоналу, споживачів й інших зацікавлених сторін, що дасть змогу запобігти погіршенню їх економічного стану;

5) підвищення конкурентоспроможності – подолання кризових явищ на основі діагностики банкрутства, дає змогу зміцнити ринкові позиції підприємства і підвищити його стійкість до впливу зовнішніх факторів.

Отже, своєчасна і ефективна діагностика ризиків банкрутства є ключовим елементом в системі антикризового управління, спрямованого на забезпечення стабільності діяльності суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Білоконь Т.М. Сутність та основні складові організаційно-економічного механізму санації підприємств. Економка та менеджмент. 2009. № 2. С.40–45.

2. Гребенюк Н.О., Ситник Д.Р. Методи та проблеми оцінки ступеня імовірності банкрутства збиткових підприємств. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science: Development and Factors its Influence». 2023. № 157. С. 62.

3. Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В. Банкрутство підприємства: сутність поняття та основні ризик-фактори його виникнення в готельно-ресторанному бізнесі. Інфраструктура ринку. 2019. № 37. С. 243–251.

4. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 року № 2597–VIII. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

5. Марусяк Н.Л., Пильнюк Д.О. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. Економіка та суспільство. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-29> (дата звернення 08.11.2024).

6. Михальчук Л.В., Куш В.А. Теоретичні підходи до виявлення сутності, проблем та наслідків банкрутства підприємств. Економіка та суспільство. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-30> (дата звернення: 08.11.2024).

7. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. Економіка та управління підприємствами. 2018. № 18. С.127–133.

8. Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. Молодий вчений. 2016. № 11. С. 678–681.

9. Швець Ю.О., Мартинюк Н.Б. Методи аналізу ймовірності настання банкрутства на промислових підприємствах. Вісник Запорізького національного університету. 2017. № 2(34). С.38.

References:

1. Bilokon, T.M. (2009). Sutnist ta osnovni skladovi orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu sanatsii pidpriemstv. *Ekonomka ta menedzhment*. № 2. (pp.40–45). [in Ukrainian].
2. Hrebeniuk, N.O. & Sytnyk, D.R. (2023). Metody ta problemy otsinky stupenia imovirnosti bankrutstva zbytkovykh pidpriemstv. *Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science: Development and Factors its Influence»*. № 157. (p. 62).
3. Zhadan, T.A. & Melen, O.V. (2019). Yakymenko-Tereshchenko N.V. Bankrutstvo pidpriemstva: sutnist poniattia ta osnovni ryzyk-factory yoho vynyknennia v hotelno-restorannomu biznesi. *Infrastruktura rynku*. № 37. (pp. 243–251). [in Ukrainian].
3. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva vid 18.10.2018 roku № 2597–VIII. Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597–19#Text> (data zvernennia: 05.11.2024).
4. Marusiak, N.L. & Pylniuk, D.O. (2021). Bankrutstvo pidpriemstva: sutnist, prychny ta naslidky. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 33. [in Ukrainian].
6. Mykhalchuk, L.V. & Kushch, V.A. (2022). Teoretychni pidkhody do vyavlennia sutnosti, problem ta naslidkiv bankrutstva pidpriemstv. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-30> (data zvernennia: 08.11.2024). [in Ukrainian].
7. Rudyka, V.I., Velykyi, Yu.M. & Zoma, O.D. (2018). *Ekonomichna sutnist poniattia «bankrutstvo»: prychny*

vynyknennia ta naslidky na pidpriemstvi. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*. № 18. (pp.127–133). [in Ukrainian].

8. Seisebaieva, N. H. & Topchaniuk O. V. (2016). *Metody analizu i prohnozuvannia bankrutstva pidpriemstv*. *Molodyi vchenyi*. No 11. (pp. 678–681). [in Ukrainian].

9. Shvets, Yu.O. & Martyniuk, N.B. (2017). *Metody analizu ymovirnosti nastannia bankrutstva na promyslovykh pidpriemstvakh*. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. № 2(34). (p. 38). [in Ukrainian].

Дані про автора

Іванюта Тетяна Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент, Національного університету харчових технологій

e-mail: te_ta_na@ukr.net

Забродський Владислав Віталійович,

здобувач, Національного університету харчових технологій

e-mail: Zabrodskiy2340@gmail.com

Data about authors

Tetyana Ivanyta,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: te_ta_na@ukr.net

Vladyslav Zabrodsky,

Student, National University of Food Technologies

e-mail: Zabrodskiy2340@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14825114>

ЗОРИНА О. А.

ПОТАПЕНКО А. І.

Організація обліку основних засобів в корпораціях: особливості формування облікової політики

Актуальність теми дослідження. Формування об'єктивних методів обліку основних засобів корпораціями в обліковій політиці дозволяє сформувати об'єктивну інформацію, яка дозволяє підготувати достовірну бухгалтерську (фінансову) звітність і, отже, об'єктивно оцінити фінансове становище корпорації. Національний стандарт з обліку основних засобів дозволяє значно розширити можливості об'єктивного відображення інформації з обліку основних засобів як активів, що приносять дохід. У практичній діяльності підприємств значної уваги потребує облік основних засобів, що потребує певного досвіду знань нормативних та інструктивних матеріалів, які у свою чергу постійно змінюються. В той же час в організації обліку операцій з основними засобами є недоліки, які негативно впливають на якість і ефективність обліково-контрольних процесів, що обумовлює актуальність і практичну значимість даної статті.

Метою дослідження: аналіз методів обліку основних засобів в корпораціях та формування пропозицій щодо його вдосконалення.

Методи дослідження. *Методологічною основою дослідження виступають загально філософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі бухгалтерського обліку. У процесі дослідження застосовано історичний метод, що дало змогу дослідити походження, формування й розвиток категорії основних засобів. При вивченні теоретичних і методологічних засад обліку основних засобів використано діалектичний метод. При встановленні переваг і недоліків різних способів організації обліку основних засобів застосовано метод порівняльного аналізу. Для побудови моделей прогнозування застосовано прийоми кореляційно-регресійного аналізу.*

Результати дослідження. *В статті розкрито особливості обліку основних засобів та надано пропозиції щодо удосконалення його організації в корпораціях.*

Галузь застосування результатів. *В галузі економічних наук та в практичній діяльності корпорацій для покращення організації обліку основних засобів.*

Висновки за статтю. *Ефективність діяльності підприємства залежить від правильної організації обліку, що дозволяє точно, достовірно і своєчасно відображати в обліку всі господарські операції з метою їхнього впливу на виробничо-господарську діяльність підприємства та оперативно-го втручання у разі виявлення недоліків. У статті запропоновано шляхи вдосконалення організації бухгалтерського обліку основних засобів та облікової політики в корпораціях, що дозволить покращити вітчизняний облік за міжнародними стандартами та зменшити невідповідності та проблемні питання обліку основних засобів.*

Ключові слова: *основні засоби, організація бухгалтерського обліку, облік основних засобів, облікова політика, амортизація основних засобів, переоцінка основних засобів.*

ZORINA E. A.
POTAPENKO A. I.

Organization of the main functions in corporations: peculiarities of the formation of regional policy

Relevance of the research topic. *The formation of objective methods of accounting for fixed assets by corporations in the accounting policy allows for the formation of objective information that allows for the preparation of reliable accounting (financial) statements and, therefore, an objective assessment of the financial position of the corporation. The National Standard for Accounting for Fixed Assets allows for a significant expansion of the possibilities of objective reflection of information on accounting for fixed assets as income-generating assets. In the practical activities of enterprises, accounting for fixed assets requires significant attention, which requires a certain experience of knowledge of regulatory and instructional materials, which in turn are constantly changing. At the same time, there are shortcomings in the organization of accounting for transactions with fixed assets that negatively affect the quality and efficiency of accounting and control processes, which determines the relevance and practical significance of this article.*

The purpose of the study is: *analysis of methods of accounting for fixed assets in corporations and formulation of proposals for its improvement.*

Research methods. *The methodological basis of the study is the general philosophical and general scientific methods of cognition of phenomena and processes in the accounting system. In the process of the study, the historical method was used, which made it possible to investigate the origin, formation and development of the category of fixed assets. When studying the theoretical and methodological principles of accounting for fixed assets, the dialectical method was used. When establishing the advantages and disadvantages of various methods of organizing accounting for fixed assets, the method of comparative analysis was used. To build forecasting models, correlation-regression analysis techniques were used.*

Research results. *The article reveals the features of accounting for fixed assets and provides suggestions for improving its organization in corporations.*

Field of application of results. *In the field of economic sciences and in the practical activities of corporations to improve the organization of fixed asset accounting.*

Conclusions according to the article. *The effectiveness of the enterprise depends on the correct organization of accounting, which allows for accurate, reliable and timely reflection in accounting of all business transactions with the aim of their impact on the production and economic activities of the enterprise and prompt intervention in case of deficiencies. The article proposes ways to improve the organization of accounting for fixed assets and accounting policy in corporations, which will improve domestic accounting according to international standards and reduce inconsistencies and problematic issues of accounting for fixed assets.*

Key words: *fixed assets, accounting organization, accounting for fixed assets, accounting policy, depreciation of fixed assets, revaluation of fixed assets.*

Постановка проблеми. В Україні існує пріоритетний напрямок реформування бухгалтерського обліку, який полягає у наданні організаціям можливості використовувати сучасні методи та способи обліку, включаючи ті, що визнані міжнародною практикою фінансової звітності. Нові підходи до обліку основних засобів, з одного боку, видаються більш гнучкими з метою економічного суб'єкта, з іншого – найдостовірніше демонструють характеристику активу «Основні засоби» для користувачів фінансової звітності.

Організація та методологія обліку основних засобів протягом тривалого часу передбачали розробку обліку кількісного складу та руху об'єктів, систематизацію структури та технічної озброєності, забезпечення контролю за безпекою. Трансформація методів обліку викликає необхідність участі фахівців, які підтверджують та забезпечують виконання умов визнання об'єктів основних засобів, розробку та перегляд елементів амортизації, що приймають рішення про припинення визнання об'єктів. Необхідність придбання об'єктів основних засобів підтверджується бізнес-планом корпорації, що визначає призначення об'єктів (виробничі підрозділи, які здійснюють випуск продукції, виконання робіт, надання послуг, продаж продукції, екологічний, орендний, управлінський види діяльності). Бізнес-планом корпорації також підтверджується здатність основних засобів забезпечувати економічні вигоди (дохід), можливість використання об'єкта основних засобів під час здійснення видів діяльності, визначення періоду забезпечення доходу, типологія та строк корисного використання активів, що дозволяє запропонувати метод амортизації. Визнання об'єктів основних засобів у корпоративному обліку та звітності здійснюється на підставі локального акту, який може мати формат протоколу, акта, рішення ради, комісії. Формування первісної вартості, визначення елементів амортизації щодо формування ліквідаці-

йної вартості та оціночного зобов'язання щодо майбутнього демонтажу, утилізації об'єкта, відновлення навколишнього середовища здійснюють спеціалісти маркетингового, екологічного та інших підрозділів корпорації. При настанні обставин, що свідчать про необхідність зміни елементів амортизації, до підготовки локальних актів залучаються фахівці виробничих та маркетингових підрозділів та інші. Формування публічної корпоративної звітності передбачає використання переоціненої вартості, а також тестування об'єктів основних засобів на знецінення. Здійснення розрахунків, що свідчать про зміну оцінки активів, проводиться фахівцями підрозділів корпорації, які мають об'єкти основних засобів, бухгалтерії, а також професійними оцінювачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням досліджуваної теми щодо організації та удосконалення обліку основних засобів займалися такі вітчизняні економісти, як Т.І. Галецька, О.В. Гамова, В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова, О.О. Довжик, М.В. Кравченко, Н.В. Кудлаєва, О.П. Левченко, В.Д. Попова, О.М. Рибалко, Н.М. Селіванова, Т.С. Шаровська та інші. Не применшуючи досягнень та результатів досліджень українських та зарубіжних учених, слід відзначити, що окремі проблеми в організації обліку основних засобів залишаються невирішеними. До них можна віднести такі питання, як: наближення вітчизняного обліку до міжнародних стандартів, документальне оформлення їх наявності та руху, особливості організації обліку основних засобів в корпораціях. Вони залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Метою статті є: розробка теоретичних підходів та організаційно-методологічних положень щодо організації обліку основних засобів в корпораціях.

Виклад основного матеріалу. Умови визнання основних засобів, визначення строку корисного використання, одиниць обліку, типології, методів оцінки, амортизації, списання основних

засобів представлені у НП(С)БО 7 «Основні засоби» [1]. Це положення також регулює методи формування первісної вартості об'єктів основних засобів та визначення їх справедливої вартості. Перевірка основних засобів на знецінення здійснюється відповідно до порядку, передбаченого НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» [2]. Формування облікової політики передбачає вибір методу систематизації та розкриття інформації у звітності, що найбільш адекватно відображає довілля, бізнес-процеси, інші фактори економічної діяльності корпорації. Знецінення та вибуття основних засобів внаслідок помилок, допущених при формуванні облікової політики, негативно впливають на стійкість корпорації.

Згідно НП(С)БО 7, «основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Виходячи з даного визначення та проаналізувавши основні положення законодавства, виділимо основні умови визнання активу об'єктом основних засобів:

1. Наявність у об'єкта матеріально-речової форми.
2. Об'єкт призначений для використання корпорацією у виробництві продукції, постачанні товарів, при виконанні робіт чи наданні послуг, для управлінських потреб або для надання корпорацією за плату у тимчасове користування.
3. Використання корпорацією об'єкта протягом тривалого часу, тобто терміну тривалістю понад один рік або звичайного операційного циклу, якщо він перевищує один рік.
4. Об'єкт придбаний для власного використання, тобто корпорація не передбачає подальшого перепродажу даного об'єкта.
5. Об'єкт здатний приносити корпорації економічні вигоди (дохід) у майбутньому.
6. Первісна вартість об'єкта основних засобів має перевищувати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів.

Умови визнання об'єктів основних засобів підтверджуються фахівцями корпорацій на основі плану технічного переозброєння та пов'язані між

собою, зокрема використання основних засобів підрозділами корпорації передбачає встановлення строку корисного використання, орієнтованого на наявність ринкового попиту на продукцію, роботи, послуги та отримання економічним суб'єктом доходу. Одним із документів у процесі визнання об'єктів основних засобів та забезпечення умов їх визнання є розробка корпорацією бюджетів продажу продукції, робіт, послуг, що забезпечують економічні вигоди корпорації протягом строку корисного використання об'єкта.

Відповідно до плану технічного переозброєння підготовку об'єктів основних засобів до визнання у бухгалтерському обліку здійснюють працівники корпорації та залучені спеціалісти. Як первинні документи можуть використовуватися наказ керівника про введення об'єктів в експлуатацію, акти (накладні) про введення об'єктів в експлуатацію, приймання-передачі основних засобів, інші затверджені корпорацією документи, де вказуються характеристика об'єкта, місцезнаходження, джерело фінансування придбання, рік випуску чи споруди, дата визнання об'єкта, результати випробувань об'єкта, відповідність об'єкту технічних умов. До актів (накладних) додається необхідна технічна документація (паспорти, специфікації, робочі інструкції).

Для цілей бухгалтерського обліку пропонуємо класифікувати основні засоби корпорації за групами. Для об'єднання основних засобів у групи необхідно виконання наступних умов:

- корпорація керує інвестиціями в об'єкти групової одиниці обліку та фінансуванням цих інвестицій на єдиній основі, тобто таким чином, що управлінські рішення щодо будь-яких об'єктів у складі цієї одиниці є взаємно обумовленими;
- усі об'єкти групової одиниці обліку виконують однорідну функцію в діяльності корпорації;
- елементи амортизації об'єктів у складі групової одиниці обліку збігаються або відрізняються не настільки, щоб ці відмінності мали на меті встановити єдину норму амортизації, що відображає характер надходження економічних вигід від інвестицій до об'єктів групової одиниці обліку;
- склад статей витрат, до яких включається амортизація групової одиниці обліку, і способи розподілу амортизації за цими статтями не відрізняються від складу статей та способів розподілу, якби амортизація нараховувалася по кожному об'єкту групової одиниці обліку;

– всі об'єкти групової одиниці обліку відносять-ся до однієї групи основних засобів, яка визначається корпорацією;

– усі об'єкти групової одиниці обліку входять в одну одиницю, що генерує кошти, або є корпоративними активами відповідно до МСБО 36 «Зменшення корисності активів» [3].

Угрупування об'єктів основних засобів здійснюється фахівцями технічних та виробничих підрозділів, оформляється локальним актом та використовується при формуванні облікової політики корпорації. При виконанні умов визнання об'єкт основних засобів оцінюється за первісною вартістю. Систематизація фактів господарського життя, пов'язаних із формуванням первісної вартості, здійснюється бухгалтером відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» [1].

Після визнання об'єкт основних засобів може відображатися у бухгалтерському обліку за переоціненою вартістю, яка істотно не відрізняється від справедливої вартості, яка визначається у порядку, передбаченому МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» [4]. Обраний в обліковій політиці спосіб оцінки основних засобів застосовується до всієї групи, а переоцінка проводиться у міру зміни справедливої вартості. Припускається ухвалення рішення про проведення переоцінки не частіше ніж один раз на рік (станом на кінець звітного року) методом, затвердженим в обліковій політиці. Також в обліковій політиці корпорації закріплюється метод систематизації інформації про суми дооцінки/уцінки основних засобів у бухгалтерському обліку. Суми переоцінки основних засобів, включених до складу сукупного фінансового результату, формують показник накопиченої дооцінки основних засобів, що відображається окремо у складі капіталу у бухгалтерському балансі корпорації. Тестування об'єктів основних засобів на знецінення дозволяє своєчасно оцінити ризики втрати вартості активами, виявити причини та винуватців виникнення ризику, визначити втрати та ухвалити обґрунтовані економічні рішення. При здійсненні капітальних вкладень, пов'язаних з покращенням або відновленням об'єкта основних засобів, первісна вартість об'єкта може бути збільшена на дату завершення робіт.

НП(С)БО 7 «Основні засоби» передбачає визначення активів, що характеризуються ознаками основних засобів, на основі суттєвості інформації про ці активи, але не містить вказівок

щодо оцінки вартісного ліміту в грошових одиницях. НП(С)БО 7 «Основні засоби» визначено лише загальний підхід до визначення корпорацією малоцінних активів, які мають ознаки основних засобів, але які можуть не враховуватися як основні засоби: об'єкти розглядаються для цілей обліку як малоцінні необоротні матеріальні активи, причому «підприємства можуть самостійно установлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів» [1]. Витрати на придбання, створення таких активів визнаються витратами періоду, в якому вони було здійснено. Необхідним є забезпечення належного контролю наявності та руху малоцінних активів, що є завданням виробничих підрозділів корпорації.

Елементи облікової політики, які розкривають порядок амортизації об'єктів основних засобів (термін корисного використання, ліквідаційна вартість, спосіб нарахування амортизації) затверджуються під час визнання об'єкта у бухгалтерському обліку та можуть переглядатися. У бухгалтерському обліку відображається зміна оцінювального значення. Амортизація об'єктів, нарахована в попередні періоди, не перераховується, а балансова вартість розподіляється на новий термін корисного використання, що залишився, на основі обраного методу амортизації. Дата початку нарахування амортизації у зв'язку зі зміною строку корисного використання об'єкта закріплюється в обліковій політиці корпорації. Доцільно відображати зміну строку корисного використання з початку звітного року, у якому відбулася зміна. Якщо зміна строку корисного використання обумовлена переведенням об'єктів у агресивне середовище, прийняттям обмежувальних нормативних документів, рішенням керівництва щодо оновлення основних засобів, амортизація може нараховуватися з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому сталася подія. Найбільш важливі дані про об'єкт основних засобів (підрозділ, вид діяльності, первісна вартість, елементи амортизації, інші) систематизуються в обліковому реєстрі.

Істотні зміни принципів та правил організації обліку основних засобів корпорацій передбачає внесення змін до облікової політики. Доцільно на підставі розпорядження керівника формувати робочу групу, що включає фахівців підрозділів корпорації, відповідальних за розробку та кон-

Зміст локального акта корпорації, який забезпечує підготовку облікової політики

Основні положення	Відповідальні підрозділи
Виконання умов визнання	Виробничі, маркетингові підрозділи (наявність матеріально-речовинної форми, використання при виробництві та продажу продукції для охорони навколишнього середовища, надання за плату в тимчасове користування, використання протягом періоду понад 12 місяців, забезпечення економічних вигод корпорації)
Встановлення ліміту вартості об'єктів основних засобів	Виробничі підрозділи корпорації
Визначення інвентарного об'єкту	Виробничі підрозділи корпорації
Визначення групи об'єктів основних засобів	Виробничі підрозділи корпорації
Визначення величини оцінного зобов'язання щодо майбутнього демонтажу, утилізації об'єкта, відновлення навколишнього середовища	Виробничі, маркетингові підрозділи корпорації
Визначення ліквідаційної вартості об'єктів основних засобів	Виробничі, маркетингові підрозділи корпорації
Визначення первісної вартості об'єктів основних засобів	Економічні підрозділи корпорації
Визначення переоціненої вартості об'єктів основних засобів	Виробничі, маркетингові, економічні підрозділи корпорації
Визначення терміну корисного використання об'єкта основних засобів	Виробничі, маркетингові підрозділи корпорації
Визначення методів амортизації об'єктів основних засобів	Виробничі, маркетингові підрозділи корпорації
Продаж об'єктів основних засобів	Маркетингові підрозділи корпорації
Списання об'єктів основних засобів	Виробничі підрозділи корпорації

троль виконання локального акта, що затверджує облікову політику. Основні положення локального акта щодо об'єктів основних засобів представлені в таблиці.

Очолує робочу групу працівник економічного підрозділу корпорації, якому відповідальні підрозділи направляють документи, що забезпечують розробку облікової політики (плани технічного переозброєння, модернізації, реконструкції, бюджети, акти приймання-передачі, акти виконаних робіт, довідки-розрахунки оціночних зобов'язань, ліквідаційної та відшкодованої вартості об'єктів основних засобів та інші документи). Робоча група забезпечує поточний контроль використання та руху основних засобів корпорації, зокрема, виявлення невикористовуваних виробничих потужностей, простоїв, інших факторів, що спричиняють ризик знецінення та втрати активів. Перспективним напрямом розвитку корпоративного обліку вважаємо використання стандартів економічного суб'єкта (корпоративних стандартів), що визначають порядок систематизації та розкриття інформації про окремі об'єкти обліку та елементи корпоративної звітності.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про необхідність формування облікової політики за допомогою різних фахівців корпорації. Прийняття рішення керівництвом корпорації про набуття (створення, інше надходження) основних засобів має підтверджуватись виконанням умов визнання об'єктів, найважливішим з яких є забезпечення економічної вигоди (доходу) протягом строку корисного використання. У бухгалтерському обліку корпорації дохід перетворюється на форму виручки, що забезпечується виробництвом та продажем продукції, виконанням робіт, послуг підрозділами корпорації. Виробниче споживання активів викликає витрати, пов'язані з нарахуванням амортизації, здійсненням ремонтів, технічним обслуговуванням основних засобів, інші. Найбільш суттєвим видом витрат є амортизація, яка виступає величиною постійною, нараховується незалежно від результатів діяльності корпорації у звітному періоді, і нарахування якої не зупиняється при простоях, припиненні використання основних засобів. Зміни технічних, ринкових, економічних, правових умов здійснення діяльності корпорації, погіршення показни-

ків економічної ефективності об'єктів основних засобів спричиняють знецінення активів, втрату корпорацією власного капіталу. Виконання положень облікової політики, своєчасне внесення змін, виявлення причин та винуватців зниження та відсутності економічної вигоди забезпечать стійкість діяльності корпорації.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Наказ Міністерства фінансів України N 92 від 27.04.2000 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів». Наказ Міністерства фінансів України N 817 від 24.12.2004 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів». Міжнародний стандарт від 01.01.2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MU12042>
4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 «Оцінка справедливої вартості». Міжнародний стандарт від 30.06.2017 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17025>

References:

1. Natsional'ne polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 7 «Osnovni zasoby». Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy N 92 vid 27.04.2000 r.: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>

2. Natsional'ne polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 28 Zmenshennya korysnosti aktyviv. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy N 817 vid 24.12.2004 r.: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text>

3. Mizhnarodnyy standart bukhhalters'koho obliku 36 «Zmenshennya korysnosti aktyviv». Mizhnarodnyy standart vid 01.01.2014: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ips.ligazakon.net/document/MU12042>

4. Mizhnarodnyy standart finansovoyi zvitnosti 13 «Otsinka spravedlyvoyi vartosti». Mizhnarodnyy standart vid 30.06.2017: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17025>

Дані про авторів

Зоріна Олена Анатоліївна,

д.е.н.; професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Національна академія статистики, обліку та аудиту
e-mail: alena07080978@gmail.com

Потапенко Анна Ігорівна,

магістр, Національна академія статистики, обліку та аудиту
e-mail: annak88a@gmail.com

Data about authors

Elena Zorina,

Doctor of Economics, Professor Department of Accounting, Audit and Taxation, National Academy of Statistics, Accounting and Audit
e-mail: alena07080978@gmail.com

Anna Potapenko,

Master's degree, National Academy of Statistics, Accounting and Audit
e-mail: annak88a@gmail.com

УДК 656.078.8 <https://orcid.org/0000-0002-9333-6886> <https://doi.org/10.5281/zenodo.14825183>

БАСЮК Т. П.

ХАБІБУЛІН А. Р.

Обґрунтування стратегічних рішень щодо впровадження сучасних технологій і створення конкурентних переваг підприємства (на прикладі ТОВ СП «Мирталь»)

Предметом дослідження є стратегічні рішення щодо впровадження сучасних технологій задля забезпечення конкурентних переваг підприємства.

Метою дослідження є визначення особливостей обґрунтування стратегічних рішень стосовно впровадження новітніх технологій задля забезпечення конкурентних переваг на сільськогосподарському підприємстві.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод ана-

лізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних. Результати роботи. У статті розглянуто економічний зміст та властивості конкурентних переваг підприємства. Представлено процес стратегічного управління конкурентними перевагами підприємства. Обґрунтовано впровадження сучасних технологій на підприємстві та їхній вплив на підвищення ефективності економічних показників і конкурентних переваг.

Висновки. Конкурентні переваги – це ті унікальні характеристики, властивості або ресурси, які дають підприємству певні вигоди чи сприятливу позицію порівняно з конкурентами на ринку, зокрема, приваблювати більше клієнтів. Сутність конкурентних переваг більш повно проявляється через їх властивості, серед яких: порівняльний характер, прив'язаність до конкретних умов і причин, знаходження під впливом множини різномірних чинників, адаптивність, стійкість, ефективність. Конкурентні переваги розглядають як об'єкт стратегічного управління, завданням якого є виявлення, створення, підтримка та посилення унікальних можливостей і ресурсів підприємства, які дозволяють йому перевершити конкурентів і здобути стійкі конкурентні позиції на ринку. Зазначене стає можливим завдяки використанню в діяльності підприємства інноваційних технологій, які також впливають і на рівень фінансово-економічних показників підприємства. Здійснено аналіз позитивного впливу запроваджених на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «СП»-«МИРТАЛЬ» новітніх технологій: геоінформаційна система FortMonitor, сервіс електронного документообігу «Вчасно». Розглянуто можливості впровадження на підприємстві цифрових технологій, серед яких найважливішими на сучасному етапі є: інтернет-технології, інформаційно-комунікаційні технології, сенсори і датчики, штучний інтелект. Визначено напрямки посилення конкурентних переваг від впровадження сучасних технологій сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано доцільність впровадження технології інтернет-платформи для ТОВ «СП»-«МИРТАЛЬ», яка складатиметься з корпоративного веб-сайту та інтернет-магазину.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегічне рішення, конкурентна перевага, інноваційні технології, інтернет-технології, сільськогосподарське підприємство.

BASIUK T. P.
KHABIBULIN A. R.

Substantiation of strategic decisions regarding the implementation of modern technologies and the creation of competitive advantages of the enterprise (on the example of LLC AE «Myrtal»)

The subject of the study is strategic decisions regarding the implementation of modern technologies to ensure competitive advantages of the enterprise.

The purpose of the study is to determine the features of substantiation of strategic decisions regarding the implementation of modern technologies to ensure competitive advantages at an agricultural enterprise.

Research methods. The work uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article considers the economic content and properties of the competitive advantages of the enterprise. The process of strategic management of the competitive advantages of the enterprise is presented. The implementation of modern technologies at the enterprise and their impact on increasing the efficiency of economic indicators and competitive advantages is substantiated.

Conclusions. Competitive advantages are those unique characteristics, properties or resources that give the enterprise certain benefits or a favorable position compared to competitors in the market, in particular, attracting more customers. The essence of competitive advantages is more fully manifested through their properties, including: comparative nature, attachment to specific conditions and reasons, being under the influence of a variety of heterogeneous factors, adaptability, stability, efficiency. Competitive advantages are considered as an object of strategic management, the task of which is to identify, create, support and strengthen the unique capabilities and resources of the

enterprise, which allow it to surpass competitors and gain stable competitive positions in the market. This becomes possible due to the use of innovative technologies in the enterprise's activities, which also affect the level of financial and economic indicators of the enterprise. An analysis of the positive impact of the latest technologies introduced at the agricultural enterprise LLC AE «MYRTAL» was carried out: the FortMonitor geoinformation system, the «Vchasno» electronic document flow service. The possibilities of implementing digital technologies at the enterprise are considered, among which the most important at the present stage are: Internet technologies, information and communication technologies, sensors and gauges, artificial intelligence. The directions of strengthening competitive advantages from the implementation of modern technologies of agricultural enterprises are determined. The feasibility of implementing the technology of the Internet platform for LLC AE «MYRTAL», which will consist of a corporate website and an online store, is substantiated.

Keywords: *strategic management, strategic decision, competitive advantage, innovative technologies, Internet technologies, agricultural enterprise.*

Постановка проблеми В епоху стрімкого технологічного розвитку та надзвичайних змін в економічному та правовому середовищі, питання впровадження та використання сучасних технологій на підприємствах стають домінуючими для забезпечення їхньої конкурентоспроможності і стійкості. Посилення конкурентних переваг підприємства від впровадження сучасних технологій потребує значних інвестицій, рішення щодо яких скеровує діяльність в стратегічній перспективі і потребує особливого обґрунтування. Стратегічні рішення мають довгостроковий, всеохоплюючий і глибокий вплив на діяльність підприємств і на їхні позиції на конкурентному ринку. Виокремлення потребують сільськогосподарські підприємства в Україні, які є тяглими до традиційних ресурсів, але потребують новітніх технологій. Необхідність розуміння змісту процесу і вміння використовувати спеціальні методи для обґрунтування стратегічних рішень щодо вкладення підприємствами сільськогосподарства в сучасні техніку і технології пояснюється також бажанням інвесторів долучитися до цього процесу власним капіталом.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематикою конкурентоспроможності і конкурентних переваг підприємств та продукції займалися вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед вітчизняних вчених: Близнюк С.В., Вінченко І.І., Гарачук Ю.О., Дмитрієв І.А., Кваско А.В., Ковтун О.І., Манн Р.В., Сливінська О.Б., Янковий О.Г., Яцковий Д.В. У працях зазначених вчених розглядалися сутність конкурентоспроможності і конкурентних перевагах [1, 5], методи їхньої оцінки [6, 8, 9, 11, 12], напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства [3, 4, 11], способи визначення рівня конкурентоспроможності продукції [3, 8]. Відомий зарубіжний вчений

М. Портер здійснював теоретичні і практичні дослідження стосовно конкурентних стратегій [10], Клейтон Крістенсен розробив теорію підричних інновацій [7].

Незважаючи на всі наукові досягнення питання дослідження впливу впровадження сучасних технологій на посилення конкурентних переваг сільськогосподарського підприємства потребують детального вивчення та аналізу.

З огляду на вище зазначене метою статті є вивчення і розробка практичних рекомендацій щодо посилення конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств за рахунок впровадження сучасних технологій.

Виклад основного матеріалу. У світі зберігається значний інтерес до розвитку національних економік на інноваційній основі, впровадження сучасних технологій як вагомої запоруки підвищення їхньої конкурентоспроможності і посилення конкурентних переваг і зростання рівня добробуту населення. Добре усвідомлюючи це, на державному та місцевому рівнях приймаються численні нормативно-правові акти й програми, розробляються проекти, спрямовані на інноваційний технологічний і технічний розвиток різних галузей та сфер бізнесу.

Науковці активно розробляють як власне інновації, так і рекомендації щодо їх вдалого впровадження та ефективного використання. Власники підприємств запроваджують окремі технічні, технологічні та організаційні інновації та технічні і технологічні рішення для підвищення власного рівня конкурентоспроможності і посилення конкурентних переваг.

Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемам конкурентоспроможності підприємств, показує, що існує декілька підходів до визначення

сутності «конкурентних переваг», за допомогою яких можна сформулювати, що конкурентні переваги – це ті унікальні характеристики, властивості або ресурси, які дають підприємству певні вигоди чи сприятливу позицію порівняно з конкурентами на ринку, зокрема, приваблювати більше клієнтів.

Сутність конкурентних переваг більш повно проявляється через їх властивості, серед яких:

1) порівняльний, відносний характер (виявляються лише за умов порівняння цього об'єкта з іншими);

2) прив'язаність до конкретних умов і причин (географічних, часових);

3) знаходження під впливом множини різних чинників (зовнішні і внутрішні фактори можуть як посилювати, так і послаблювати конкурентні переваги);

4) адаптивність (можливість адаптації певної конкурентної переваги до умов, що змінюються);

5) стійкість (спроможність конкурентної переваги зберігати свою цінність протягом тривалого періоду часу);

6) ефективність (досягнення визначеного результату від використання конкурентної переваги на одиницю витрат, пов'язаних з її реалізацією).

Задля збереження підприємством конкурентних переваг як стратегічного фактору успіху потрібно, щоб вони відповідали таким вимогам:

1) базувалися на оригінальних можливостях підприємства, які неможливо або важко скопіювати;

2) забезпечували унікальність торгової марки у довгостроковій перспективі;

3) задовольняли специфічні потреби клієнтів.

З огляду на зазначене конкурентні переваги розглядають як об'єкт стратегічного управління, завданнями якого є виявлення, створення, підтримка та посилення унікальних можливостей і ресурсів підприємства, які дозволяють йому перевершити конкурентів і здобути стійкі конкурентні позиції на ринку. Цей процес включає в себе:

Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства з метою виявлення потенційних конкурентних переваг.

Розробку стратегій для створення нових або посилення існуючих конкурентних переваг.

Ефективне розподілення та використання ресурсів підприємства для реалізації обраної стратегії.

Постійний моніторинг та аналіз дій конкурентів, змін на ринку та в галузі для своєчасної адаптації

та коригування стратегій управління конкурентними перевагами.

Підтримку та розвиток ключових компетенцій і можливостей підприємства, що забезпечують його конкурентні переваги.

Захист та посилення конкурентних переваг за допомогою різних інструментів, таких як інновації, патентування, захист інтелектуальної власності тощо.

На рисунку 1 представлено процес стратегічного управління конкурентними перевагами підприємства.

Конкурентні переваги підприємств від впровадження сучасних технологій підвищує конкурентоспроможність і мають взаємний вплив. Сучасні технології створюють конкурентні переваги. Конкурентні переваги стимулюють впровадження сучасних технологій. Конкурентні переваги забезпечують ресурси для технологічного розвитку суб'єктів бізнесу

Перевагами впровадження сучасних технологій на підприємстві, крім позитивного впливу на економічні показники його діяльності, є:

1) забезпечення створення та впровадження на ринок нових, інноваційних продуктів, що сприяють появі нових галузей промисловості, відповідних робочих місць та доходів;

2) сприяння підвищенню ефективності виробництва шляхом цифровізації та взаємозв'язку виробничих процесів (оптимізація енергоефективності та витрат, зниження операційних витрат, покращення використання капіталу, якість людських ресурсів та зв'язку із сферою послуг);

3) поліпшення умов праці промислових працівників шляхом впровадження нових процесів праці і доручень, підвищення кваліфікаційних стандартів робочої сили; сприяння екологічній стійкості процесів промислового виробництва;

4) сприяння розвитку наукомістких бізнес-послуг;

5) забезпечення високої продуктивності підприємств.

Розглянемо процес стратегічного управління формуванням конкурентних переваг на прикладі сільськогосподарського підприємства ТОВ «СП»МИРТАЛЬ».

Задля підвищення конкурентних переваг за рахунок сучасних технологій на зазначеному підприємстві була введена геоінформаційна система (ГІС) FortMonitor. У сільському господарстві ГІС використовуються для точного землеробства, управління земельними ресурсами, моніторингу

Рисунок 1. Процес стратегічного управління конкурентними перевагами підприємства

врожаю та прогнозування погоди. Однією з ключових функцій ГІС є можливість створення карт земельних ділянок, які включають інформацію про ґрунт, рельєф та стан рослинності. Такі карти допомагають фермерам приймати обґрунтовані рішення щодо внесення добрив, зрошення та інших агротехнічних заходів. ГІС також можуть виконувати просторовий аналіз, який допомагає визначити найкращі місця для посіву або встановлення зрошувальних систем. Це дозволяє оптимізувати використання земельних ресурсів, зменшуючи втрати та підвищуючи врожайність. Вони також можуть використовуватися для моніторингу стану посівів у режимі реального часу. Використовуючи супутникові зображення та інші дані, фермери

можуть відстежувати зростання культур, виявляти проблеми, такі як хвороби або шкідники, та вживати необхідних заходів. Завдяки ГІС фермери можуть визначити, які ділянки потребують більше води або добрив, а які – менше. Це зменшує ризик перевитрат ресурсів і покращує якість врожаю. Використовуючи ці системи, фермери можуть автоматизувати багато процесів, таких як зрошення або внесення добрив. Наприклад, замість того щоб рівномірно розподіляти добрива або воду по всьому полю, фермери можуть застосовувати ці ресурси саме там, де вони найбільше потрібні. Це дозволяє зменшити споживання ресурсів, скоротити витрати та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

Таблиця 1. Економія витрат на паливо, добрива та пестициди та ЗЗР внаслідок впровадження технології ГІС на ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» у 2019–2020рр.

Назва	2020 р	2021 р.	Абсолютне відхилення (+,-)	Відносне відхилення (%)
Паливо, т	360,7	346,3	-14,4	-3,9
Добрива, т	378,1	371,5	-6,61	-1,7
Пестициди та ЗЗР, л	15197,4	15129,9	-67,5	-0,5

З впровадженням такої системи на підприємстві у 2020 році, певні статті витрат почали зменшуватися, а саме: витрати на паливо, добрива, витрати на пестициди. В таблиці 1 представлено порівняння показників 2020 року та 2021 років відносно даних витрат, і зауважимо, що при цьому загальна площа посівів не змінювалася (згідно даних Звіту з використання та запасів палива (№4–мтп) та Звіту про використання добрив та пестицидів (СГ–9) за 2020–2021 роки).

Після запровадження системи спостерігалось значне зниження споживання палива з 360,7 тон до 346,3 тон, що є абсолютним відхиленням у 14,4 тони та відносним відхиленням на 3,9%. Таке скорочення може бути результатом більш ефективного планування та контролю за використанням транспорту, що включає оптимізацію маршрутів і зменшення часу простою. Щодо добрив, то їх споживання також зменшилося з 378,14 тон до 371,53 тон, з абсолютним відхиленням у 6,61 тони і відносним відхиленням у 1,74%. Це зниження можна пояснити більш точним застосуванням добрив, базуючись на даних про стан ґрунту та потреби рослин, що забезпечується системою FortMonitor. У випадку з пестицидами та засобами захисту рослин спо-

стерігалось невелике зменшення від 15197,44 літрів до 15129,91 літрів, що дає абсолютне відхилення у 67,53 літра та відносне відхилення у 0,45%. Це може свідчити про більш виважене і цілеспрямоване використання пестицидів, зменшуючи зайве навантаження на навколишнє середовище та оптимізуючи витрати.

Загалом, впровадження FortMonitor дозволило підприємству ефективніше використовувати ресурси в порівнянні з основними конкурентами.

Також позитивний вплив на процес управління підприємством мало запровадження цифрового документообігу у 2021 році. Використання сервісу миттєвого обміну електронними документами «Вчасно» дозволило підписувати, надсилати, отримувати та зберігати документи онлайн, що вплинуло на швидкість документообігу та обміну документами між контрагентами. Це дозволило значно прискорити бізнес-процеси та зменшити кількість помилок у документації. Важливо відзначити і зменшення загальних витрат на управління документацією, що дозволило скоротити адміністративні витрати.

Отже, користування сервісом «Вчасно» надає підприємству кілька конкурентних переваг, які представлено в таблиці 2.

Таблиця 2. Конкурентні переваги для ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» від сервісу «Вчасно»

Конкурентна перевага	Зміст переваги
Ефективність обробки документів	Автоматизація процесу електронного документообігу значно зменшує час, необхідний для обробки документів
Зниження витрат:	Застосування електронного документообігу знижує потребу в папері, поштових послугах та зберіганні документації
Підвищення безпеки даних:	Забезпечує високий рівень безпеки обміну документами через застосування сучасних методів шифрування і аутентифікації, що зменшує ризик витоку конфіденційної інформації
Юридична значущість:	Документи, оброблені через «Вчасно», мають юридичну силу, що дозволяє їх використовувати в офіційних цілях без додаткового підтвердження
Мобільність та доступність:	Сервіс дозволяє керувати документообігом з будь-якої точки світу, де є доступ до інтернету, забезпечуючи оперативний доступ до важливих документів та їх обробку в реальному часі
Відповідність регуляціям	«Вчасно» розроблено з урахуванням специфіки українського законодавства, що забезпечує відповідність всім локальним регуляторним вимогам.

Джерело: складено авторами.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» є збитковим підприємством за останні два роки, що є негативною тенденцією в роботі підприємства. Запровадження сучасних технологій в діяльність підприємства з 2021 року майже не відбувалося, що підтверджується аналізом показників: коефіцієнт оновлення техніко-технологічної бази знизився на 40% у 2022 році порівняно з 2021 роком, а у 2023 порівняно з попереднім роком зріс на 33%; частка нових технологій за об'ємом виробленої продукції у 2023 році порівняно із 2021 збільшилася на 0,15 відсоткових пункти; збитковість основних засобів з 2022 року зберігає негативну тенденцію зростання.

З огляду на виявлені тенденції запропоновано розглянути можливості запровадження сучасних технологій на підприємстві ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» з метою збільшення обсягів реалізації продукції, особливо за рахунок запасів готової продукції в елеваторних сховищах, щоб зменшити витрати і втрати від зберігання продукції, та покращення конкурентних позицій.

Серед існуючих варіантів цифрових технологій, які можуть використовуватися сільськогосподарськими підприємствами, є такі групи: космічні технології, інтернет – технології, інформаційно – комунікаційні технології (ІКТ), сенсори і датчики, штучний інтелект (див.рис.2)

Крім цього, чинниками підтримання конкурентних переваг для підприємств з виробництва сільськогосподарської продукції є: енергозберігаючі технології вирощування, зберігання, перероблення, транспортування та реалізації продукції; впровадження інноваційних методів

селекційної роботи в рослинництві та тваринництві; удосконалена система техніко-технологічних та агротехнічних заходів виробництва продукції; впровадження сучасних технологій цифрової трансформації.

Впровадження сучасних технологій відіграє ключову роль у посиленні конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств в напрямках, які презентовано в таблиці 3.

Очевидно, що зниження конкурентоспроможності підприємства не тільки зменшує показники ефективності, але й збільшує асиметрію розподілу ефекту в бік менших значень.

Як зазначалося вище підприємство ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» має непокритий збиток у 2023 році в розмірі (-25485,6) тис. грн., що пов'язано, насамперед, не скільки із неефективною діяльністю підприємства, а із військовими діями спричиненими російсько-українською війною, що створили ряд економічних проблем: затримка і тимчасова відсутність експортних поставок продукції, підвищення собівартості продукції, пошкодження територій земельних ділянок, яка є в оренді та власності керівництва агропідприємства тощо. Разом з тим на підприємстві в елеваторі зберігається готова сільськогосподарська продукція, яка готова до реалізації, і для цього варто застосувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології такі як інтернет-платформа, що інтегрує корпоративний веб-сайт та інтернет-магазин.

Така ініціатива дозволить підприємству отримати наступні переваги від впровадження проекту:

Капіталізувати переваги цифрових технологій Індустрії 4.0, зокрема Інтернет-речей, хмар-

<p>КОСМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Супутникові знімки (космічне зондування, мультиспектральна зйомка) 2. Безпілотні літальні апарати (БПЛА) 3. Мала авіація (дрони) 	<p>СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ</p>	<p>ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. IoT (аграрний Інтернет речей) 2. 4-G і 5-G – Інтернет 3. Аграрні онлайн-додатки та сервіси 4. Блокчейн-технології 5. Старт-контракти 6. Агрофоруми
<p>СЕНСОРИ ТА ДАТЧИКИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інтелектуальні бюсенсори. 2. Високотехнологічні аграрні датчики (з вбудованими модулями передачі даних). 	<p>ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ (ІКТ)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цифрові платформи, використання веб-сайтів і відкриття інтернет-магазинів продажу 2. Аграрні мобільні месенджери 	<p>ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ (ШІ)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Робототехніка 2. BigData (обробка структурованих і неструктурованих даних) 3. 3D-друк

Рисунок 2. Сучасні цифрові технології аграрного бізнесу для посилення конкурентних переваг підприємств

Джерело: складено авторами на основі даних [2].

Таблиця 3. Напрямки посилення конкурентних переваг від впровадження сучасних технологій сільськогосподарських підприємств

№	Напрямки і шляхи посилення конкурентних переваг
1	Розширення ринків збуту і реалізації продукції. Впровадження цифрової платформи електронної комерції відкриває нові канали реалізації продукції, розширює ринкове охоплення.
2	Підвищення конкурентоспроможності продукції. Інноваційні технології модернізують виробництво, підвищують продуктивність, скорочують витрати, що робить продукцію більш конкурентоспроможною.
3	Залучення інвестицій. Інноваційні сільгосппідприємства є привабливими для інвесторів через високий потенціал зростання.
4	Екологічність. Точне землеробство зменшує використання добрив, пестицидів, економить водні ресурси, що робить виробництво більш екологічним.
5	Оптимізація процесів виробництва. Технології Інтернет–речей, великих даних, штучного інтелекту дозволяють збирати та аналізувати дані про стан обґрунтувань, врожайності, метеоумов для оптимізації використання ресурсів, прогнозування врожаїв та підвищення продуктивності.
6	Підвищення ефективності. Автоматизація технологічних процесів, використання безпілотної сільгосптехніки, роботизованих систем дозволяє мінімізувати людські ресурси, економити час та знижувати витрати.
7	Покращення якості продукції. Точне землеробство, використання датчиків та аналітичних систем забезпечує якість на всіх етапах контролю вирощування та переробки сільгосппродукції.
8	Прозорість і відстеження. Технології блокчейну забезпечують прозорий ланцюг постачання та відстеження продукції від поля до споживача.

Джерело: складено авторами на основі даних [9, 18].

них обчислень, аналітики великих даних та інших інноваційних рішень для оптимізації бізнес–процесів та підвищення ефективності діяльності.

Розширити канали збуту та диверсифікувати ринкові охоплення шляхом інтеграції електронної комерції. Створення онлайн–магазину відкриває нові можливості для реалізації продукції, зменшить витрати на пошук нових покупців продукції.

Покращити клієнтський досвід та підвищити лояльність споживачів за допомогою зручного доступу до інформації про компанію, товари та послуги через корпоративний сайт та онлайн–магазин.

Підвищити конкурентоспроможність за рахунок переваг цифрової присутності, оптимізова–

них бізнес–процесів та можливостей аналітики великих даних для прийняття рішень.

Зменшення витрат на отримання маркетингової інформації, на рекламу, на внутрішні і зовнішні комунікації, на оренду офісних приміщень і організацію робочих місць, на персонал, на закупівлю товарів і послуг.

Очікуваними економічними вигодами від впровадження технології інтернет–платформи для ТОВ «СП «МИРТАЛЬ» є посилення конкурентних переваг за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції з відносно меншими витратами і, відповідно, збільшення операційного прибутку. З урахуванням воєнних дій, нестабільного еконо–

Таблиця 4. Обґрунтування ефективності проєкту для ТОВ «СП «МИРТАЛЬ»

Показники	Рік			Всього
	2025	2026	2027	
Інвестиційні витрати, тис. грн.	244,5			244,5
Додатковий чистий прибуток, тис. грн.	1399,7	1399,7	1399,7	4199,2
Приріст амортизаційних відрахувань, тис.грн.	81,5	81,5	81,5	244,5
Чистий грошовий потік, тис. грн.	1481,2	1481,2	1481,2	4443,7
Коефіцієнт дисконтування (ставка 13,5%*)	0,88	0,77	0,68	–
Дисконтований грошовий потік, тис.грн.	1303,5	1140,5	1007,2	3451,2
Чистий приведений дохід, тис.грн.	–	–	–	3206,7
Індекс дохідності	–	–	–	14,1
Термін окупності, роки	–	–	–	0,17

Джерело: складено та розраховано авторами.

* 13,5% з 26 квітня 2024 року облікова ставка НБУ

мічного середовища, інфляційних процесів, зміною курсу іноземної валюти, враховуючи умови зберігання с/г продукції в елеваторах, результати обрахунку ефективності проектного рішення представлено в таблиці 4.

Інвестиційні витрати підприємства щодо проекту пов'язані з розробкою сайту та його розміщенням в мережі Інтернет (реєстрація доменного імені та хостинг), наповненням сайту відносяться до 6 групи нематеріальних активів – інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) – термін дії їхнього користування не менше 10 років згідно законодавства, що призводить до отримання додаткових амортизаційних відрахувань.

Значення показників проектної ефективності свідчать про доцільність здійснення запропонованої ініціативи.

Висновок

Реалізація проекту з впровадження корпоративного веб-сайту та відкриття інтернет – магазину є вкрай важливим кроком для підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, оскільки це дозволяє суттєво збільшити обсяг продажів, розширити присутність на ринку, покращити фінансові показники та загалом підвищити рентабельність виробництва. Успішний онлайн-канал збуту продукції стане потужним драйвером зростання доходів, чистого прибутку, підвищення продуктивності праці та покращення всіх ключових показників ефективності діяльності ТОВ «СП «МИРТАЛЬ». Запропонований проект розкриває новий вектор розвитку для підприємства, забезпечуючи доступ до нових ринків збуту, залучаючи додаткові клієнтські сегменти та оптимізуючи бізнес-процеси, що в кінцевому підсумку позитивно відзеркаляться на зміцненні фінансового стану, нарощуванні виробничих потужностей та підвищенні конкурентоспроможності підприємства і його конкурентних переваг в цілому.

Список використаних джерел:

1. Близнюк С.В., Остапенко А.В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 7. С. 41–42.
2. Буяк Л.А. Сучасні тенденції та основні теоретичні підходи до цифрової трансформації агробізнесу. Проблеми розвитку економіки. 2023. № 6(17). С. 50–62.

3. Вініченко І.І., Маховський Д.В. Напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств з переробки сільськогосподарської продукції. Ефективна економіка. 2014. Вип.12.

4. Гарачук Ю.О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 2. С. 60–66.

5. Дмитрієв І.А. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.

6. Кваско А.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Економічні науки. 2017. № 1(54). С. 111–118.

7. Кристенсен Клейтон. Дилема інноватора. Як нові технології нищать сильні компанії. Київ: Yakaboo Publishing, 2017. 276с.

8. Ковтун О. І. Оцінка конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агропродовольчого сектора в контексті формування стратегії їх виходу та діяльності на зовнішніх ринках. Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences, № 63 (1 жовтня 2021): С.42–51. URL: <http://dx.doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-07>.

9. Манн Р.В. Методичні засади формування конкурентних переваг підприємства. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 5 (05). С.121–127.

10. Портер М. Стратегія конкуренції. Київ: Основи, 1997. 390 с

11. Сливінська О.Б., Бондар О.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Економіка та управління національним господарством. 2019. Вип.3(14). С. 96–99.

12. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.

13. Яцковий Д. В. Сучасні методика оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип.4 (51). С.183–188.

References:

1. Blyzniuk S.V., Ostapenko A.V. Konkurentnyi potentsial pidpriemnytstva yak katehoriia suchasnykh ekonomichnykh doslidzhen. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2016. № 7. S. 41–42.
2. Buiak L.A. Suchasni tendentsii ta osnovni teoretychni pidkhody do tsyfrovoy transformatsii ahrobiznesu. Problemy rozvytku ekonomiky. 2023. № 6(17). S. 50–62.
3. Vinichenko I.I., Makhovskyi D.V. Napriamy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv z pererobky silskohospodarskoi produktsii. Efektyvna ekonomika. 2014. Vyp.12.

4. Harachuk Yu.O. Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva za rakhunok upravlinnia konkurentospromozhnosti. Aktualni problemy ekonomiky. 2008. № 2. С. 60–66.

5. Dmytriiev I.A. Konkurentospromozhnist pidpriemstva: navch. posib. Kharkiv: FOP Brovin O.V., 2020. 340 s.

6. Kvasko A.V. Analiz metodiv otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva. Ekonomichni nauky. 2017. № 1(54). S. 111–118.

7. Krystensen Kleiton. Dylema innovatora. Yak novi tekhnolohii nyshchat sylni kompanii. Kyiv. Yakaboo Publishing, 2017. 276s

8. Kovtun O. I. Otsinka konkurentospromozhnosti vitchyznianskykh pidpriemstv ahroprodovolchoho sektora v konteksti formuvannia stratehii yikh vykhodu ta diialnosti na zovnishnikh rynkakh. Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences, № 63 (1 zhovtnia 2021): S.42–51. URL: <http://dx.doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-07>.

9. Mann R.V. Metodichni zasady formuvannia konkurentnykh perevah pidpriemstva. Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka. 2023. Vyp. 5 (05). S.121–127.

10. Porter M. Stratehiia konkurentsii. Kyiv: Osnovy, 1997. 390 s.

11. Slyvinska O.B., Bondar O.V. Konkurentospromozhnist silskohospodarskoi produktsii. Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom. 2019. Vyp.3(14). S. 96–99.

12. Yankovyj O.H. Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia: monohrafiia. Odesa: Atlant, 2013. 470 s.

13. Yatskovyi D. V. Suchasni metodyky otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. 2013. Vyp.4 (51). S.183–188.

Дані про автора

Басюк Тетяна Петрівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і права Національного університету харчових технологій

e-mail: basuk@ukr.net

Хабібুলін Артем Русланович,

випускник Національного університету харчових технологій, Навчально-Наукового інституту економіки і управління, кафедри економіки і права, освітньої програми «Економіка підприємства», освітнього ступеня «Бакалавр»

e-mail: khabibulin.artem.ua@gmail.com

Data about the authors

Tetyana Basiuk,

PhD in Economics, Associate Professor of Economics and Law, National University of Food Technologies

e-mail: basuk@ukr.net

Artem Khabibulin,

Graduate of the National University of Food Technologies, Educational and Scientific Institute of Economics and Management, Department of Economics and Law, educational program «Enterprise Economics», educational degree «Bachelor»

e-mail: khabibulin.artem.ua@gmail.com

УДК 336.2:658.15

<https://doi.org/10.5281/zenodo.148251810>

БОЙКО В. В.

Інструменти податкового регулювання переробної промисловості України в особливий період

Предметом дослідження є інструменти податкового регулювання переробної промисловості України в умовах особливого періоду, зокрема в контексті кризових ситуацій, таких як військовий стан або економічна нестабільність.

Метою дослідження є визначення основних інструментів податкового регулювання переробної промисловості України в умовах особливого періоду, оцінка їх впливу на стабільність галузі та розробка рекомендацій для оптимізації податкової політики в ці складні часи.

Методи дослідження включають аналіз та синтез, емпіричне вивчення інформації для оцінки ефективності податкових інструментів. Також в статті застосовуються індукція, дедукція для аналізу наслідків змін у податковій політиці.

Результати роботи полягають у виявленні основних податкових інструментів, що використовуються для підтримки переробної промисловості України в особливий період, а також в оцінці їх впливу на розвиток цього сектору економіки. Результати дослідження демонструють ефективність використання певних податкових інструментів для стимулювання переробної промисловості

в Україні, зокрема в умовах економічної нестабільності. Крім того, аналіз показав, що комплексний підхід до податкового регулювання може стати основою для покращення інвестиційної привабливості та стійкості галузі в майбутньому.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути застосовані в процесі державного економічного планування та розвитку переробної промисловості, а також у податковій політиці на рівні державних органів. Вони можуть стати основою для розробки рекомендацій щодо вдосконалення податкового регулювання та стимулювання економічного зростання в умовах нестабільності.

Висновки. В результаті дослідження було встановлено, що податкове регулювання переробної промисловості України в особливий період має суттєвий вплив на економічну стабільність підприємств, однак існують проблеми у вигляді нестабільності податкової політики та складності адміністрування податків. Також було виявлено, що існує необхідність оптимізації податкових інструментів та введення стимулів для інвестицій у модернізацію виробництва.

Ключові слова: податкове регулювання, переробна промисловість, особливий період, податкові пільги, економічна стабільність, інвестиції, модернізація виробництва, оптимізація податкових механізмів, стимулювання бізнесу, податкові стимули.

BOYKO V. V.

Tools for tax regulation of the Ukrainian manufacturing industry in a special period

The subject of the research is the tax regulation instruments of the processing industry of Ukraine in a special period, in particular in the context of crisis situations, such as martial law or economic instability.

The aim of the research is to determine the main tax regulation instruments of the processing industry of Ukraine in a special period, assess their impact on the stability of the industry and develop recommendations for optimizing tax policy in these difficult times.

The research methods include analysis and synthesis, empirical study of information to assess the effectiveness of tax instruments. The article also uses induction and deduction to analyze the consequences of changes in tax policy.

The results of the work consist in identifying the main tax instruments used to support the processing industry of Ukraine in a special period, as well as in assessing their impact on the development of this sector of the economy. The results of the study demonstrate the effectiveness of using certain tax instruments to stimulate the processing industry in Ukraine, in particular in conditions of economic instability. In addition, the analysis showed that a comprehensive approach to tax regulation can become the basis for improving the investment attractiveness and sustainability of the industry in the future.

Scope of the results. The results of the study can be applied in the process of state economic planning and development of the processing industry, as well as in tax policy at the level of state bodies. They can become the basis for developing recommendations for improving tax regulation and stimulating economic growth in conditions of instability.

Conclusions. As a result of the study, it was found that tax regulation of the processing industry of Ukraine in a special period has a significant impact on the economic stability of enterprises, however, there are problems in the form of instability of tax policy and complexity of tax administration. It was also found that there is a need to optimize tax instruments and introduce incentives for investments in the modernization of production.

Keywords: tax regulation, processing industry, special period, tax benefits, economic stability, investments, modernization of production, optimization of tax mechanisms, business incentives, tax incentives.

Постановка проблеми. Податкове регулювання переробної промисловості України в особливий період стикається з низкою важливих викликів, які вимагають термінових рішень. Військові

дії та пов'язані з ними економічні наслідки призводять до руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат на енергоресурси та забезпечення безпеки

підприємств. У таких умовах наявна система оподаткування часто виявляється недостатньо гнучкою, щоб забезпечити необхідну підтримку галузі. Крім того, податкові стимули, які раніше використовувалися для розвитку промисловості, можуть бути недовірними або непридатними в умовах кризи що посилює фінансове навантаження на підприємства, знижує їхню конкурентоспроможність та обмежує можливості для модернізації. Особливої уваги потребує проблема адаптації податкових механізмів до сучасних викликів, щоб сприяти відновленню виробництва, залученню інвестицій та збереженню робочих місць.

Отже, інструменти податкового регулювання в переробній промисловості мають бути переосмислені з урахуванням сучасних реалій, аби стати дієвими для економічного відновлення та стійкого розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження, присвячені інструментам податкового регулювання переробної промисловості України, висвітлюють низку важливих аспектів. Існують праці, де аналізуються методи, принципи та ключові засади інноваційної реалізації податкового механізму які можливо використати в процесі вирішення проблематики оподаткування [1–6]. Такі дослідження підкреслюють необхідність адаптації податкової політики до сучасних викликів, зокрема в умовах особливих періодів, для забезпечення стійкого розвитку переробної промисловості України та підтримки інноваційного розвитку [7–11]. Представлені праці демонструють багатогранність досліджень, що стосуються регулювання економічних процесів, зокрема в контексті переробної промисловості. Основна їхня цінність полягає в аналізі стратегій державного управління, механізмів інноваційного розвитку, впливу макроекономічних умов і податкової політики на промислові підприємства [12–16]. Дослідження охоплюють як загальні аспекти податкового регулювання, так і спеціалізовані питання, пов'язані з інноваціями, конкурентоспроможністю, маркетинговими стратегіями та управлінням ресурсами [17–29]. Попри вагомий внесок у теоретичне та методологічне розуміння, дослідження недостатньо враховують особливі умови функціонування переробної промисловості в періоди криз, таких як військовий стан чи економічна нестабільність. Відсутність систематизованого аналізу дієвості

податкових інструментів у кризових умовах, недостатня увага до адаптивності податкової політики та оцінки ефективності стимулів залишаються значними прогалинами, що потребують подальшого опрацювання. Для розробки дієвих рішень необхідно посилити увагу до специфіки впливу податкових механізмів у період нестабільності, інтегруючи сучасні методи оцінки економічної ефективності та досвід інших країн.

Виклад основного матеріалу. Податкове регулювання відіграє ключову роль у розвитку переробної промисловості, особливо в періоди соціально-економічних потрясінь. Особливий період, такий як військовий стан, економічна криза чи інші надзвичайні обставини, потребує ретельного перегляду існуючих механізмів і впровадження нових підходів до підтримки галузі. Ефективне податкове регулювання має забезпечувати не лише стабільність роботи підприємств, а й створювати умови для відновлення, розвитку та інтеграції їх у глобальні ринки.

Основою інструментів для податкового регулювання є формування гнучкої системи, яка враховує особливості переробної промисловості, включаючи її залежність від сировинних ресурсів, енергетичних витрат і логістичних факторів. У період криз важливим завданням стає зменшення податкового тиску на підприємства, що дозволяє їм зберегти конкурентоспроможність та уникати закриття. Зниження податкових ставок, впровадження податкових канікул або відтермінування платежів можуть стати вагомими інструментами підтримки.

Особливу увагу слід приділити такому інструменту, як стимулюванню інвестиційної діяльності через податкові механізми. Інвестиційні податкові кредити та амортизаційні пільги здатні сприяти модернізації виробничих потужностей і впровадженню інноваційних технологій. В умовах військового стану чи економічної нестабільності зростає необхідність у розвитку національного виробництва, яке може замінити імпорتنі товари. Податкові стимули для підприємств, що переробляють місцеву сировину або працюють у секторах стратегічного значення, сприяють не лише економічній, а й продовольчій безпеці держави. Стимулювання інвестиційної діяльності через податкові механізми є важливим елементом підтримки переробної промисловості в періоди криз. Розвиток сучасних технологій і оновлення обладнання потребують значних фінансових ресурсів, тому держава має створювати

умови, які мотивуватимуть підприємства до інвестування. Запровадження пільгового оподаткування для інвестицій у нові виробничі лінії та екологічно чисті технології здатне не лише підвищити конкурентоспроможність, а й знизити залежність економіки від імпорту обладнання та сировини [1; 3; 9; 11]. Підтримка виробників, орієнтованих на використання локальних ресурсів, має стратегічний характер, оскільки сприяє збереженню внутрішнього економічного балансу. Використання місцевої сировини зменшує витрати на логістику, забезпечує роботою регіональні підприємства та допомагає уникнути ризиків, пов'язаних із перебоями у постачанні імпортованих матеріалів. Такі заходи також сприяють зростанню доданої вартості в межах країни, що позитивно впливає на наповнення бюджету та добробут населення. Інвестиційна активність підприємств потребує надійних і зрозумілих податкових умов. Прогнозованість і стабільність податкової політики стимулюють підприємців вкладати кошти у довгострокові проєкти, орієнтовані на розвиток переробної промисловості. Особливо важливо враховувати потреби малих і середніх підприємств, для яких доступ до великих інвестицій є обмеженим. Надання їм податкових переваг дозволяє розширювати виробництво та покращувати якість продукції. Інновації в переробній промисловості мають вирішальне значення для підвищення ефективності та екологічності виробництва. Запровадження податкових знижок для підприємств, які активно використовують наукові розробки або співпрацюють із науковими установами, сприяє поширенню сучасних технологій і створенню передумов для їх впровадження [2; 4–8; 10].

Для збереження кадрового потенціалу підприємств держава має розробити спеціальні податкові механізми, спрямовані на підтримку зайнятості. Зменшення ставки єдиного соціального внеску для підприємств, які забезпечують робочі місця, дозволить уникнути масових скорочень персоналу. В умовах міграції населення через війну або кризу важливо створювати стимули для повернення фахівців і залучення нових кадрів. Збереження кадрового потенціалу є критично важливим завданням для переробної промисловості, особливо в умовах економічної нестабільності. Робоча сила є основою для стабільного функціонування підприємств, а її втрата призводить до зниження продуктивності та збільшення витрат на відновлення виробничих процесів.

Для підтримки зайнятості необхідно створювати податкові стимули, які заохочують підприємства до утримання працівників навіть у складних умовах. Пільгові умови оподаткування для підприємств, які розширюють штат або зберігають робочі місця, можуть стати вагомим інструментом у боротьбі з безробіттям. Наприклад, часткове звільнення від податків на фонд оплати праці дозволяє знизити фінансове навантаження на бізнес і водночас сприяє підвищенню заробітних плат, що покращує не лише матеріальний стан працівників, а й загальний рівень споживчого попиту, що позитивно впливає на економіку. Умови воєнного стану висувують нові виклики для роботодавців, адже значна частина населення змушена була залишити країну або змінити місце проживання. У таких обставинах держава має надавати підтримку підприємствам, які сприяють реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у виробничі процеси [12–18]. Наприклад, податкові пільги для компаній, які створюють робочі місця у регіонах, де спостерігається підвищений рівень міграції, сприятимуть економічній активності та соціальній стабільності. Окрему роль у податковому регулюванні відіграє підтримка експортно-орієнтованих підприємств. Повернення податку на додану вартість на експортовану продукцію, а також звільнення від податків на сировину для виробництва експортної продукції сприятиме розвитку міжнародної торгівлі. Такий підхід дозволяє підтримувати національну валюту та забезпечувати приплив іноземної валюти в економіку.

Сучасні інформаційні технології можуть стати важливим інструментом у сфері податкового адміністрування. Автоматизація процесів податкового звітування, впровадження цифрових платформ для спрощення комунікації між підприємствами і фіскальними органами підвищують прозорість і ефективність податкової системи. Важливим кроком є створення механізмів оперативного реагування на запити бізнесу щодо адаптації податкових умов до нових викликів. Сучасні інформаційні технології стають невід'ємною складовою ефективного податкового адміністрування, особливо в умовах швидких економічних змін [7; 19; 24; 29]. Автоматизація дає змогу суттєво скоротити час, необхідний для виконання податкових зобов'язань, що зменшує навантаження на підприємства. Впровадження цифрових платформ дозволяє бізнесу взаємоді-

яти з податковими органами в режимі реально-го часу, знижуючи ризики помилок і неточностей у звітності [5; 19; 21; 26]. Цифровізація податкової системи створює умови для більшої прозорості, що важливо для зміцнення довіри між державою та бізнесом. Оперативний доступ до даних дозволяє контролюючим органам своєчасно реагувати на зміни у фінансовій діяльності підприємств, а підприємствам — отримувати необхідну консультаційну підтримку. Такий підхід сприяє зменшенню корупційних ризиків, адже автоматизовані процеси мінімізують потребу в особистій взаємодії між бізнесом і представниками державних установ. Інформаційні технології також відкривають нові можливості для прогнозування і планування податкових надходжень. Аналіз великих обсягів даних дозволяє більш точно оцінювати економічні тенденції та визначати потенційні ризики для бюджету. Застосування таких методів є особливо важливим у кризових умовах, коли нестабільність економіки ускладнює традиційні підходи до адміністрування податків [20; 22; 23–25].

Військовий стан та його наслідки впливають на можливості підприємств виконувати свої зобов'язання перед бюджетом. У зв'язку з цим необхідно впроваджувати спеціальні програми податкової реструктуризації, які дозволяють підприємствам поступово погашати заборгованість без накладення штрафів і пені. Такий підхід не лише знижує фінансове навантаження, а й підтримує довіру між бізнесом та державою.

Невід'ємним аспектом податкового регулювання є сприяння розвитку екологічних ініціатив у переробній промисловості. Зниження податків для підприємств, що інвестують у зелені технології, дозволить одночасно зменшити негативний вплив на навколишнє середовище і створити передумови для довготривалого сталого розвитку. Інвестування у зелені технології сприяє зниженню витрат на енергоресурси, покращенню ефективності виробничих процесів і зменшенню обсягів відходів. Для підприємств переробної промисловості це означає можливість переходу на безвідходне виробництво або використання вторинної сировини, що не лише економічно вигідно, а й відповідає принципам екологічної відповідальності. Держава, стимулюючи такі зміни, може впроваджувати податкові пільги, які компенсують початкові витрати на модернізацію виробни-

чих потужностей. Підтримка екологічних ініціатив у податковій політиці сприяє створенню культури відповідального ставлення до природних ресурсів. Коли підприємства бачать економічні переваги екологічних інвестицій, вони активніше долучаються до програм сталого розвитку, що має значний позитивний вплив на загальний стан довкілля. Такі ініціативи також стимулюють розвиток нових галузей, пов'язаних із відновлюваними джерелами енергії, екологічно чистими матеріалами та технологіями утилізації відходів.

Важливість міжнародного досвіду у формуванні податкової політики в кризових умовах важко переоцінити. Залучення найкращих практик країн, які успішно використовували податкові інструменти для відновлення своїх економік після криз, дозволить уникнути поширених помилок і прискорити адаптацію системи до сучасних викликів. Міжнародний досвід відкриває унікальні можливості для вдосконалення податкової політики, особливо в умовах криз. Вивчення підходів інших держав дає змогу краще зрозуміти механізми, які сприяють економічному відновленню, та застосувати їх з урахуванням національних особливостей [9; 15; 24; 28]. Податкові реформи, базовані на глобальних знаннях, дозволяють створити стійкішу економічну систему, яка здатна швидше реагувати на внутрішні й зовнішні загрози. Ефективна інтеграція світових досягнень у податкову сферу стимулює розвиток бізнесу, залучає інвестиції та сприяє соціальній стабільності. Крім того, аналіз успішних прикладів дозволяє знайти баланс між стимулюванням економічного зростання та забезпеченням фіскальної дисципліни, що стає основою для довгострокового розвитку та відновлення довіри суспільства до державних інституцій. Фокус на адаптації міжнародних ідей до місцевих умов створює середовище, в якому економічна система здатна швидко оговтуватися після потрясінь. У такий спосіб формується більш стійка модель, яка підтримує економічне зростання, знижує рівень нерівності та забезпечує фінансову стабільність навіть у складних обставинах.

Результативність податкового регулювання залежить від співпраці держави, бізнесу та громадянського суспільства. Відкрите обговорення, прозорість процесів та врахування інтересів усіх сторін сприяють створенню ефективної системи, яка відповідає потребам економіки в особливий період. Використання комплексного підходу до

Таблиця 1. Інструменти податкового регулювання переробної промисловості України в особливий період

Інструмент податкового регулювання	Опис	Застосування
Пільгові податкові ставки	Зниження ставок податків для підприємств, що здійснюють переробку.	Підтримка галузі в умовах економічної кризи, зменшення фінансового навантаження.
Податкові канікули	Відстрочка сплати податків або звільнення від податків на певний період.	Допомога підприємствам, що постраждали від кризових ситуацій або природних катастроф.
Спрощена система оподаткування	Перехід на спрощену систему для малих та середніх підприємств.	Зниження адміністративного навантаження та полегшення ведення бізнесу.
Податкові кредити	Надаються кредити або пільгові умови на повернення податків.	Стимулювання інвестицій та залучення фінансування для розвитку підприємств.
Зміни в системі амортизації	Швидша амортизація основних засобів.	Сприяння оновленню виробничих потужностей, підвищення конкурентоспроможності.
Податкові пільги для експортерів	Звільнення від деяких податків для підприємств, що експортують продукцію.	Заохочення розвитку зовнішньої торгівлі та забезпечення експортоорієнтованих підприємств.
Знижка на вивезення сировини	Зниження податків на сировинні ресурси, що використовуються в переробці.	Зниження вартості виробництва та сприяння розвитку внутрішньої переробної промисловості.

Джерело: запропоновано автором

податкового регулювання дозволить забезпечити стабільність і розвиток переробної промисловості в умовах сучасних викликів.

Таким чином можна виділити наступні інструменти податкового регулювання переробної промисловості України в особливий період (табл. 1).

Податкове регулювання переробної промисловості в особливий період має на меті зниження економічного навантаження на підприємства, що допомагає підтримувати виробництво та забезпечує збереження робочих місць. Впровадження пільгових податкових ставок і податкових канікул дозволяє компаніям подолати кризові періоди, полегшуючи фінансове становище. Спрощена система оподаткування сприяє оптимізації бізнес-процесів для малих та середніх підприємств, а податкові кредити та зміни в амортизації стимулюють оновлення основних засобів і залучення інвестицій. Пільги для експортерів і знижки на сировину допомагають розширити зовнішню торгівлю та підтримувати переробну промисловість на внутрішньому ринку. Такі інструменти податкової політики сприяють стабільності економіки та розвитку галузі.

Висновки

Податкове регулювання переробної промисловості в умовах соціально-економічних криз має суттєвий вплив на збереження стабільності в кра-

їні та відновлення економіки. Враховуючи потреби підприємств, які стикаються з фінансовими труднощами, особливо в періоди військового стану чи економічних потрясінь, важливо впроваджувати гнучкі податкові механізми, що дозволяє не лише зменшити податкове навантаження, а й стимулювати інвестиції, оновлення виробництва та розвиток новітніх технологій. Запровадження пільгових ставок, податкових канікул та спрощеної системи оподаткування створює необхідні умови для підтримки підприємств та забезпечення конкурентоспроможності на глобальному ринку. Збереження кадрового потенціалу та залучення інвестицій у національну економіку через податкові стимули має стратегічне значення, адже це сприяє не лише відновленню виробничих потужностей, а й стабільності в регіонах. Податкові пільги для компаній, які орієнтовані на використання місцевої сировини, допомагають знизити витрати на логістику та сприяють розвитку внутрішньої переробної промисловості. Водночас, розвиток екологічно чистих технологій через податкові знижки дозволяє забезпечити сталий розвиток виробництва та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Врахування міжнародного досвіду в податковій політиці дає можливість адаптувати найкращі практики до місцевих умов, що дозволяє прискорити процес економічного відновлення. Комплексний підхід до податкового

регулювання, за умови активної співпраці з бізнесом і громадськістю, дозволить сформувати ефективну систему, здатну підтримати переробну промисловість у періоди кризи.

Таким чином, ефективне застосування податкових механізмів є ключовим фактором для забезпечення стабільності та розвитку галузі під час кризових явищ. В умовах економічних потрясінь та соціально-економічних труднощів необхідно впроваджувати гнучкі та адаптовані підходи, які дозволяють підприємствам зберігати конкурентоспроможність, відновлювати виробничі потужності та забезпечувати робочі місця. Успішне податкове регулювання повинно підтримувати інвестиційну активність, сприяти розвитку новітніх технологій, підтримувати місцеве виробництво та екологічно чисті рішення, а також враховувати міжнародний досвід для подолання національних викликів. Таким чином, комплексний підхід до податкової політики в особливий період є основою для відновлення та сталого розвитку переробної промисловості в Україні.

Список використаних джерел:

1. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228–238.
2. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3–9.
3. Кушніренко, О. М., & Прохоренкова, В. В. (2011). Державне регулювання розвитку продовольчого комплексу України. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування, (2 (56) Ч. 2), 55–58.
4. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83–86.
5. Tkachenko, V., Klymchuk, M., Tkachenko, I., & Iliina, T. (2020). In *economics and finance. Research Papers in Economics and Finance*, 4, 1.
6. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57–63.
7. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446–459.
8. Пузирьова, П. В. (2011). Значення маркетингового дослідження при визначенні ключових факторів впливу на план виробництва продукції промислових підприємств. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*, (30).
9. Матвієнко, Т. О. (2012). Удосконалення інформаційного забезпечення податкового планування переробних підприємств. *Економіка та держава*, (8), 32–35.
10. Зось-Кіор, М. В., Германенко, О. М., & Собакар, Д. Т. (2018). Сучасні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Приазовський економічний вісник*, (6), 175–178.
11. Грищенко, І., Ганущак-Єфіменко, Л., Гнатенко, І., & Ребілас, Р. (2023). Управління дизайн середовищем розвитку інноваційного підприємництва в інтегрованих структурах в умовах післявоєнного відновлення. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(52), 341–352.
12. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference*, La Rochelle, France (pp. 116–122).
13. Луценко, І. С. (2010). Обґрунтоване податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності—запорука економічної безпеки держави. *Системи обробки інформації*, (3), 138–139.
14. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18–22.
15. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. In *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
16. Наумов, Ю. Ф., Германенко, О. М., & Зось-Кіор, М. В. (2001). Регіональні аспекти виробництва та реалізації яловичини в Луганській області. *Економіка АПК*, (11), 85–87.
17. Vasylychak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labor market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. *Journal of Hygienic Engineering & Design*, 40.

18. Луцик, А. І., & Гугул, Р. Я. (2018). Податкове регулювання розвитку національного виробництва. Економічний аналіз, (28, № 3), 259–264.

19. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інноваційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, (1–2), 68–77.

20. Зось-Кіор, М., Кирилюк, Є., & Терентьева, О. (2021). Моделювання управління земельними ресурсами в Україні в контексті глобалізації та формування сталих агропродовольчих систем. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки», 65–72.

21. Паризький, І. В. (2017). Непрямі методи державного регулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки України. Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету, 52(1), 23–31.

22. Трохимець, О. І., Гальцова, О. Л., & Гнатенко, І. А. (2021). Сутність інновацій та інноваційного підприємництва за умов зміни споживчих переваг та маркетингової поведінки підприємств. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, (5), 40–45.

23. Puzyrova, P., & Khaliliaeva, O. (2022). Economic potential of Ukraine in wartime conditions: macroeconomic situation. In Implementation of modern technologies in science. International Science Group.

24. Зось-Кіор, М. В., & Калюжний, С. О. (2020). Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. Економіка та держава, (3), 23–27.

25. Точиліна, І. В. (2009). Бюджетно-податкове регулювання інноваційного розвитку економіки України. Наукові праці НДФІ, (3), 60–72.

26. Покальчук, О. К., & Пузирьова, П. В. (2023). Інноваційний розвиток національного страхового ринку у фокусі стратегічних пріоритетів. In Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості. Київський національний університет технологій та дизайну.

27. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. Формування ринкових відносин в Україні, (9), 106–113.

28. Маркіна, І. А., & Зось-Кіор, М. В. (2014). Управління земельними ресурсами як складова розвитку

аграрного виробництва. Економіка. Менеджмент. Підприємництво, (26 (2)), 80–87.

29. Puzyrova, P. (2020). Характеристика загального сучасного стану галузі легкої промисловості в Україні. Економічний вісник університету, (47), 97–105.

References:

1. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. Marketing and management of innovations, (2), 228–238.

2. Hnatenko, I. A., Popova, Yu. M., Bachkir, I. H., & Nechyporenko, K. V. (2021). Stratehii derzhavnykh priorytetiv v konteksti stsenarnoho forsaitu upravlinnia innovatsiinoiu ekonomikoiu: modeliuвання naukovo-tekhnichnoho ta intelektualnoho potentsialu. Ahrosvit, (17), 3–9.

3. Kushnirenko, O. M., & Prokhorenkova, V. V. (2011). Derzhavne rehuliuвання rozvytku prodovolchoho kompleksu Ukrainy. «Visnyk ZhDTU»: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya, (2 (56) Ch. 2), 55–58.

4. Puzyrova, P. V., & Kovalska, Yu. H. (2012). Teoretychni aspekty finansovykh investytsii, yikhni osoblyvosti, formy ta stratehichni napriamy. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini, (6), 83–86.

5. Tkachenko, V., Klymchuk, M., Tkachenko, I., & Ilina, T. (2020). In economics and finance. Research Papers in Economics and Finance, 4, 1.

6. Zos-Kior, M. V. (2020). Otsinka personalu orhanyzatsii v systemi korporatyvnoho taim-menedzhmentu. Ekonomichnyi forum, 1(3), 57–63.

7. Hnatenko, I., Bebko, S., Yevseitseva, O., Shikovets, K., Kvita, H., & Zos-Kior, M. (2024). Kon'iunkturnyi analiz rynku vidnovliuvanykh dzherel enerhii ukrainy v konteksti zmin finansovykh ta ekonomichnykh protsesiv. Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(58), 446–459.

8. Puzyrova, P. V. (2011). Znachennia marketynhovoho doslidzhennia pry vyznachen-ni kliuchovykh faktoriv vplyvu na plan vyrobnytstva produktsii promyslovykh pidpriemstv. Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury, (30).

9. Matviienko, T. O. (2012). Udoshkonalennia informatsiinoho zabezpechennia podatkovoho planuvannya pererobnykh pidpriemstv. Ekonomika ta derzhava, (8), 32–35.

10. Zos-Kior, M. V., Hermanenko, O. M., & Sobakar, D. T. (2018). Suchasni aspekty upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva. Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk, (6), 175–178.

11. Hryshchenko, I., Hanushchak-Yefimenko, L., Hnatenko, I., & Rebilas, R. (2023). Upravlinnia dyzain

seredovyshchem rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva v intehrovanykh strukturakh v umovakh pisliavoiennoho vidnovlennia. Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(52), 341–352.

12. Puzyrova, P. V. (2020, December). Teoretyko–metodychni aspekty otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu yak intehrovanoi systemy innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva. In Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France (pp. 116–122).

13. Lutsenko, I. S. (2010). Obgruntovane podatkovе rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti–zaporuka ekonomichnoi bezpeky derzhavy. Systemy obrobky informatsii, (3), 138–139.

14. Taran–Lala, O. M., Zos–Kior, M. V., & Andrusenko, M. M. (2020). Imidzh pidpriemstva yak faktor vplyvu na yoho konkurentospromozhnist. Ahrosvit, (7), 18–22.

15. Puzyrova, P. V., & Synytsia, S. V. (2023). Aktualizatsiia informatsiinykh tekhnolohii yak chynnyka rozvytku ta pidtrymky smart–ekonomichnykh protsesiv v innovatsiinii sferi. In Problemy intehratsii osvity, nauky ta biznesu v umovakh hlobalizatsii. Kyivskiy natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu.

16. Naumov, Yu. F., Hermanenko, O. M., & Zos–Kior, M. V. (2001). Rehionalni aspekty vyrobnytstva ta realizatsii yalovychny v Luhanskii oblasti. Ekonomika APK, (11), 85–87.

17. Vasylichak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labor market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. Journal of Hygienic Engineering & Design, 40.

18. Lutsyk, A. I., & Huhul, R. Ya. (2018). Podatkove rehuliuвання rozvytku natsionalnogo vyrobnytstva. Ekonomichnyi analiz, (28, № 3), 259–264.

19. Hnatenko, I. (2021). Suchasni upravlinski ta informatsiino–bezpekovi pidkhody formuvannia innovatsiinoho klasternoho uhrupovannia v umovakh COVID–19 na zasadakh stalosti, detsentralizatsii ta yevrointehratsii. Instytut bukhholderskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii, (1–2), 68–77.

20. Zos–Kior, M., Kyryliuk, Ye., & Terentieva, O. (2021). Modeliuвання upravlinnia zemelnymy resursamy v Ukraini v konteksti hlobalizatsii ta formuvannia stalykh ahroprodovolchykh system. Visnyk Cherkaskoho natsionalnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya «Ekonomichni nauky, 65–72.

21. Paryzkyi, I. V. (2017). Nepriami metody derzhavnogo rehuliuвання innovatsiino–tekhnolohichnogo

rozvytku ekonomiky Ukrainy. Halytskyi ekonomichnyi visnyk Ternopilskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu, 52(1), 23–31.

22. Trokhymets, O. I., Haltsova, O. L., & Hnatenko, I. A. (2021). Sutnist innovatsii ta innovatsiinoho pidpriemnytstva za umov zminy spozhyvchykh perevah ta marketynhovoї povedinky pidpriemstv. Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, (5), 40–45.

23. Puzyrova, P., & Khaliliaeva, O. (2022). Economic potential of Ukraine in wartime conditions: macroeconomic situation. In Implementation of modern technologies in science. International Science Group.

24. Zos–Kior, M. V., & Kaliuzhnyi, S. O. (2020). Udoskonalennia systemy upravlinnia konkurentospromozhnistiu ahroprodovolchoho pidpriemstva. Ekonomika ta derzhava, (3), 23–27.

25. Tochylyna, I. V. (2009). Biudzhetno–podatkove rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy. Naukovi pratsi NDFI, (3), 60–72.

26. Pokalchuk, O. K., & Puzyrova, P. V. (2023). Innovatsiinyi rozvytok natsionalnogo strakhovoho rynku u fokusi stratehichnykh prioritetiv. In Innovatyka v osviti, nautsi ta biznesi: vyklyky ta mozhlyvosti. Kyivskiy natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu.

27. Hnatenko, I. A., Snitko, Ye. O., Markov, R. V., & Utkin, V. P. (2021). Upravlinnia proektamy klasteryzatsii innovatsiinoho pidpriemnytstva ahroprodovolchoi sfery v umovakh realizatsii stratehii staloho rozvytku, hlobalizatsii, didzhitalizatsii, ekonomichnoi kultury suspilstva, lohistychnoho ta kadrovoho menezhmentu. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, (9), 106–113.

28. Markina, I. A., & Zos–Kior, M. V. (2014). Upravlinnia zemelnymy resursamy yak skladova rozvytku ahroprodovolchoho vyrobnytstva. Ekonomika. Menezhment. Pidpriemnytstvo, (26 (2)), 80–87.

29. Puzyrova, P. (2020). Kharakterystyka zahalnogo suchasnoho stanu haluzi lehkoї promyslovosti v Ukraini. Ekonomichnyi visnyk universytetu, (47), 97–105.

Дані про автора

Бойко Вадим Васильович,

аспірант, Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

e–mail: UncleVadik89@gmail.com

ORSID ID 0009–0000–2517–1429

Data about the author

Vadim Boyko,

PhD student, State Research Institute of Informatization and Modeling of Economy

e–mail: UncleVadik89@gmail.com

Природа дизайнерського мислення у бізнесі

Предметом дослідження є сутність та особливості дизайнерського мислення у бізнесі.

Метою дослідження є аналіз та систематизація існуючих визначень дизайнерського мислення, а також представлення власного бачення сутності даної концепції.

Методи дослідження. У роботі використані метод теоретичного узагальнення, метод аналізу та синтезу, абстрактно–логічний метод.

Результати роботи. У статті досліджено природу дизайнерського мислення як ефективного інструментарію для вирішення складних бізнес–завдань та впровадження інноваційних рішень. Розкрито історичні аспекти розвитку даної концепції. Досліджено основні особливості дизайнерського мислення: глибоке вивчення досвіду споживача; фокусування на емпатії; чітке визначення проблеми; генерування ідей в результаті мозкового штурму; створення прототипів та їх тестування.

Галузь застосування результатів. Економіка підприємства, управління підприємствами, конкурентоспроможність підприємства, інноваційна діяльність підприємства.

Висновки. Дизайнерське мислення пройшло в своєму розвитку значний шлях від концепції, що базується на когнітивній науці та практиці дизайну, до широко визнаної методології в різних сферах. Сучасні дослідження вказують на людиноцентричність, інноваційність та креативність дизайнерського мислення. Встановлено, що основною його метою є розробка рішень, спрямованих на залучення споживачів завдяки удосконаленню продуктів (послуг), а також формування інноваційної організаційної культури на підприємствах. Встановлено, що дизайнерське мислення орієнтоване на глибоке розуміння потреб клієнтів, що дозволяє підприємствам створювати продукти та послуги, які відповідають вимогам ринку, підвищуючи задоволення та лояльність споживачів. Впровадження даної концепції на вітчизняних підприємствах дозволяє розробляти нові рішення для складних проблем та стимулювати системні зміни. Проаналізовано, як поєднання традиційного бізнес–мислення з дизайнерським дозволяє компаніям залишатися конкурентоспроможними, адаптуватися до швидких змін і розвивати інноваційні рішення. Значна цінність концепції дизайнерського мислення полягає в тому, що вона дозволяє спрогнозувати вартість реалізації проекту на етапі розробки та зосередитися на найбільш перспективних ідеях, що відповідають фінансовим можливостям компанії, зменшуючи ризики та оптимізуючи використання ресурсів. Підкреслюється, що дизайнерське мислення має широке застосування не лише у бізнесі, але й в урядових і академічних установах, сприяючи соціально–економічному розвитку.

Ключові слова: дизайнерське мислення, дизайн, інновації, креативність, людиноцентричність.

ANANIEVA O. O.

HOIKO A. I.

The nature of design thinking in business

The subject of the study is the essence and features of design thinking in business.

The purpose of the study is to analyze and systematize existing definitions of design thinking, as well as to present one's own vision of the essence of this concept.

Research methods. The work uses the method of theoretical generalization, the method of analysis and synthesis, and the abstract–logical method.

Work results. The article explores the nature of design thinking as an effective tool for solving complex business challenges and implementing innovative solutions. Historical aspects of the development of this concept are revealed. The main features of the design thinking are examined: in–depth study of the consumer experience, a focus on empathy, clear problem definition, idea generation through brainstorming, prototyping, and testing.

Scope of the results. Enterprise economics, enterprise management, competitiveness of the

enterprise, enterprise innovation.

Conclusions. *Design thinking has undergone significant development, evolving from a concept based on cognitive science and design practice to a widely recognized methodology across various fields. Modern research highlights the human-centeredness, innovation, and creativity of design thinking. It is established that its primary goal is to develop solutions aimed at engaging consumers by improving products (services) and fostering an innovative organizational culture within enterprises. It is found that design thinking is focused on a deep understanding of customer needs, enabling businesses to create products and services that meet market demands, thereby enhancing customer satisfaction and loyalty. Implementing this concept in domestic enterprises allows for the development of new solutions to complex problems and stimulates systemic change. The analysis shows how combining traditional business thinking with design thinking allows companies to remain competitive, adapt to rapid changes, and develop innovative solutions. A significant value of the design thinking concept is that it allows forecasting project implementation costs during the development phase and focuses on the most promising ideas that align with the company's financial capabilities, reducing risks and optimizing resource use. It is emphasized that design thinking has broad applications not only in business but also in government and academic institutions, contributing to socio-economic development.*

Keywords: *Design thinking, design, innovations, creativity, human-centeredness.*

Постановка проблеми. В умовах сучасних викликів для української економіки важливим аспектом для успішного бізнесу є орієнтація на клієнта, новизна та здатність швидко адаптуватись до змін. Великі підприємства, малий та середній бізнес, урядові організації, академічні установи все частіше шукають нові методи задоволення потреб своїх споживачів, щоб бути конкурентними на ринку. Видатний експерт у галузі дизайну та інновацій, співзасновник компанії «IDEO» Мартін Р. наголошує на важливості поєднання традиційного бізнес-мислення (яке часто зосереджується на надійності та відтворюваності) з дизайнерським мисленням (яке наголошує на достовірності та інноваціях). Він стверджує, що успішні організації поєднують ці два способи мислення, щоб залишатися конкурентоспроможними та інноваційними.

Дизайнерське мислення (Design Thinking) є потужним інструментом, що допомагає підприємствам в різних сферах вирішувати складні завдання зі створення інноваційних продуктів та сервісів, орієнтованих на потреби клієнтів та для підвищення їх задоволеності, а в подальшому лояльності. Важливість дослідження даної проблеми зумовлена тим, що на сьогодні дизайнерське мислення є частиною глобальних трендів у бізнесі. Впровадження його інструментів на вітчизняних підприємствах дозволить швидше інтегруватись в міжнародні практики та покращити імідж країни на світовій арені.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти даної проблематики останні десятиліття постійно знаходять-

ся в центрі уваги науковців. Одним із перших, хто почав досліджувати концепцію дизайнерського мислення був американський науковець, лауреат Нобелівської премії Саймон Г. Значний внесок у розробку основних ідей, принципів, інструментів даної концепції здійснили такі зарубіжні науковці як: Папанек В., Келлі Д., Кросс Н., Браун Т., Мартін Р. Починаючи із середини 2000-х років велику увагу концепції дизайнерського мислення почали приділяти вітчизняні науковці: Ситник Н., Захарченко Н., Канова, О., Кривобок К., Заславський С. Незважаючи на велику кількість публікацій з даної проблематики, до цього часу дизайнерське мислення не має єдиного загальноприйнятого визначення, що ще раз підтверджує актуальність даного дослідження.

Мета статті. Метою даного дослідження є аналіз та систематизація існуючих визначень дизайнерського мислення, а також представлення власного бачення сутності даної концепції.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку дизайнерського мислення починається між 1950–1960 роками ХХ століття. Цей період називають зародженням ранніх основ даної концепції. Саймон Г., видатний американський вчений, ключова фігура в розвитку дизайн мислення, опублікував працю «The Sciences of the Artificial». Він ввів концепції, пов'язані з розв'язанням проблем та прийняттям рішень, які заклали основи того, що пізніше буде визнано дизайнерським мисленням [10].

Період 1960–1970 роки визначається, як поява орієнтованого на людину дизайну. Дослідження Фуллера Р., американського дизайнера, інже-

нера та письменника з комплексного дизайну та його фокус на розв'язанні глобальних проблем за допомогою принципів дизайну вплинули на ранні етапи розвитку дизайнерського мислення.

Значна роль у розвитку дизайнерського мислення належить американському дизайнеру та філософу Віктору Папанеку. Його книга «Дизайн для реального світу» сформувала основу для орієнтації дизайнерського мислення на потреби людей [9].

В 1980-тих роках відбувалася формалізація та розширення теорії дизайнерського мислення. Келлі Д., американський дизайнер, підприємець, засновник IDEO, та його команда почали формалізувати підхід до дизайнерського мислення. Робота IDEO в цей період допомогла популяризувати концепцію та застосувати її до різних сфер поза традиційним дизайном [6].

В 1990-ті роки стається зростання дизайнерського мислення як методології. Браун Т., американський дизайнер, науковець, який став CEO IDEO, був важливим у популяризації дизайнерського мислення. Його робота підкреслювала ітеративний процес і орієнтований на людину підхід, що допомогло встановити дизайнерське мислення як методологію в бізнесі та інноваціях [2].

В XXI столітті дизайнерське мислення виходить на передній план. Мартін Р., канадський академік, консультант і автор у своїй книзі «The Design of Business: Why Design Thinking is the Next Competitive Advantage» стверджував, що дизайнерське мислення може забезпечити стратегічну перевагу для бізнесу, що в подальшому легітимізувало та розширило концепцію [8].

У своїй впливовій науковій праці «Design Thinking: Understanding How Designers Think and Work», Кросс Н., відомий британський дизайнер, дослідник та академік досліджував когнітивні процеси, що беруть участь у дизайні, і допоміг сформулювати концепцію дизайнерського мислення як окремих підхід [3].

2009 рік в хронології розвитку дизайнерського мислення називають періодом впливу Стенфордської школи дизайну (D. school). Заснування Інституту дизайну Хассо Платтнера при Стенфордському університеті (D. school) відіграло ключову роль у формалізації та навчанні дизайнерського мислення як процесу та дисципліни. Курси та методології D. school сприяли широкому прийняттю дизайнерського мислення в різних сферах.

В 2010 році спостерігається розширення та проникнення теорії дизайнерського мислення до нових сфер. Дана концепція почала застосовуватися не лише до продуктового дизайну, але й до таких областей, як освіта, охорона здоров'я та соціальні інновації. Підхід став визнаним за свою застосовність у розв'язанні складних, системних проблем і сприянні інноваціям.

В 2020-х роках спостерігається подальша еволюція та інтеграція концепції дизайнерського мислення. Вона продовжує розвиватися, часто інтегруючись з методологіями Agile (методологія управління проектами, яка акцентує увагу на гнучкості, ітеративному розвитку та швидкому реагуванні на зміни) та принципами Lean (в основі лежить спрощення, мінімізація витрат і максимізація цінності для клієнта шляхом усунення втрат). Ця інтеграція відображає постійний розвиток дизайн мислення як універсального та адаптивного підходу до інновацій та розв'язання проблем.

Ці віхи представляють значні моменти в розвитку дизайнерського мислення, демонструючи його еволюцію від концепції, що базується на когнітивній науці та практиці дизайну, до широко визнаної та застосованої методології в різних дисциплінах.

В середині 2000-х років концепція дизайнерського мислення почала набирати популярності в Україні, переважно завдяки міжнародному впливу українські дизайнери та бізнес-лідери почали досліджувати ці ідеї на конференціях, семінарах та глобальні тренди в дизайні та інноваціях.

В 2010-х роках розпочинається академічна інтеграція концепції в освіту. Університети та школи дизайну в Україні, такі як Київський політехнічний інститут та Львівська політехніка, почали включати принципи дизайнерського мислення до своїх навчальних програм. Цей період ознаменувався зростанням академічних програм та курсів, орієнтованих на інновації, дизайн та підходи, зосереджені на людині. Організації, такі як Київська школа дизайну (KSD) та інші освітні установи, почали проводити семінари та тренінги з дизайнерського мислення, спрямовані на професіоналів та студентів.

Дизайнерське мислення почало застосовуватися українськими компаніями та стартапами, які прагнули до інновацій та поліпшення своїх продуктів і послуг. Це стало можливим завдяки зростанню кількості місцевих та міжнародних конфе-

ренцій з дизайну та інновацій. Українські бізнеси та НУО почали застосовувати методологію дизайнерського мислення для вирішення місцевих проблем, таких як соціальні інновації, урбаністика та громадські послуги.

В 2020-х роках формується спільнота дизайнерського мислення. Зростання даної спільноти в Україні призвело до формування мереж і співпраці. Події, такі як зустрічі з дизайн мислення, конференції та семінари стали більш поширеними, сприяючи культурі обміну знаннями та найкращими практиками. Деякі державні органи та НУО почали використовувати дизайнерського мислення для вирішення проблем у державному секторі, таких як покращення громадських послуг та сприяння інноваціям у державній політиці. Принципи дизайнерського мислення все частіше інтегруються в різні сектори, окрім традиційного дизайну, включаючи освіту, охорону здоров'я та соціальні послуги. Підхід використовується для розробки нових рішень для складних проблем та стимулювання системних змін. Пандемія COVID-19 прискорила адаптацію дизайнерського мислення у віддалених та цифрових середовищах, що призвело до розробки нових інструментів і методів для віртуальної співпраці та інновацій.

Розвиток дизайнерського мислення в Україні відображає зростаюче розуміння та застосування цієї концепції в різних контекстах: від початкової обізнаності та академічної інтеграції до професійного прийняття та формування спільноти. Дизайнерське мислення поступово стає цінним підходом для інновацій та вирішення проблем в Україні.

Сутність дизайнерського мислення та його характерні ознаки були предметом вивчення багатьох науковців. Для узагальнення в табл. 1 наведені визначення дизайнерського мислення, які можна зустріти у науковій літературі.

Розглянуті підходи до визначення сутності дизайнерського мислення демонструють, що на початкових етапах розвитку даної концепції вона базувалася на принципах дизайну. Подальші дослідження свідчать про орієнтацію дизайнерського мислення на людину, інновації, креативні рішення. Отже, концепція дизайнерського мислення є важливим інструментом, способом розробки передових сервісів та продуктів орієнтованих на споживчий запит з урахуванням економічної спроможності та можливості технічної реалізації. Основною її метою є розробка

стратегій, спрямований на залучення і утримання клієнтів через поліпшення продуктів та вдосконалення робочих процесів, а також формування інноваційної організаційної культури на підприємствах. Таким чином, дизайнерське мислення є ключовим елементом успішного ведення бізнесу в сучасному конкурентному середовищі.

Всі наведені вище визначення дають змогу виділити особливості концепції дизайнерського мислення, які відрізняють її від інших:

- глибоке вивчення досвіду споживача (орієнтування на особистість), що передбачає створення продуктів (послуг), які максимально відповідають очікуванням конкретних споживачів. Такий підхід дозволяє налагодити більш глибокий контакт із клієнтами та підвищити їхню лояльність;

- фокусування на емпатії (персональні сценарії поведінки та дій). Уміння розділяти емоції та почуття інших, розуміння цінностей споживачів для створення продуктів і послуг, що відповідають їхнім потребам, а також враховують емоційні та психологічні аспекти користувачів;

- чітке визначення проблеми (моделювання алогічних дій). Передбачає спрямування подальших зусиль на прийняття рішень, що відповідають реальним потребам споживачів та сприяють кращому розумінню проблем усіма учасниками команди;

- генерування ідей в результаті мозкового штурму (підпорядкування ідей інтересам клієнтів). Дозволяє генерувати велику кількість ідей завдяки залученню команди до процесу розробки рішень, які в майбутньому забезпечать створення інноваційних продуктів та послуг;

- створення прототипів та їх тестування. Дає можливість перетворити ідеї або концепції в конкретні реалізації та отримати зворотний зв'язок від користувачів. Через прототипи перевіряють, як ідеї працюватимуть в реальному світі.

Перед впровадженням будь-якого інноваційного рішення, для менеджменту підприємства важливо розуміти, чи реально вирішує це проблему, чи є можливості у компанії для технічної реалізації та, чи успішна бізнес-модель. І тут дизайнерське мислення має своє суттєве значення. Воно спонукає команду проекту на ранніх етапах застосовувати прототипи (тестові версії), отримувати зворотній зв'язок від споживачів, вносити коригування, що в свою чергу знижує інвестиційні ризики та підвищує вірогідність успіху. Ще досить важлива цінність дизайнерського мислення – це можливість спрогно-

зувати вартість реалізації проєкту на етапі концепції та відкинути ідеї, що не відповідають можливостям компанії. Іншими словами, дизайнерське мислення допомагає уникнути пастки занадто раннього інвестування великої кількості ресурсів в проєкт. Натомість вкладаючи маленькі ставки, які можливо назвати діями з низьким ризиком, команда проєкту має можливість перевірити ідею та швидше прийти до концепції рішень з найвищим потенційним ринковим успіхом.

Дослідження свідчать про суттєві переваги використання концепції дизайнерського мислення на українських підприємствах: зростання рентабельності діяльності підприємств завдяки врахуванню потреб споживачів; підвищення інноваційності підприємств; розвиток творчих здібностей працівників; мінімізація ризиків діяльності підприємства [1].

Дизайнерське мислення – цінна методологія для інновацій в багатьох сферах. Останні дослідження ще більше підкреслюють її важливість в умовах швидкісних змін світу. Але серед іншого, потрібно виділити:

- соціальні інновації (як дизайн мислення може бути застосовано для вирішення соціальних проблем);
- інновації в освіті (вивчення принципів та методів дизайн мислення стало частиною навчальних програм для розвитку творчих навичок та критичного мислення у студентів в тому числі у ВНЗ України);
- організаційна культура (проведення аналізу впливу дизайн мислення на трансформацію корпоративної культури і підвищення ефективності колективів та команд);
- інтеграція технологій (вивчення впливу сучасних технологій таких як штучний інтелект, великі бази даних на процеси дизайнерського мислення).

Дослідницькі організації, такі як Школа дизайну в Стенфордському університеті (D. School (Stanford University), Institute of Design (Illinois Institute of Technology), IDEO активно працюють над інтеграцією дизайнерського мислення в практику вирішення соціальних проблем, створюючи інноваційні рішення, які відповідають на виклики сучасності.

Дизайнерське мислення краще застосовувати в ситуаціях, коли проблема або можливість недостатньо чітко визначені, або потрібна проривна ідея чи концепція, які в свою чергу мають значний позитивний вплив (наприклад, створюють новий ринок, значно підвищують доходи підприємства).

Висновки

Концепція дизайнерського мислення має суттєві переваги над традиційними підходами прийняття рішень. Вона з середини ХХ століття, зародившись в Америці, поступово розвиваючись та адаптуючись під сучасні виклики, стала нормою для багатьох всесвітньовідомих західних компаній. Серед основних переваг дизайнерського мислення є орієнтація на клієнта, що дозволяє підприємствам створювати продукти та послуги, які відповідають запитам ринку, підвищуючи рівень задоволеності клієнтів. У сучасних умовах змін дизайнерське мислення стає необхідним інструментарієм для підприємств, сприяє розвитку інновацій та дозволяє швидко адаптуватись під нові виклики. Успішні підприємства, що поєднують традиційне бізнес-мислення з дизайнерським, мають перевагу в конкурентоспроможності. Це дозволяє досягти стабільних результатів та бути при цьому інноваційними. Дизайнерське мислення є корисним не лише для бізнесу, а й для урядових організацій та академічних установ. Воно може бути застосоване для вирішення складних соціально-економічних проблем. Задоволення потреб споживачів завдяки впровадженню інноваційних рішень сприяє лояльності до бренду, що має довгостроковий позитивний вплив на підприємство. У підсумку, дизайнерське мислення є важливим підходом, що може стати основою для стратегічного розвитку підприємств в Україні, допомагаючи їм швидко адаптуватись до викликів і досягати лідерських позицій в конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ананьєва О.О. Перспективи використання концепції дизайнерського мислення в бізнесі. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції (Київ, 7 грудня 2023 р.). Київ: Університет «КРОК», 2023. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1711>
2. Brown T. Change by design: How design thinking transforms organizations and inspires innovation. *Markets, Globalization & Development Review*, 2009. Vol. 4. № 2, Article 8. <https://doi.org/10.23860/MGDR-2019-04-02-08>
3. Cross N. Design thinking: Understanding how designers think and work. Oxford, UK: Berg, 2011. 163 p.
4. Захарченко Н. Перспективи розвитку дизайн-мислення в управлінні бізнесом та інноваціями. Акаде-

мічний огляд, 2022. №1 (56), С. 53–60. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/7.pdf>

5. Канова О. А., Кривобок К.В., Заславський С.Є. Дизайн мислення у викладанні менеджменту та підприємництва. Український журнал прикладної економіки та техніки, 2024. №1. С. 355–360. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32918>

6. Kelley D., Kelley T. Creative Confidence: Unleashing the Creative Potential Within Us All .Crown Business, 2013. 304 p.

7. Luchs M., Swan S., Griffin A. Design Thinking: New Product Development Essentials from PDMA. Wiley, 2015. 464 p.

8. Martin R. The Design of Business: Why Design Thinking Is the Next Competitive Advantage. Boston. MA: Harvard Business Press, 2009. 208 p.

9. Papanek V. Design for the Real World: Human Ecology and Social Change. New York, Pantheon Books, 1971. 371 p.

10. Simon H. The sciences of the artificial. MIT Press, Cambridge, 1969. 231 p.

11. Ситник Н. Дизайн–мислення: концептуальні засади, переваги й обмеження. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2021. №44. С. 43–48. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/763>

References:

1. Anan'yeva, O.O. (2023). Perspektivy vykorystannya kontseptsiyi dyzayners'koho myslennya v biznesi. [Prospects of using the concept of design thinking in business]. Derzhava, rehiony, pidpryyemnytstvo: informatsiyni, suspil'no-pravovi, sotsial'no-ekonomichni aspekty rozvytku: tezy dopovidey V Mizhnarodnoyi konferentsiyi (Kyiv, 7 hrudnya 2023 r.). Kyiv: Universytet «KROK». URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1711> [in Ukrainian].

2. Brown, T. (2009). Change by design: How design thinking transforms organizations and inspires innovation. Markets, Globalization & Development Review. Vol. 4. № 2, Article 8. <https://doi.org/10.23860/MGDR-2019-04-02-08>

3. Cross N. (2011). Design thinking: Understanding how designers think and work. Oxford, UK: Berg, 163 p.

4. Zakharchenko, N. (2022). Perspektivy rozvytku dyzayn-myslennya v upravlinni biznesom ta innovatsiyamy. [Prospects for the development of design thinking in business and innovation management] Akademichnyy

ohlyad. №1 (56), P. 53–60. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/7.pdf> [in Ukrainian].

5. Kanova, O. A., Kryvobok, K.V., Zaslavs'kyy, S.Ye. (2024). Dyzayn myslennya u vykladanni menedzhmentu ta pidpryyemnytstva. [Design thinking in teaching management and entrepreneurship] Ukrayins'kyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky ta tekhniky, №1. P. 355–360. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32918> [in Ukrainian].

6. Kelley, D., Kelley, T. (2013). Creative Confidence: Unleashing the Creative Potential Within Us All .Crown Business. 304 p.

7. Luchs, M., Swan, S., Griffin, A. (2015). Design Thinking: New Product Development Essentials from PDMA. Wiley. 464 p.

8. Martin, R. (2009). The Design of Business: Why Design Thinking Is the Next Competitive Advantage. Boston. MA: Harvard Business Press. 208 p.

9. Papanek, V. (1971). Design for the Real World: Human Ecology and Social Change. New York, Pantheon Books. 371 p

10. Simon, H. (1969). The sciences of the artificial. MIT Press, Cambridge. 231 p.

11. Sytnyk, N. (2021). Dyzayn-myslennya: kontseptual'ni zasady, perevahy y obmezheniya. [Design thinking: conceptual framework, advantages and restrictions] Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. №44. P. 43–48. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/763> [in Ukrainian].

Дані про авторів

Ананьєва Олеся Олександрівна,

доцент кафедри економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», к.е.н.

e-mail: ananyevao@krok.edu.ua

Гойко Андрій Іванович,

аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

e-mail: HoikoAI@krok.edu.ua

Data about the authors

Olesia Ananieva,

Associate Professor of the Department of Economics and Finance KROK University, PhD in Economics

e-mail: ananyevao@krok.edu.ua

Andrii Hoiko,

Postgraduate student, KROK University

e-mail: HoikoAI@krok.edu.ua

Розвиток малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції.

Метою дослідження є визначення переваг, чинників впливу та подальших перспектив розвитку малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. Основними методами дослідження слугували такі методи: літературний, описовий, аналізу, групування, класифікації, табличний та графічний.

Результати роботи. Встановлено, що МСБ виконує ключову роль у розвитку телекомунікаційної галузі в Україні, яка інтегрується до європейського цифрового простору. Доведено, що МСБ стає рушієм інновацій, покращення конкурентного середовища та надання якісних послуг. Визначено, що МСБ у розвитку телекомунікаційного сектору забезпечує інноваційність через швидку адаптацію до технологічних змін, створення нових робочих місць, розширення спектру послуг для споживачів та розвиток конкурентного середовища, особливо у регіонах. Встановлено, що розвиток малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікацій має величезний потенціал завдяки зростаючому попиту на цифрові послуги, технологічним інноваціям та підтримці з боку ЄС і держави. Доведено, що успішна реалізація подальшого розвитку вимагає від МСБ гнучкості, інноваційності та готовності до адаптації, де залучення інвестицій, інновацій та фокус на якість послуг дозволять створити сучасний і динамічний ринок телекомунікацій.

Галузь застосування результатів. Економіка, телекомунікаційні технології, цифрова економіка, управління підприємствами малого та середнього бізнесу, державне регулювання, європейська інтеграція.

Висновки. Встановлено, що МСБ є основою сучасної економіки та виконує ключову роль у розвитку телекомунікаційної галузі. Визначено, що у контексті України, яка інтегрується до європейського цифрового простору, МСБ стає рушієм інновацій, покращення конкурентного середовища та надання якісних послуг. З метою успішного розвитку МСБ телекомунікаційної сфери в контексті європейської інтеграції запропоновано п'ять базових інструментів: державна підтримка; фінансове стимулювання; інновації та цифровізація; розвиток людського капіталу; співпраця з міжнародними партнерами. Визначено, що МСБ у сфері телекомунікацій має значні подальші перспективи для розвитку, які враховують швидкий технологічний прогрес, інтеграцію України до європейського цифрового ринку та зростаючий попит на телекомунікаційні послуги, що створюють можливості для інновацій, регіонального розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку телекомунікаційних послуг.

Ключові слова: малий та середній бізнес, телекомунікаційні послуги, європейська інтеграція, розвиток, переваги, перспективи, інструменти, попит, конкурентоспроможність, державна підтримка, інновації та цифровізація.

Development of small and medium-sized businesses in the telecommunications services sector in the context of european integration

The subject of the research is the theoretical and practical aspects of the development of small and medium-sized businesses in the field of telecommunications services in the context of European integration.

The aim of the research is to determine the advantages, factors of influence and further prospects for the development of small and medium-sized businesses in the field of telecommunications services

in the context of European integration.

Research methods. *The main methods of the study were the following: literary, descriptive, analysis, grouping, classification, tabular and graphical.*

Results of the investigation. *It is established that SMEs play a key role in the development of the telecommunications industry in Ukraine, which is integrating into the European digital space. It is proved that SMEs are becoming a driver of innovation, improving the competitive environment and providing quality services. It is determined that SMEs in the development of the telecommunications sector ensure innovation through rapid adaptation to technological changes, creation of new jobs, expansion of the range of services for consumers and development of the competitive environment, especially in the regions. It is established that the development of small and medium-sized businesses in the telecommunications sector has enormous potential due to the growing demand for digital services, technological innovations, and support from the EU and the state. It is proved that the successful implementation of further development requires flexibility, innovation and readiness to adapt from SMEs, where attracting investment, innovation and focus on service quality will create a modern and dynamic telecommunications market.*

Scope of the results. *Economics, telecommunication technologies, digital economy, management of small and medium-sized enterprises, state regulation, European integration.*

Conclusions. *It has been established that SMEs are the backbone of the modern economy and play a key role in the development of the telecommunications industry. It has been determined that in the context of Ukraine, which is integrating into the European digital space, SMEs are becoming a driver of innovation, improving the competitive environment and providing quality services. In order to ensure the successful development of SMEs in the telecommunications sector in the context of European integration, five basic tools are proposed: state support; financial incentives; innovation and digitalization; human capital development; and cooperation with international partners. It is determined that SMEs in the field of telecommunications have significant further prospects for development, taking into account rapid technological progress, Ukraine's integration into the European digital market and the growing demand for telecommunications services, which create opportunities for innovation, regional development and increased competitiveness in the global telecommunications market.*

Keywords: *small and medium-sized businesses, telecommunication services, European integration, development, advantages, prospects, tools, demand, competitiveness, government support, innovation and digitalization.*

Постановка проблеми. Розвиток малого і середнього бізнесу (МСБ) у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції є особливо актуальною, оскільки Європейська інтеграція відкриває нові можливості для України, зокрема, у сфері цифрової трансформації, що є ключовою складовою економічного зростання. Малий і середній бізнес відіграє важливу роль у забезпеченні гнучкості, інноваційності та адаптивності економіки, особливо в таких високотехнологічних галузях, як телекомунікації. Зростаючий попит на цифрові послуги, впровадження новітніх технологій, таких як 5G, IoT, хмарні рішення та кібербезпека, створює значні перспективи для МСБ. Водночас процес європейської інтеграції передбачає гармонізацію законодавства, стандартизацію послуг, доступ до фінансових ресурсів ЄС та інтеграцію України у єдиний цифровий ринок, що від-

криває для українських підприємств можливість виходу на міжнародні ринки, покращення якості послуг та залучення іноземних інвестицій.

Особливо значення набуває подолання цифрового розриву між регіонами країни, де МСБ мають потенціал стати ключовими гравцями у розвитку телекомунікаційної інфраструктури в сільській місцевості, де великі оператори часто не присутні. Крім того, у сучасних умовах, коли відбувається стрімка цифровізація бізнесу, освіти, медицини та інших сфер, саме МСБ здатні швидко адаптуватися до змін і пропонувати інноваційні рішення. Підтримка держави, міжнародних партнерів, а також доступ до європейських грантових програм, таких як Horizon Europe чи COSME, забезпечує додаткові стимули для розвитку.

Проте європейська інтеграція ставить перед МСБ нові виклики, серед яких необхідність адап-

тації до високих стандартів ЄС, збільшення конкуренції на внутрішньому ринку та дефіцит кваліфікованих кадрів, що спонукає до модернізації бізнесу, впровадження інновацій та покращення якості послуг. Таким чином, розвиток МСБ у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції є ключовим чинником зміцнення економічної стабільності, технологічного прогресу та інтеграції України у глобальний цифровий простір.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Деякі аспекти сфери телекомунікаційних послуг стали предметом наукових впадубань провідних вчених, серед яких: Бойко Т. Л. [1], Романова Л. В. [12], Виноградова О. В. [2; 3], Голубородько А. Ю. [4], Желдак І. Л. [7], Грицуленко С. І. [5], Тюндер І. С. [17], які досліджували підходи до формування та розвитку телекомунікаційних послуг. Наступна група вчених приділила увагу потенціалу та конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг – Виноградова О. В. [2; 3], Дрокіна Н. І. [6], Ковтун Л. О. [8], Сорока А. М. [13], Сулацький Д. В. [14], Філон М. М. [18] та Шинкаренко Д. А. [19]. Також науковцями було досліджено і питання телекомунікаційних послуг в міжнародній сфері – Якимчук Т. І. [20], Мельник Т. М. [9], Рахман М. С. [11], Тронько В. В. [16]. Проте питання розвитку малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції досліджено не досить повністю, що і стало метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Малий і середній бізнес є основою сучасної економіки та виконує ключову роль у розвитку телекомунікаційної галузі. У контексті України, яка інтегрується до європейського цифрового простору, МСБ стає рушієм інновацій, покращення конкурентного середовища та надання якісних послуг. МСБ у розвитку телекомунікаційного сектору забезпечує інноваційність (через швидку адаптацію до технологічних змін), створення нових робочих місць, розширення спектру послуг для споживачів та розвиток конкурентного середовища, особливо у регіонах (табл. 1) [1; 4; 8; 10].

В умовах європейської інтеграції роль МСБ у розвитку телекомунікаційного сектору тільки зростатиме, створюючи нові можливості для економічного розвитку України. Європейська інтеграція сприятиме покращенню умов ведення бізнесу, залученню інвестицій, інтеграції у єдиний цифровий ринок ЄС та підвищенню конкурен-

тоспроможності. Проте необхідно враховувати чинники впливу на розвиток МСБ у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції (табл. 2) [2; 14; 20].

Отже, ключові чинники, які впливають на розвиток МСБ у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції, є визначальними для формування сучасного конкурентного та інноваційного середовища, оскільки європейська інтеграція стимулює розвиток завдяки гармонізації законодавства, впровадженню європейських стандартів якості послуг та доступу до нових ринків і фінансових ресурсів [14; 17; 19].

Розвиток МСБ у сфері телекомунікаційних послуг залежить від здатності підприємств ефективно адаптуватися до нових умов, використовувати можливості європейської інтеграції та активно впроваджувати інноваційні рішення, що у перспективі сприятиме не лише зростанню МСБ, а й загальному економічному розвитку України та її інтеграції у європейський цифровий простір.

Проте МСБ у сфері телекомунікацій не позбавлені певних перешкод, які можуть виникати на шляху ефективної діяльності та успішної інтеграції до європейського простору (рис. 1).

Для успішного розвитку МСБ телекомунікаційної сфери в контексті європейської інтеграції необхідно враховувати п'ять базових інструментів ефективного функціонування:

Державна підтримка – передбачає створення спеціальних програм підтримки МСБ у телекомунікаціях, зокрема податкових пільг та грантів; сприяння спрощенню регуляторних процедур для реєстрації бізнесу та отримання ліцензій; підтримка локальних ініціатив зі створення цифрових хабів у регіонах.

Фінансове стимулювання – надає доступ до кредитування з низькими відсотковими ставками; гранти від міжнародних організацій (Європейський банк реконструкції та розвитку, USAID); передбачає створення державного фонду розвитку телекомунікацій для підтримки МСБ.

Інновації та цифровізація – обов'язкове впровадження IoT, хмарних сервісів, штучного інтелекту для оптимізації бізнес-процесів; розвиток послуг, пов'язаних із кібербезпекою, що стають все більш актуальними у зв'язку з європейськими стандартами захисту даних; інтеграція із смарт-технологіями для забезпечення високоякісних телекомунікаційних послуг.

Таблиця 1. Переваги МСБ у розвитку телекомунікаційного сектору

Напрямок	Сфера	Опис
Генерація інновацій	Гнучкість і швидкість адаптації	МСБ мають перевагу у швидкому прийнятті рішень, що дозволяє їм першими впроваджувати інноваційні технології, такі як IoT (інтернет речей), хмарні сервіси чи AI (штучний інтелект).
	Тестування нових ідей	Малі компанії можуть експериментувати з новими продуктами та послугами, які згодом можуть масштабуватися до національного чи міжнародного рівня.
	Розробка нішевих рішень	МСБ спеціалізуються на конкретних сегментах ринку, створюючи продукти, що відповідають специфічним потребам клієнтів (наприклад, локальні інтернет-провайдери чи спеціалізовані платформи для обміну даними).
Розвиток конкуренції	Зниження монополізації	МСБ сприяють створенню конкурентного середовища, особливо в регіонах, де великі телекомунікаційні компанії не завжди присутні.
	Диверсифікація послуг	МСБ пропонують альтернативні послуги (дешевший інтернет, локальні мобільні додатки, спеціальні пакети послуг у бізнесі).
	Можливість вибору	Завдяки присутності МСБ клієнти отримують доступ до різноманітних варіантів телекомунікаційних рішень.
Створення робочих місць	Локальна зайнятість	МСБ, особливо в регіонах, забезпечують роботою місцеве населення, створюючи технічні та адміністративні посади.
	Розвиток нових професій	У зв'язку зі швидким розвитком технологій, такі компанії сприяють появі нових спеціалізацій у сфері IT та телекомунікацій.
	Підтримка молоді	Стартапи, які є частиною МСБ, часто залучають молодих спеціалістів, забезпечуючи їх сучасними знаннями та навичками.
Регіональний розвиток	Інфраструктурний розвиток	МСБ активно розвивають телекомунікаційну інфраструктуру у віддалених та сільських районах, забезпечуючи інтернет-зв'язок та мобільні послуги.
	Залучення інвестицій у регіони	Завдяки своїй активності, МСБ сприяють притоку іноземного капіталу, що позитивно впливає на економіку регіонів.
	Зменшення цифрового розриву	Забезпечення доступу до якісного інтернету у важкодоступних місцевостях сприяє соціальному прогресу.
Розвиток нових бізнес-моделей	Орієнтація на хмарні сервіси	МСБ часто впроваджують SaaS (Software-as-a-Service) та інші моделі послуг, які дозволяють малим компаніям зручно управляти процесами без необхідності великих інвестицій у інфраструктуру.
	Віртуальні оператори (MVNO)	МСБ все частіше стають операторами мобільного зв'язку без власної мережі, використовуючи інфраструктуру великих компаній.
	Підтримка електронної комерції	Телекомунікаційні компанії МСБ створюють спеціальні рішення для e-commerce (швидкі мережі, безпечні платіжні системи, аналітика).
Соціальна роль	Доступність послуг	МСБ часто орієнтовані на соціальні групи з меншим доходом, пропонуючи доступніші тарифи та послуги.
	Освіта та підвищення кваліфікації	МСБ організують освітні програми для місцевого населення, сприяючи підвищенню рівня цифрової грамотності.
	Підтримка стартапів	МСБ у сфері телекомунікацій створюють сприятливе середовище для розвитку стартапів, забезпечуючи їх технічними та інформаційними ресурсами.
Взаємодія з великим бізнесом	Аутсорсинг	МСБ часто виконують проекти для великих телекомунікаційних компаній (встановлення обладнання, технічна підтримка, тестування нових послуг).
	Інтеграція до екосистем	Великі корпорації часто співпрацюють з МСБ у рамках інноваційних екосистем, залучаючи їх до спільних проектів.
Стимулювання інвестицій та міжнародна співпраця	Залучення іноземного капіталу	МСБ завдяки гнучкості можуть швидше адаптуватися до вимог міжнародних партнерів, залучаючи фінансування.
	Участь у грантових програмах	МСБ активно беруть участь у грантових програмах ЄС, таких як Horizon Europe, для розвитку технологій.
	Експорт послуг	Українські телекомунікаційні МСБ дедалі частіше виходять на міжнародний ринок, надаючи послуги з аутсорсингу та IT-рішень.

Джерело: згруповано та систематизовано автором на основі [1–5; 8–12]

Таблиця 2. Ключові чинники впливу на розвиток МСБ у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції

Група чинників	Чинники
Економічні	Доступ до європейських інвестицій та фінансування (Horizon Europe, COSME). Зростання попиту на телекомунікаційні послуги через цифровізацію економіки. Зниження митних та торговельних бар'єрів у межах Угоди про асоціацію з ЄС.
Технологічні	Впровадження 5G та розвиток IoT. Розвиток хмарних технологій та рішень SaaS/IaaS. Доступ до європейських інноваційних платформ і технологій.
Політичні	Гармонізація законодавства з нормами ЄС (захист даних, цифрові стандарти). Державна підтримка цифровізації та розвитку МСБ. Участь у програмах міжнародного співробітництва та інтеграції.
Соціальні	Зростання попиту на дистанційну роботу та онлайн-сервіси. Підвищення цифрової грамотності населення. Попит на якісний інтернет у віддалених регіонах.
Конкурентні	Посилення конкуренції з великими гравцями ринку. Можливість виходу на нові ринки ЄС. Нішева спеціалізація МСБ для отримання конкурентної переваги.
Інфраструктурні	Розвиток телекомунікаційної інфраструктури. Модернізація мережі відповідно до стандартів ЄС.
Освітні та кадрові	Участь у програмах підготовки фахівців (стажування, навчання за підтримки ЄС). Залучення кваліфікованих кадрів через міжнародні програми.
Регуляторні	Впровадження стандартів ЄС щодо телекомунікаційних послуг. Спрощення процедур виходу на європейський ринок.
Екологічні	Перехід до енергоефективних рішень та «зелених» технологій. Підтримка екологічних ініціатив у телекомунікаціях.

Джерело: систематизовано автором на основі [2–6; 15–20].

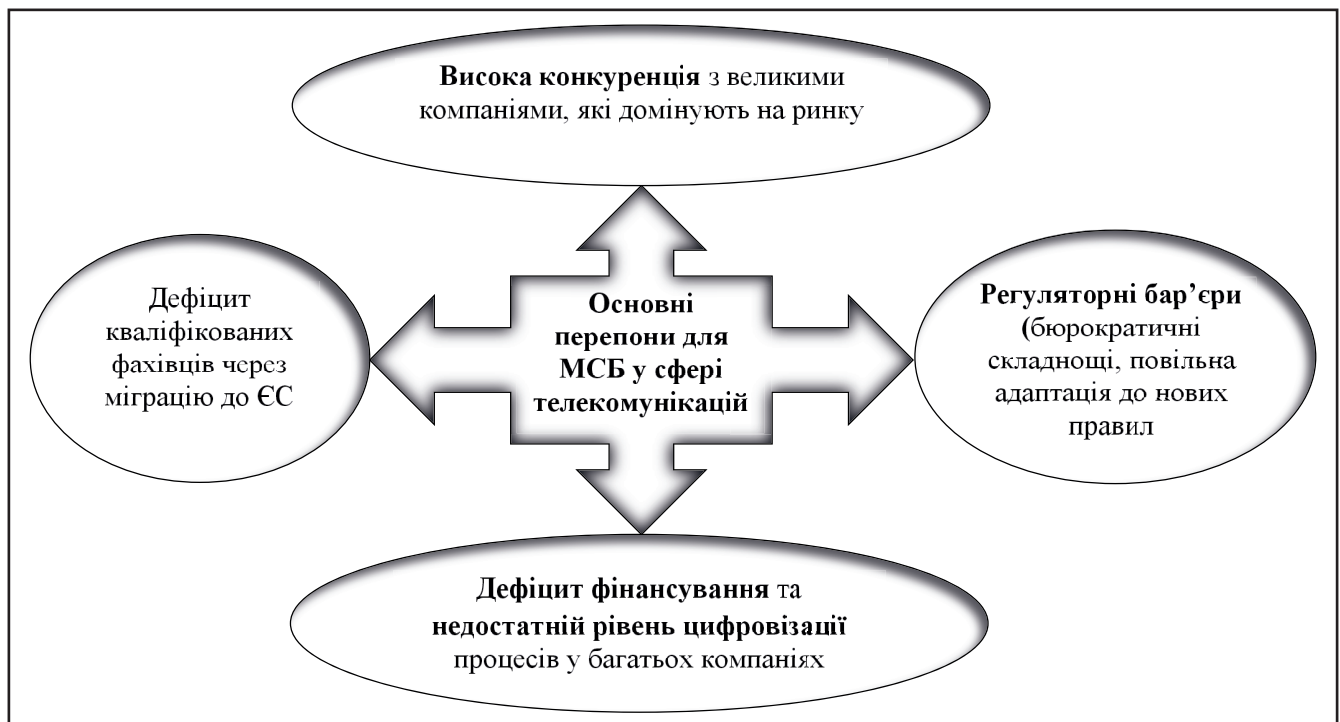

Рисунок 1. Перешкоди МСБ у сфері телекомунікацій на шляху інтеграції до європейського простору

Джерело: побудовано автором на основі [12–18].

Розвиток людського капіталу – включає підготовку спеціалістів у сфері телекомунікацій через державні програми освіти та міжнарод-

ні стажування; проведення тренінгів і семінарів для підприємців, які прагнуть розвивати бізнес у сфері телекомунікацій; залучення молоді

Рисунок 2. Перспективи розвитку МСБ у сфері телекомунікацій

Джерело: побудовано автором на основі [11–19].

до створення стартапів через університетські програми.

Співпраця з міжнародними партнерами – передбачає партнерство з європейськими компаніями для впровадження спільних проектів; участь у європейських інноваційних програмах для обміну досвідом; розширення співпраці з європейськими операторами та постачальниками обладнання [6; 11; 13; 15; 18].

МСБ у сфері телекомунікацій має значні перспективи для розвитку, враховуючи швидкий технологічний прогрес, інтеграцію України до європейського цифрового ринку та зростаючий попит на телекомунікаційні послуги, оскільки умови ринку створюють можливості для інновацій, регіонального розвитку та підвищення конкурентоспроможності (рис. 2).

Отже, перспективи розвитку МСБ у сфері телекомунікацій пов'язані з розширенням доступу до європейського цифрового ринку, впровадженням інноваційних технологій, таких як 5G, IoT та хмарні сервіси, а також зростанням попиту на цифрові послуги. МСБ має можливість заповнювати ніші, де великі оператори менш активні, особливо в регіонах, сприяючи усуненню цифро-

вого розриву. Додаткові перспективи відкриваються через державну підтримку, грантові програми ЄС та міжнародну співпрацю, що дозволяє залучати інвестиції і виходити на нові ринки, де успішна адаптація до європейських стандартів і попит на інноваційні рішення забезпечують стійке зростання галузі [16–20].

Висновки

Було встановлено, що МСБ виконує ключову роль у розвитку телекомунікаційної галузі в Україні, яка інтегрується до європейського цифрового простору. Доведено, що МСБ стає рушієм інновацій, покращення конкурентного середовища та надання якісних послуг. Визначено, що МСБ у розвитку телекомунікаційного сектору забезпечує інноваційність через швидку адаптацію до технологічних змін, створення нових робочих місць, розширення спектру послуг для споживачів та розвиток конкурентного середовища, особливо у регіонах. Встановлено, що розвиток малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікацій має величезний потенціал завдяки зростаючому попиту на цифрові послуги, технологічним інноваціям та підтримці з боку ЄС і держави. Доведено, що

успішна реалізація подальшого розвитку вимагає від МСБ гнучкості, інноваційності та готовності до адаптації, де залучення інвестицій, інновацій та фокус на якість послуг дозволять створити сучасний і динамічний ринок телекомунікацій.

Для успішного розвитку МСБ телекомунікаційної сфери в контексті європейської інтеграції запропоновано п'ять базових інструментів: державна підтримка; фінансове стимулювання; інновації та цифровізація; розвиток людського капіталу; співпраця з міжнародними партнерами. Визначено, що МСБ у сфері телекомунікацій має значні подальші перспективи для розвитку, які враховують швидкий технологічний прогрес, інтеграцію України до європейського цифрового ринку та зростаючий попит на телекомунікаційні послуги, що створюють можливість для інновацій, регіонального розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку телекомунікаційних послуг.

Список використаних джерел:

1. Бойко Т. Л. Інтелектуальні ресурси телекомунікаційних підприємств. *Економіст*. 2014. № 9. С. 47–50.
2. Виноградова О. В. Імперативи розвитку ринку телекомунікаційних послуг України / О. В. Виноградова, Н. Б. Писар // *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. – 2020. – № 2. – С. 9–13.
3. Виноградова О. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності на ринку телекомунікаційних послуг України / О. В. Виноградова, Н. О. Євтушенко, Н. І. Дрокіна, М. О. Іртлач, В. Є. Корнійчук // *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. – 2020. – № 1. – С. 130–140.
4. Голобородько А. Ю. Діагностика ключових тенденцій ефективного розвитку ринку підприємств телекомунікаційних послуг / А. Ю. Голобородько, К. С. Хаврова. // *Ефективна економіка*. – 2023. – № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_10_3.
5. Грицуленко С. І. Український ринок телекомунікаційних послуг у контексті стратегії поведінки його учасників в умовах цифрової трансформації економіки та соціуму / С. І. Грицуленко, О. І. Джигалюк // *Бізнес Інформ*. – 2019. – № 11. – С. 194–203.
6. Дрокіна Н. І. Потенціал розвитку ринку телекомунікаційних послуг України / Н. І. Дрокіна, В. Г. Дарчук // *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. – 2020. – № 2. – С. 14–20.
7. Желдак І. Л. Сучасний стан телекомунікаційної галузі в Україні. *Вісник ЧДТУ. Чернігів: ЧДТУ*. 2014. №4. С. 209–219.
8. Ковтун Л. О. Метод прийняття рішення про надання телекомунікаційних послуг / Л. О. Ковтун, М. В. Струтинський // *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. – 2019. – № 4. – С. 68–71.
9. Мельник Т. М. Процеси транснаціоналізації на світовому ринку телекомунікаційних послуг / Т. М. Мельник, М. М. Думіян // *Економіка України*. – 2016. – № 2. – С. 67–75.
10. Пузирьова П. В. Сутність діджиталізації та її значення для бізнес-процесів в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, С. Синиця // *Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period* : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10–11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 204–207.
11. Рахман М. С. Дослідження інформаційних і телекомунікаційних послуг України як експортоорієнтованої галузі економіки / М. С. Рахман // *Бізнес Інформ*. – 2017. – № 5. – С. 279–287.
12. Романова Л. В. Сучасні підходи до формування комплексу просування телекомунікаційних послуг / Л. В. Романова, О. Ф. Коломієць, О. Ю. Могилевська // *Інфраструктура ринку*. – 2020. – Вип. 43. – С. 256–261.
13. Сорока А. М. Вплив державного регулювання щодо якості телекомунікаційних послуг / А. М. Сорока // *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. – 2019. – № 4. – С. 70–74.
14. Сулацький Д. В. Генеза поняття «телекомунікаційна послуга» в українському та європейському законодавстві / Д. В. Сулацький // *Інформація і право*. – 2012. – № 2. – С. 18–22.
15. Сучасні телекомунікації: мережі, технології, безпека, економіка, регулювання: монографія / за ред. С. Довгого. Київ: «Азимут–Україна», 2013. 608 с.
16. Тронько В. В. Регулювання ринку телекомунікаційних послуг: міжнародний досвід. *Ефективна економіка*. 2010, №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=256>
17. Тюндер І. С. Концепція розвитку телекомунікацій в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 1 (271). С. 41–46.
18. Філон М. М. Концептуальні основи механізму державного регулювання конкуренції на ринку телекомунікаційних послуг / М. М. Філон // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2014. – № 3. – С. 90–94.
19. Шинкаренко Д. А. Теоретичні аспекти дослідження сфери телекомунікаційних послуг великого міста / Д. А. Шинкаренко // *Вісник Харківського на-*

ціонального університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Геологія. Географія. Екологія. – 2014. – № 1098, Вип. 40. – С. 119–125.

20. Якимчук Т. І. Розвиток сфери телекомунікаційних послуг як складова глобалізаційного процесу в міжнародному бізнесі / Т. І. Якимчук, А. Й. Жемба, Ю. В. Красовська // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2023. – Вип. 2. – С. 417–426.

References:

1. Boiko, T. L. (2014). Intelktualni resursy telekomunikatsiinykh pidpriemstv [Intellectual resources of telecommunication enterprises]. *Ekonomist = Economist*, № 9, P. 47–50 [in Ukrainian].

2. Vynogradova, O. V., Pysar, N. B. (2020). Imperatyvy rozvytku rynku telekomunikatsiinykh posluh Ukrainy [Imperatives of development of the telecommunication services market of Ukraine]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes = Ekonomika. Management. Business*, № 2, P. 9–13 [in Ukrainian].

3. Vynogradova, O. V. et al. (2020). Shliakhy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti na rynku telekomunikatsiinykh posluh Ukrainy [Ways to increase competitiveness in the market of telecommunication services of Ukraine]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes = Ekonomika. Management. Business*, № 1, P. 130–140 [in Ukrainian].

4. Holoborodko, A. Yu. Khavrova, K. S. (2023). Diagnostyka kliuchovykh tendentsii efektyvnoho rozvytku rynku pidpriemstv telekomunikatsiinykh posluh [Diagnostics of key trends in the effective development of the market of telecommunication services enterprises]. *Efektyvna ekonomika = Effective Economy*, № 10, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_10_3 [in Ukrainian].

5. Hrytsulenko, S. I., Dzhyhaliuk, O. I. (2019). Ukrainskyi rynek telekomunikatsiinykh posluh u konteksti stratehii povedinky yoho uchasyvnykiv v umovakh tsyvrovoi transformatsii ekonomiky ta sotsiumu [Ukrainian market of telecommunication services in the context of the strategy of behavior of its participants in the context of digital transformation of the economy and society]. *Biznes Inform = Business Inform*, № 11, P. 194–203 [in Ukrainian].

6. Drokina, N. I., Darchuk, V. H. (2020). Potentsial rozvytku rynku telekomunikatsiinykh posluh Ukrainy [Potential for the development of the telecommunication services market of Ukraine]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes = Ekonomika. Management. Business*, № 2, P. 14–20 [in Ukrainian].

7. Zheldak, I. L. (2014). Suchasnyi stan telekomunikatsiinoi haluzi v Ukraini [The current state of the telecom-

munications industry in Ukraine]. *Visnyk ChDTU = Bulletin of the Chernihiv State Technical University. Chernihiv: CHSTU*, №4, P. 209–219 [in Ukrainian].

8. Kovtun, L. O., Strutynskiy, M. V. (2019). Metod pryiniattia rishennia pro nadannia telekomunikatsiinykh posluh [Method of decision-making on the provision of telecommunication services]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Tekhnichni nauky = Bulletin of Khmelnytskyi National University. Technical sciences*, № 4, P. 68–71 [in Ukrainian].

9. Melnyk, T. M., Dumikian, M. M. (2016). Protse-sy transnatsionalizatsii na svitovomu rynku telekomunikatsiinykh posluh [Transnationalization processes in the world market of telecommunication services]. *Ekonomika Ukrainy = Economic Ukraine*, № 2, P. 67–75 [in Ukrainian].

10. Puzyrova, P. V., Synytsia, S. (2023). Sutnist didzhytalizatsii ta yii znachennia dlia biznes–protse-siv v umovakh staloho rozvytku [The essence of digitalization and its importance for business processes in the context of sustainable development]. *Upravlinnia biznes–protse-samy ta tekhnolohichnymy innovatsiamy v suchasnykh umovakh ta v pisliavoiennyi period = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : collection of abstracts of the International Scientific Conference, Kyiv, October 10–11, 2023*, P. 204–207 [in Ukrainian].

11. Rakhman, M. S. (2017). Doslidzhennia informatsiinykh i telekomunikatsiinykh posluh Ukrainy yak eksportoorientovanoi haluzi ekonomiky [Research of information and telecommunication services of Ukraine as an export-oriented sector of the economy]. *Biznes Inform = Business Inform*, № 5, P. 279–287 [in Ukrainian].

12. Romanova, L. V., Kolomiets, O. F., Mohylevska, O. Yu. (2020). Suchasni pidkhody do formuvannia kompleksu prosuvannia telekomunikatsiinykh posluh [Modern approaches to the formation of a complex for the promotion of telecommunication services]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Issue 43, P. 256–261 [in Ukrainian].

13. Soroka, A. M. (2019). Vplyv derzhavnoho rehuliuвання shchodo yakosti telekomunikatsiinykh posluh [Influence of state regulation on the quality of telecommunication services]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes = Ekonomika. Management. Business*, № 4, P. 70–74 [in Ukrainian].

14. Sulatskyi, D. V. (2012). Heneza poniattia «telekomunikatsiina posluha» v ukrainському ta yevropeiskomu zakonodavstvi [Genesis of the concept of «telecommunication service» in Ukrainian and European legislation]. *Informatsiia i pravo = Information and Law*, № 2, P. 18–22 [in Ukrainian].

15. Suchasni telekomunikatsii: merezhi, tekhnolohii, bezpeka, ekonomika, rehuliuвання [Modern telecommunication: networks, technologies, security, economy, regulation: monograph]. Monohrafiia = Monograph, edited by S. Dovhyi. Kyiv: Azimuth–Ukraine, 608 c [in Ukrainian].

16. Tronko, V. V. (2010). Rehuliuвання rynku telekomunikatsiinykh posluh: mizhnarodnyi dosvid [Regulation of the telecommunication services market: international experience]. Efektivna ekonomika = Effective economy, №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=256> [in Ukrainian].

17. Tiunder, I. S. (2022). Kontseptsiia rozvytku telekomunikatsii v Ukraini [The concept of telecommunication development in Ukraine]. Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia = Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, № 1 (271), P. 41–46 [in Ukrainian].

18. Filon, M. M. (2014). Kontseptualni osnovy mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання konkurentsii na rynku telekomunikatsiinykh posluh [Conceptual bases of the mechanism of state regulation of competition in the market of telecommunication services]. Investytsii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience, № 3, P. 90–94 [in Ukrainian].

19. Shynkarenko, D. A. (2014). Teoretychni aspekty doslidzhennia sfery telekomunikatsiinykh posluh velykoho mista [Theoretical aspects of the study of the sphere of telecommunication services of a large city].

Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii : Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia = Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Geology. Geography. Ecology, No. 1098, Issue 40, P. 119–125 [in Ukrainian].

20. Yakymchuk, T. I. (2023). Rozvytok sfery telekomunikatsiinykh posluh yak skladova hlobalizatsiinoho protsesu v mizhnarodnomu biznesi [Development of the telecommunication services sector as a component of the globalization process in international business]. Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya. Ekonomichni nauky = Bulletin of the National University of Water and Environmental Engineering. Economic Sciences, Issue 2, P. 417–426 [in Ukrainian].

Дані про автора

Лапченко Євген Ігорович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
e-mail: Lapchenko@gmail.com
ORSID ID: 0009-0002-5343-6206

Data about the author

Yevhen Lapchenko,

PhD student, State Research Institute of Informatization and Modeling of Economy
e-mail: Lapchenko@gmail.com

УДК 339.172

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14825278>

ТЕРЕЦЕНКО А. О.

Особливості реалізації сільськогосподарських товарів на біржовому ринку

Актуальність теми дослідження. Розвиток сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах для України має важливе значення. Це обумовлюється спеціалізацією української економіки та необхідністю становлення України в світовому поділі праці. Справедливе ціноутворення, мультиплікативне балансування попиту та пропозиції на с/г товари, та їх просунення на світові ринки збуту може забезпечуватися ефективним біржовим ринком. Безліч перепон з якими зіштовхується Україна на цьому шляху обумовлює необхідність наукового вивчення проблематики організації біржового ринку с/г товарів.

Метою роботи є комплексний огляд особливостей організації біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні.

Завдання дослідження. Обґрунтувати проблеми побудови ефективного біржового ринку с/г продукції та запропонувати напрями їх врегулювання.

Методи дослідження. Підхід у дослідженні спирається на методи узагальнення, порівняння, систематизації, індукції, дедукції, синтезу та наукового абстрагування. Інформаційною базою для написання статті стали праці провідних науковців, звіти товарних бірж та державних регуляторів.

Основні результати дослідження. У статті обґрунтовано необхідність розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції. Описано ключові нормативні засади його регулювання та еволюційні аспекти його розвитку. Висвітлено особливості інструментів біржового ринку с/г продукції та здійснено їх порівняння. Охарактеризовано стимулюючу роль аграрних нот та аграрних розписок у розвитку біржового товарного ринку. Досліджено цінові аспекти біржового ринку с/г продукції. Надано характеристику перепон створення біржового ринку с/г продукції в Україні та запропоновано напрями їх усунення.

Галузь застосування результатів. Аграрна економіка, міжнародний бізнес, фінансовий ринок.

Ключові слова: товарний ринок, аграрна біржа, біржова торгівля, біржовий ринок сільськогосподарської продукції, біржові інструменти, цінні папери.

TERESHCHENKO A. O.

The features of agricultural product implementation on the commodity exchange market

Relevance of the research topic. The development of agriculture and ensuring food security in the current conditions is of significant importance for Ukraine. This is due to the specialization of the Ukrainian economy and the necessity of Ukraine's integration into the global division of labor. Fair pricing, the multiplicative balancing of demand and supply for agricultural products, and their promotion on global markets can be facilitated by an effective commodity exchange market. The numerous obstacles Ukraine faces on this path highlight the need for scientific study of the issues related to the organization of the commodity exchange market for agricultural products.

The aim of the work is a comprehensive review of the features of organizing the commodity exchange market for agricultural products in Ukraine.

Research objectives. To justify the problems of building an effective commodity exchange market for agricultural products and propose directions for their resolution.

Research methods. The approach in the study is based on methods of generalization, comparison, systematization, induction, deduction, synthesis, and scientific abstraction. The information base for writing the article consists of works by leading scholars, reports from commodity exchanges, and government regulators.

Main research findings. The article justifies the necessity for the development of the commodity exchange market for agricultural products. It describes the key regulatory foundations for its regulation and the evolutionary aspects of its development. The features of the instruments of the commodity exchange market for agricultural products are outlined, and their comparison is made. The stimulating role of agricultural notes and agricultural receipts in the development of the commodity exchange market is characterized. Price aspects of the commodity exchange market for agricultural products are explored. The article also identifies the barriers to the establishment of the commodity exchange market for agricultural products in Ukraine and proposes directions for them.

Field of application of the results. Agricultural economics, international business, financial market.

Keywords: commodity market, agricultural exchange, exchange trading, commodity exchange market for agricultural products, exchange instruments, securities.

Постановка проблеми. Незважаючи на складні виклики для економіки обумовлені війною, Україна все більше прагне інтегруватися у світову економічну систему з чітким місцем у міжнародному поділі праці. Після набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі питання адаптації галузей економіки до світових засад посилилися. Сільське господарство займає передову позицію в економіці України. У довоєнний період частка

сільського господарства у ВВП займала найбільшу позицію серед секторів економіки та сягнула понад 10%. Це свідчить про наявність великого потенціалу агропромислового комплексу України та визначає експортний потенціал. Частка сільськогосподарської продукції в структурі експорту також є значною та складає близько 40%. Такі показники є свідченням того, що Україна займає провідний статус на ринку грантів світової продо-

вольчої безпеки. Водночас процес формування внутрішнього та зовнішнього ринків аграрної продукції в Україні перебуває на етапі становлення. В усьому світі організовані товарні ринки та фондові біржі забезпечують стійкі прогнозовані фінансові відносини, які виникають між учасниками процесів купівлі–продажу сільськогосподарських товарів. Українські ж товарні біржі досі залишаються малорозвиненими, а далеко не всі сільськогосподарські виробники мають до них доступ. Це стало причиною необхідності наукових пошуків та досліджень особливостей організації товарних та біржових ринків як майданчиків для продажу сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Переважна кількість досліджень з тематики стосується окремих аспектів розвитку товарних бірж або ж ринку сільського господарства. З огляду на те, що біржовий ринок с/г продукції перебуває на етапі становлення та зіштовхується з рядом проблем – тематика залишається відкритою. Серед науковців, чії праці становили базис для даного наукового дослідження слід виокремити: Артимінова І. [6], Гладкий С. [10], Кузьмінов М. [7], Ключа С. [5], Навальнев О. [1], Паска І. [6], Роганова Г. [9], Остапенко С. [6], Свиноус І. [6].

Метою роботи є комплексний огляд особливостей організації біржового ринку с/г продукції в Україні.

Методи дослідження. Підхід у дослідженні спирається на методи узагальнення, порівняння, систематизації, індукції, дедукції, синтезу та наукового абстрагування. Інформаційною базою для написання статті стали праці провідних науковців, звіти товарних бірж та державних регуляторів.

Виклад основного матеріалу. У процесі інтеграції України у світову економіку необхідно враховувати, що зростання конкуренції для аграрних виробників приносить як нові виклики, так і можливості. Особливо важливо зосередитися на значній цінній нестабільності на міжнародних ринках, яка суттєво впливає на вартість сільськогосподарської продукції. Для агровиробників стає критично важливим розробка ефективних стратегій управління ризиками, що дозволить мінімізувати вплив цінних коливань на їхні прибутки. Ключовими факторами стійкості українського аграрного сектору можуть стати: підвищення продуктивності, оптимізація логістичних процесів та розширення присутності на нових

експортних ринках. Аналіз впливу глобальних тенденцій на аграрні ринки України є важливим кроком для побудови стабільної та конкурентоспроможної економіки держави.

Біржова торгівля сільськогосподарськими товарами є одним із провідних складових елементів та одночасно індикатором розвинутого аграрного ринку. На цьому ринку товарна біржа виступає ключовим суб'єктом та елементом інфраструктури. В Україні з початком побудови організованого аграрного ринку стало створення у 2005 році державної біржі, що має назву Аграрна біржа. Засновником Аграрної біржі виступає Кабінет міністрів України в особі Аграрного фонду. Попри те, що на цю біржу покладалися завдання упорядкування та активізації організованого аграрного ринку, де мали укладатися біржові договори, товарні деривативи та відбуватися розрахунково–клірингова діяльність, що з ними пов'язана – їх не вдалося реалізувати.

Згідно зі звітом Державної аудиторської служби України, проведеним за результатами фінансового аудиту діяльності Аграрної біржі за період з 1 січня 2019 року по 31 грудня 2021 року, було зроблено висновок, що біржу створено для забезпечення роботи Аграрного фонду. Водночас у звіті зазначено, що у 2019–2020 роках на Аграрній біржі не проводилися товарні чи фінансові інтервенції. Протягом усього періоду її існування біржа не проявляла значної активності у традиційних для товарних бірж напрямках діяльності та не стала провідним учасником аграрного біржового ринку України. Частка біржі у загальному обсязі торгів сільськогосподарською продукцією в країні залишалася незначною [1].

Сьогодні нормативне підґрунтя організованого ринку сільськогосподарської продукції формують Закон України «Про товарні біржі» [2], Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3]. Відповідно до чинного законодавства на товарних біржах відбувається організація укладання деривативних контрактів та торгівля продукцією. При цьому сільськогосподарські товари належать до продукції, що реалізуються в межах біржового товарного ринку. «Товарна біржа є юридичною особою, що функціонує у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та провадить професійну діяльність з організації торгівлі продук-

цією на товарних біржах, професійну діяльність з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах, а також інші види діяльності» [2]. Слід підкреслити, що на товарній біржі усі договори відбуваються на умовах спот. «Товарний спот–риннок – це сукупність учасників товарних ринків та правовідносин між ними щодо купівлі–продажу, передачі, переміщення, постачання, міни продукції шляхом укладення товарних спот–контрактів. Учасниками товарних спот–ринків є професійні учасники організованих товарних ринків, суб'єкти господарювання, що здійснюють продаж та/або купівлю, передачу, розподіл, постачання продукції, та інші особи, віднесені законодавством до учасників товарних спот–ринків» [3]. Професійними учасниками товарних ринків є юридичні особи, які провадять професійну діяльність з організації торгівлі сільськогосподарською продукцією, якщо мова про аграрні біржі. Можливість реалізовувати професійну діяльність на товарній сільськогосподарській біржі визначається ліцензією, що видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Організований товарний ринок сільськогосподарської продукції в Україні лише зароджується. Про це говорять науковці та практики. Зокрема, перш за все, це пов'язано зі складністю та особливостями ринку сільськогосподарської продукції. Так, питання гарантій поставок с/г товарів залишається актуальним. Також в сучасних умовах важливою є проблематика логістики та безпеки.

Пожвавленню розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні стало прийняття Закону України «Про аграрні ноти» [4]. Попри значний потенціал аграрного сектору, українські виробники сільськогосподарської продукції зіштовхуються з низкою фінансових труднощів. Серед них – обмежений доступ до кредитних ресурсів, недостатній рівень розвитку фінансових інструментів, а також низька ліквідність малого та середнього бізнесу. Ці проблеми уповільнюють розвиток аграрного підприємництва, знижують його конкурентоспроможність та обмежують перспективи виходу на міжнародні фінансові й товарні ринки. Диверсифікація аграрних фінансових інструментів частково сприятиме усуненню деяких зазначених проблем. Серед таких інструментів – векселі та аграрні розписки. На підставі змін до законодавства, окрім традиційних аграрних фінансових інструментів, таких як

вексель та облігація, з'являються аграрні ноти та аграрні розписки. Вони дозволяють розширити доступ до фінансування малих та середніх фермерських господарств. Серед переваг аграрної ноти як фінансового інструменту слід віднести: розширений перелік заставного майна включаючи продукцію переробки; покращена прозорість фінансових операцій завдяки електронному формату; спрощений обіг документів та можливість зменшення витрат на роботу з таким інструментом через скасування потреби залучати нотаріуса [5].

В таблиці 1 описано порівняння характеристик основних фінансових інструментів біржового аграрного ринку. Слід підкреслити, що зі вступом в дію Закону України «Про аграрні ноти» було запроваджено два нових фінансових інструменти, що на противагу існуючим до цього векселям та облігаціям усунули обмеження механізмів фінансування. Також розширено інституційні елементи біржового ринку сільськогосподарської продукції. Аграрні ноти створюють передумови для інтеграції з міжнародними ринками капіталу, а саме – вторинного ринку. Це дозволяє оновлена депозитарна система. Порівняно з аграрними нотами, вексель, який вважався найпоширенішим аграрним інструментом, є дещо обмеженим. До того ж, поширеною є практика зловживання з цим інструментом, а обмеження на його видачу в якості плати за товари суттєво звужують сферу його застосування. Що ж до облігацій, то тут проблема в низькодиверсифікованій структурі самого фондового ринку України. Хоча, облігація не передбачає механізму стягнення для інвесторів. Таким чином векселі та облігації як біржові інструменти ринку сільськогосподарської продукції, не захищають належним чином права кредиторів. Тому в перспективі нові інструменти повинні врегулювати зазначені проблеми.

Аграрні ноти мають кілька ключових переваг, що робить їх ефективним інструментом в аграрній сфері. По–перше, вони дозволяють примусово стягувати заборгованість у позасудовому порядку, включно з можливістю часткового чи дострокового виконання. Виконавчий документ, створений на основі аграрної ноти, в електронному вигляді передається до виконавчої служби або приватного виконавця.

По–друге, кредитор має право перетворити товарне зобов'язання на грошове. Це дає змогу стягувати борги за рахунок усього майна боржника без необхідності судового доведення розмі-

Таблиця 1. Порівняння фінансових інструментів біржового аграрного ринку*

	Аграрна нота	Аграрна розписка	Вексель	Облігація
Електронна форма	+	–	–	+
Цінний папір	+	–	+	+
Можливість отримання авансом, використання як забезпечення	+	+	–	–
Початок стягнення потребує опротестування	–	–	+	–
Забезпечене заставою	+	+	–	–
Необхідність нотаріального засвідчення	–	+	–	–
Позасудове стягнення	+	+	+	–
Зобов'язання у формі поставки товарів	+	+	–	+
Зобов'язання у формі поставки товарів в позасудовому порядку конвертується у грошове зобов'язання	+	–	–	+

* Джерело: [5].

ру шкоди, завданої порушенням умов поставки. Грошові кошти списуються з рахунків боржника, а за їх відсутності – реалізується заставлене майно, після чого може бути стягнуто інше майно.

І, нарешті, аграрні ноти ускладнюють аграріям можливість переоформлення землі на інші компанії з метою уникнення виконання зобов'язань. З моменту видачі ноти такі дії обмежені: землю можна повернути лише її власнику після завершення строку оренди, і скорочення цього строку можливе лише за згодою кредитора.

Важливим питанням для ринку сільськогосподарської продукції залишаються питання ціноутворення. При цьому в Україні скасовано регулювання цін на с/г продукцію. Однак, під час пандемії COVID-19 та введення в Україні воєнного стану Кабінет Міністрів ухвалив постанови про державне регулювання цін на соціально значущі продукти харчування. Однак на практиці основні положення цих нормативно-правових актів залишилися нереалізованими. Беззаперечно, ціноутворення на с/г продукцію чітко корелює з цінами на стандартизовані види товарів провідних бірж світу. «Україна також залежить від ціноутворення на біржових ринках через відсутність динамічного розвитку національного біржового ринку. Біржові котирування цін на сільськогосподарську продукцію, які формуються на основі результатів торгів на торгових майданчиках спеціалізованих бірж, зокрема Аграрної біржі, визнано орієнтиром у питаннях визначення трансфертних цін за угодами, що стосуються продукції аграрного сектору та харчової промисловості. Це відповідає положенням розпорядження Кабінету Міністрів України від

23.10.2013 р. № 866–р «Про затвердження переліку джерел інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення» [6].

Проте, слід погодитися з авторами, що для визначення порівняльних цін увагу слід фокусувати на котируваннях на світових біржах з кількох причин: ліквідність товарів там вища; біржові котирування на міжнародних ринках враховують усі фактори, а тому відображають реальну вартість активів; стандартизованість біржових контрактів дозволяє концентруватись на вартості самого активу і уникати фактору договорів з пов'язаними особами. Таким чином, звертаючи увагу на практику біржової реалізації с/г продукції, можна стверджувати, що на відміну від вітчизняних бірж, світові виконують функцію страхування виробників та покупців від різкого коливання цін. Вітчизняні біржі швидше є каналами реалізації окремих товарів, зокрема, зерна. Для ефективного розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні важливо забезпечити спеціалізацію бірж та їх оптимальне розташування в регіонах зосередження попиту на конкретні види товарів і їх пропозиції. Товарні біржі можуть стати дієвим інструментом для закупівлі частини сільськогосподарської продукції до Державного резерву, а також для здійснення товарних і закупівельних інтервенцій на агропродовольчому ринку.

Погоджуємось з думками Кузьмінова М.В., який стверджує, що механізм формування цін на біржовому та позабіржовому ринках с/г продукції суттєво відрізняється. Так, на біржових ринках діють свої принципи: ціноутворення на товарних біржах є здебільшого вільним, проте законодав-

ство дозволяє біржам встановлювати цінові коридори та впроваджувати заходи для запобігання ціновим маніпуляціям. Крім того, біржі мають право самостійно використовувати додаткові регулюючі й контрольні механізми, навіть якщо вони прямо не передбачені законодавством [7].

Науковці звертають увагу, що ціноутворення на біржовому та позабіржовому ринках сільськогосподарської продукції перебуває в прямій залежності від логістичних витрат. Сьогодні в Україні зростає вартість транспортування с/г продукції. Якщо у США та ЄС середні витрати на логістику становлять 5–9% собівартості зерна, то в Україні цей показник може досягати 40–50% [8].

В контексті даного дослідження слід звернути увагу на те, що біржовий ринок с/г продукції можна розглядати в національному та міжнародному контекстах. Доступ до міжнародних товарних бірж с/г продукції має обмежене коло виробників. Дрібні та середні фермери не мають можливості представляти товари на таких біржах через: невідповідність продукції стандартам якості; високі трансакційні витрати; замалі об'єми продукції; низьку фінансову грамотність. Для прикладу, на Варшавській фондовій біржі українські аграрні компанії представлені часткою в 35%. Серед компаній акції яких представлені на цій біржі: KERNEL HOLDING S.A; OVOSTAR UNION PUBLIC COMPANY; MLK FOODS PUBLIC COMPANY; IMC S.A.; ASTARTA HOLDING PLC4; AGROTON PUBLIC LIMITED; KSG AGRO S.A. Характеризуючи ці компанії варто зазначити, що вони належать до великих підприємств, кількість працівників перевищує 300 осіб та сягає 10 тис осіб. «Найбільш дорогими були акції OVOSTAR з максимальним значенням 128,05 злотих, найбільш дешевими – акції компаній MILKILAND та KSGAGRO з показниками 0,21 та 0,38 злотих відповідно» [9].

Таким чином можна стверджувати, що для дрібних внутрішніх агровиробників, які під час війни зіштовхнулися з проблемами пошуку шляхів реалізації с/г продукції, необхідно розвивати внутрішню біржову інфраструктуру, зокрема, мова про прості та доступні інструменти. Сьогодні велика кількість фермерів та товаровиробників реалізують власну продукцію через групи у месенджерах та дошках оголошень. При цьому дуже важко знайти пропозиції, що відповідає потребам та запитам ринку. Біржа могла б стати майданчиком, де легко та просто знайти та оцінити попит та пропозицію.

Біржові механізми активно використовуються провідними країнами світу, які впливають на економіку своїх регіонів і глобальні ринки в різних галузях. Водночас в Україні аграрний біржовий ринок поки не сформувався. Сьогодні в Україні представники однієї з найбільших бірж, що реалізує с/г продукцію «Українська універсальна біржа» створили інструменти – «Ринок у смартфоні», а також поступово інтегрують в AgroMarketUUB функції, характерні для біржових платформ (спеціальний бот у застосунку Telegram). Фактично, це персональний помічник для всіх, хто працює на аграрному ринку. З ним можна купити або продати аграрну продукцію, отримати інформацію про поточні ціни та зміни, які сталися протягом тижня чи місяця. Крім цього надається доступ до аналітичних оглядів, а також багато іншої корисної інформації (зокрема про логістику, зберігання та експорт). Ще одним інструментом на цій біржі є «Земельний бот» та «Timber_uub_bot» – це боти для торгівлі деревиною та земельними ділянками.

Біржова торгівля є одним із найефективніших інструментів для управління ризиками. Контракти, укладені поза біржею, часто залишаються невиконаними, що призводить до судових процесів, залучення виконавчої служби та значних втрат часу. Натомість контракти, укладені на біржі, виконуються під її контролем, що гарантує їх реалізацію без зайвих проблем. Біржа забезпечує прозоре ціноутворення. У світі, як і в Україні, саме біржова ціна слугує основним орієнтиром для проведення операцій і планування бізнесу, незалежно від будь-яких прогнозів чи обговорень. Проте на сьогодні для таких цілей частіше використовують закордонні біржові показники, а не вітчизняні. Біржа – це наступний етап еволюції ринку. Вона створює всі умови для розвитку чесної конкуренції, де ціни формуються прозоро й відповідають очікуванням кожного учасника [10].

У таблиці 2 представлено перелік перепон ефективного біржового ринку с/г продукції в Україні та напрями їх врегулювання. Описано основні перепони для створення ефективного біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні, зокрема відсутність розвинутої інфраструктури, низьку довіру аграріїв, економічні ризики, нестабільне законодавство та обмежений доступ до міжнародних ринків.

Для вирішення цих проблем пропонуються конкретні напрями, такі як розвиток інфраструк-

Таблиця 2. Перепони створення біржового ринку с/г продукції та напрями їх усунення*

Перепони	Напрями їх усунення
1. Відсутність спеціалізованих бірж із належною інфраструктурою. Сільськогосподарські біржі недостатньо розвинуті та не мають ефективною технічної бази для торгів.	Створення державних програм підтримки розвитку бірж. Надання фінансової та технічної допомоги для модернізації інфраструктури та впровадження сучасних технологій.
2. Низька довіра до біржових механізмів серед аграріїв. Багато фермерів не довіряють біржам через відсутність досвіду роботи з ними та страх маніпуляцій.	Інформаційно-просвітницькі кампанії. Проведення навчань, семінарів та консультацій для аграріїв щодо роботи бірж, їхніх переваг і безпеки.
3. Нестабільна економічна ситуація та високі ризики для учасників. Фінансова нестабільність та ризики невиконання контрактів знижують інтерес до біржової торгівлі.	Запровадження страхування біржових контрактів. Введення механізмів страхування для мінімізації фінансових ризиків та стимулювання учасників до роботи на біржі.
4. Відсутність законодавчої бази для регулювання біржової торгівлі. Неврегульованість правової основи створює правові прогалини та ускладнює діяльність бірж.	Прийняття сучасного законодавства. Розробка та ухвалення законів, які регулюють діяльність бірж, встановлюють чіткі правила та гарантують захист прав учасників.
5. Обмежений доступ до міжнародних ринків. Українські біржі мають слабкі зв'язки з міжнародними платформами, що ускладнює вихід на зовнішні ринки.	Інтеграція з міжнародними біржами. Налагодження співпраці з провідними світовими біржами, запровадження міжнародних стандартів торгівлі.

* Джерело: побудовано автором.

тури бірж, проведення навчань для фермерів, запровадження страхування контрактів, ухвалення відповідного законодавства та інтеграція з міжнародними біржами.

Висновки

З огляду на виклики, пов'язані з воєнним станом, а також необхідністю створення прозорого та конкурентного аграрного ринку, підвищення інвестиційної привабливості та гарантування продовольчої безпеки, актуальною стає діяльність товарних бірж сільськогосподарської продукції. З урахуванням міжнародного досвіду організації біржової торгівлі, така діяльність, включно з часткою державної власності у статутному капіталі, може стати важливим інструментом для організації продажу с/г продукції. У повоєнний період біржовий аграрний ринок матиме ключове значення для відновлення сільського господарства України, адже він володіє значним потенціалом для ефективною координації між оптовими продавцями та покупцями агропродукції.

Розвиток біржової торгівлі сільськогосподарськими товарами в Україні стикається з численними викликами, серед яких недосконала інфраструктура, низька довіра фермерів до біржових механізмів, обмежений доступ до міжнародних ринків і недостатня законодавча база.

Важливим кроком вдосконалення внутрішнього біржового ринку с/г продукції є розширення інструментів. Зокрема, поява таких інструментів, як аграрні ноти та розписки, сприятиме забезпеченню доступу до фінансування малих та середніх виробників.

Створення ефективною біржовою системою в аграрному секторі може значно підвищити конкурентоспроможність українських виробників на світовій арені. Біржова торгівля забезпечує прозоре ціноутворення, страхування від цінних коливань та зниження трансакційних витрат. Формуванню ефективною біржового ринку сільськогосподарської продукції сприятиме зосередження на розвитку спеціалізованих регіональних бірж, вдосконаленні логістики та впровадженні сучасних цифрових рішень для організації торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Навальнєв О. Аграрна біржа: машина часу чи сучасна необхідність? Юридична газета онлайн. 2023. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agrarna-birzha-mashina-chasu-chi-suchasna-neobhidnist.html>
2. Про товарні біржі: Закон України від 10.12.1991 №1956-XII. Зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text> (дата звернення: 10.12.2024)

3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 №3480–IV. Зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 10.12.2024)

4. Про аграрні ноти: Закон України від 22.02.2024 №3586–IX. Зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text> (дата звернення: 10.12.2024)

5. Ключа С. Аграрні ноти як новий фінансовий інструмент: юридичний аналіз і практичне значення. Протокол. 2025. URL: https://protocol.ua/ua/agrarni_noti_yak_noviy_finansoviy_instrument_yuridichniy_analiz_i_praktichne_znachennya/

6. Паска І., Свиноус І., Артимонова І., Остапенко С., Присяжнюк Н. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках агропродовольства. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 3. С. 497–508. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.497>

7. Кузьмінов М. В. Євроінтеграційний потенціал реструктуризації експорту сільськогосподарської продукції України. Стратегія розвитку України. 2017. № 1. С. 88–92. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/14234>

8. «Справжній шок» – асоціація агробізнесу про нові вантажні тарифи «Укрзалізниці» URL: <https://suspilne.media/256017-spravznej-sok-asociacia-agrobiznesu-pro-novivantazni-tarifi-ukrzaliznici/>.

9. Роганова, Г. (2024). МІСЦЕ АГРАРНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ НА ВАРШАВСЬКІЙ ФОНДОВІЙ БІРЖІ. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (April 26, 2024; Bologna, Italy), 76–79. <https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.011>

10. Гладкий С. AgroMarketUUB – персональний помічник для аграрного ринку з прицілом на українську біржу. АПК–Інформ. 2023. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1532620>

References:

1. Navalneev, O. (2023). Agrarna birzha: mashyna chasuchy suchasna neobkhidnist? Yurydychna hazeta online. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agrarna-birzha-mashyna-chasu-chi-suchasna-neobkhidnist.html> (in Ukrainian).

2. Pro tovarni birzhi: Zakon Ukrayiny vid 10.12.1991 №1956–XII. Zi zminamy ta dopovnenniamy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text> (accessed: Dec. 10, 2024) (in Ukrainian).

3. Pro rynky kapitalu ta orhanizovani tovarni rynky: Zakon Ukrayiny vid 23.02.2006 №3480–IV. Zi zminamy

ta dopovnenniamy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (accessed: Dec. 10, 2024) (in Ukrainian).

4. Pro ahrarni noty: Zakon Ukrayiny vid 22.02.2024 №3586–IX. Zi zminamy ta dopovnenniamy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text> (accessed: Dec. 10, 2024) (in Ukrainian).

5. Klyutsa, S. (2025). Ahrarni noty yak novyy finansovyy instrument: yurydychnyy analiz i praktychne znachennya. Protokol. Retrieved from https://protocol.ua/ua/agrarni_noti_yak_noviy_finansoviy_instrument_yuridichniy_analiz_i_praktichne_znachennya/ (in Ukrainian).

6. Paska, I., Svinous, I., Artymonova, I., Ostapenko, S., & Prysyzhnyuk, N. (2024). Stratehichni napryamy pidvyshchennya konkurentospromozhnosti sil's'kohospodars'koyi produktsiyi na zovnishnikh rynkakh ahroprodovol'stva. Ekonomichnyy analiz, 34(3), 497–508. <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.497>.

7. Kuzminov, M. V. (2017). Yevrointegratsiyyny potentsial restrukturyzatsiyi eksportu sil's'kohospodars'koyi produktsiyi Ukrayiny. Stratehiya rozvytku Ukrayiny, 1, 88–92. Retrieved from <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/14234>.

8. Spravzhniy shok – asotsiatsiya ahrobiznesu pro novi vantazhni taryfy «Ukrzaliznytsi». Retrieved from <https://suspilne.media/256017-spravznej-sok-asociacia-agrobiznesu-pro-novivantazni-tarifi-ukrzaliznici/>.

9. Roganova, H. (2024). MISTSE AHRARNYKH KOMPANIY UKRAINY NA VARSHAVSKIY FONDOVIY BIRZHI. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (April 26, 2024; Bologna, Italy), 76–79. <https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.011>.

10. Hladkyi, S. (2023). AgroMarketUUB – personal'nyy pomichnyk dlya ahrarnogo rynku z prylyom na ukrayins'ku birzhu. APK–Inform. Retrieved from <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1532620> (in Ukrainian).

Дані про автора

Терещенко Артем Олександрович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

e-mail: artemtereshchenko@meta.ua

ORCID ID: 0009-0004-0614-4010

Data about the author

Artem Tereshchenko,

PhD student, State research institute for informatization and economic modeling

e-mail: artemtereshchenko@meta.ua

ORCID ID: 0009-0004-0614-4010

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ГЕЙКО Т. Ю. Ризики для економічної безпеки в макроекономічній сфері, які впливають на функціонування МСП України в умовах воєнного стану.....	5
ОЛЬШАНСЬКИЙ Г. В. Ключові чинники впливу на стратегічну діяльність міжнародного бізнесу в умовах ризику.....	10
БРЕНЗОВИЧ О. І., БЕГУН Е. І., ПОП М. В., МАРЦИНОВСЬКИЙ В. В. Прикладне застосування теорій економічного росту в економіці України.....	17
МАЛЮК Т. М. Залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України.....	22

Інноваційно-інвестиційна політика

ВАСИЛЬЧАК С. В., ЖИДЯК О. Р., СОЛОВІЙ С. Б., ВІВЧАРУК О. М. Інвестиційна стратегія розвитку виробничої діяльності підприємств в умовах циркулярної економіки.....	32
ОЛЬШАНСЬКА Я. О. Маркетингові інструменти як елемент інноваційного розвитку та формування попиту в умовах невизначеності.....	39
ТРЕТЯК В. А. Сучасний стан та особливості державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану.....	48

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

САС Л. С., ГВОЗДИК Р. М., МИХАЙЛЮК М. Я. Перспективи розвитку діяльності підприємств фармацевтичної галузі.....	57
ІВАНЮТА Т. М., ЗАБРОДСЬКИЙ В. В. Економічні аспекти банкрутства підприємств: зміст поняття і причини виникнення.....	63
ЗОРИНА О. А., ПОТАПЕНКО А. І. Організація обліку основних засобів в корпораціях: особливості формування облікової політики.....	68
БАСЮК Т. П., ХАБІБУЛІН А. Р. Обґрунтування стратегічних рішень щодо впровадження сучасних технологій і створення конкурентних переваг підприємства (на прикладі ТОВ СП «Мирталь»).....	74
БОЙКО В. В. Інструменти податкового регулювання переробної промисловості України в особливий період.....	83
АНАНЬЄВА О. О., ГОЙКО А. І. Природа дизайнерського мислення у бізнесі.....	92
ЛАПЧЕНКО Є. І. Розвиток малого і середнього бізнесу у сфері телекомунікаційних послуг в умовах європейської інтеграції.....	98
ТЕРЕЩЕНКО А. О. Особливості реалізації сільськогосподарських товарів на біржовому ринку.....	106

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

HEIKO T. U. Risks for economic security in the macroeconomic sphere, which affect the functioning of SMEs of Ukraine in the conditions of martial law.....	5
OLSHANSKYI H. V. Key factors of influence on the strategic activity of international business in conditions of risk.....	10
BRENZOZYCH O. I., BEHUN E. I., POP M. V., MARTSYNOVSKYI V. V. Applied application of theories of economic growth in the economy of Ukraine.....	17
MALIUK T. M. Attraction of foreign investments in the industrial sector of the economy of Ukraine.....	22

Innovation and investment policy

VASYLCHAK S. V., ZHYDIAK O. R., SOLOVIY S. B., VIVCHARUK O. M. Investment strategy for the development of production activities of enterprises in the conditions of the circular economy.....	32
OLSHANSKA Ya. O. Marketing tools as an element of innovative development and demand generation in conditions of uncertainty.....	39
TRETIK V. A. Current state and peculiarities of state regulation of investment activities of agricultural enterprises in the conditions of martial law.....	48

Economic problems of development of branches and types of economic activity

SAS L. S., HVOZDYK R. M., MYKHAILIUK M. Ya. Prospects for the development of pharmaceutical industry enterprises' activities.....	57
IVANYUTA T. M., ZABRODSKY V. V. Economic aspects of bankruptcy of enterprises: the meaning of the concept and the causes of its occurrence.....	63
ZORINA E. A., POTAPENKO A. I. Organization of the main functions in corporations: peculiarities of the formation of regional policy.....	68
BASIUK T. P., KHABIBULIN A. R. Substantiation of strategic decisions regarding the implementation of modern technologies and the creation of competitive advantages of the enterprise (on the example of LLC AE «Myrtal»).....	74
BOYKO V. V. Tools for tax regulation of the Ukrainian manufacturing industry in a special period.....	83
ANANIEVA O. O., HOIKO A. I. The nature of design thinking in business.....	92
LAPCHENKO Ye. I. Development of small and medium-sized businesses in the telecommunications services sector in the context of european integration.....	98
TERESHCHENKO A. O. The features of agricultural product implementation on the commodity exchange market.....	106

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок.

1. Стаття подається мовою оригіналу (українською, або англійською). Якщо стаття написана англійською мовою, необхідно надіслати її переклад (українською мовою).
2. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
3. Обов'язковими є рецензія фахівця (доктора наук) у відповідній галузі науки.
4. Стаття має містити: Бібліографічний показник УДК.
5. Відомості про автора: прізвище, імя, по– батькові (автора повністю), вчений ступінь, ORCID, місце роботи, посада, e–mail, контактний телефон розміщуються в кінці статті двома мовами (українська, англійська).
- 6 Назва статті має бути коротка, але максимально точно відображати досліджувану проблему. Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень.
7. Анотація структурована 1800–2000 знаків двома мовами (українська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність.

Загальна структура анотації повинна містити:

- актуальність теми дослідження;
- постановка проблеми;
- постановка мети і завдань дослідження;
- метод або методологія дослідження;
- презентація основного матеріалу (результати дослідження);
- галузь застосування результатів;
- висновки за статтею;
- ключові слова на двох мовах до 10 слів (українська, англійська).

Текст статті повинен містити такі елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- формування цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
- список використаних джерел;
- *references* (для транслітерації українського тексту на латиницю використовується безкоштовний сайт <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> (вибираємо варіант «американська»)).

8. Обсяг – від 10 до 18 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська, англійська.
9. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, вони мають бути набрані у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
10. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, вони повинні бути представлені як згруповані об'єкти.
11. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
12. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів (англійською).
13. Статті надаються на електронному носії.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Відповідальність за достовірність даних, наведених у статті, несе її автор та науковий керівник.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (096) 309 42 80 e–mail: zbornik@ukr.net . <http://dndiime.org.ua>

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors.

1. The article is submitted in the original language (Ukrainian or English). If the article is written in English, it is necessary to send its translation (in Ukrainian).
2. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
3. A review by a specialist (Doctor of Science) in the relevant field of science is mandatory.
4. The article must contain: UDC bibliographic index.
5. Information about the author: surname, first name, patronymic (author,s full name), academic degree, ORSID, place of work, position, e-mail, contact phone are placed at the end of the article in two languages (Ukrainian, English).
6. The title of the article should be short, but reflect the researched problem as accurately as possible. The title of the article is given without the use of highly specialized abbreviations.
7. The abstract is structured in 1800–2000 characters in two languages (Ukrainian, English), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated.

The general structure of the abstract should contain:

- *relevance of the research topic;*
- *formulation of the problem;*
- *setting the goal and objectives of the research;*
- *research method or methodology;*
- *presentation of the main material (research results);*
- *the field of application of the results;*
- *conclusions on the article;*
- *keywords in two languages up to 10 words (Ukrainian, English).*

The text of the article should contain the following elements:

- *problem statement in general and its connection with important or practical tasks;*
- *analysis of the latest research and publications in which the solution to this problem was initiated and on which the author relies;*
- *formation of the goals of the article (setting the task);*
- *presentation of the main material of the research with a full justification of the obtained scientific results;*
- *conclusions from this study and prospects for further exploration in this direction;*
- *list of used sources;*
- *references (for the transliteration of the Ukrainian text into Latin, the free site <http://www.slovnnyk.ua/services/translit.php> is used (select the «American» option).*

8. Volume – from 10 to 18 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: top, bottom, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian, English.
9. Articles, tables and formulas must be executed in the Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they must be typed in the Microsoft Equation formula editor, which is built into all versions of the Word program.
10. If the article contains graphs or charts, they should be presented as grouped objects.
11. Footnotes in the document must be formatted using the built-in functions of the Word program.
12. File names must correspond to authors, surnames (in English).
13. Articles are provided on an electronic medium.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering of sources along the text.
15. If the above requirements are not met, the editors will not accept articles for publication.

The responsibility for the reliability of the data given in the article is borne by its author and scientific supervisor. The editors of the scientific collection are not responsible for the copyright of the articles submitted for publication.

Information by phone: (096) 309 42 80 e-mail: zbornik@ukr.net. <http://ndiime.org.ua>

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№11 (282) 2024 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 29.11.2024 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 13,83.
Гарнітура Europe. Наклад 100 прим.

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545-12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.11 (282) 2024

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 29.11.2024.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 13,83.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net